

Milan Kundera

LĖTUMAS

Milan Kundera

LĖTUMAS

Romanas

Iš prancūzų kalbos vertė
Pranas Bieliauskas

Vilnius

UDK 885.0-3
Ku-183

Milan KUNDERA
LA LENTEUR
Gallimard, 1995

ISBN 9986-16-248-3

1

Staiga mums šovė į galvą mintis vakarą ir naktį praleisti pilyje. Prancūzijoje daugelis jų tapo viešbučiais: tai žalumos kvadratėlis, pasiklydęs bjaurioj erdvėj be jokios žalumos; alėjų, medžių ir paukščių plotelis, apraizgytas didžiulio kelių tinklo. Aš vairuoju ir užpakalinio vaizdo veidrodėlyje stebiu iš paskos važiuojantį automobilį. Kairėje mirksi švieselė, o visas automobilis tiesiog springsta iš nekantrumo. Vairuotojas laukia progos mane aplenkti; tyko šios akimirkos kaip vanagas žvirblio.

Vera, mano žmona, sako: „Kas penkiasdešimt minučių Prancūzijos keliuose žūsta žmogus. Pažiūrėk į visus aplink šmižinėjančius pamišėlius. O juk tie patys žmonės būna siaubingai atsargūs, kai jų akyse užpuolama gatve einanti senutė. Kodėl jie nieko nebijo, kai sėdi prie vairo?"

Ką galėjau jai atsakyti? Gal tik tiek: apžergęs motociklą žmogus įdėmiai seka kiekvieną savo skrydžio sekundę; kabinasi į laiko atkarpėlę, atkirstą nuo praeities ir nuo ateities; jis išplėštas iš laiko tęstinumo; jis anapus laiko; kitaip tariant, apimtas ekstazės; apimtas tokios

būsenos, jis visiškai pamiršta savo amžių, savo žmoną, vaikus, rūpesčius, todėl nieko nebijo, nes baimės šaltinis – ateityje, o atsikračiusiam ateities žmogui nėra ko bijoti.

Greitis – ekstazės forma, technikos revoliucijos padovanota žmogui. Bėgikas – ne motociklininkas, jis niekada negali atitrūkti nuo savo kūno, jis priverstas be perstojo galvoti apie savo nuospaudas ir nuovargį; bėgdamas junta savo svorį, metus, labiau nei visada suvokia save ir savo gyvenimo laiką. Viskas pasikeičia, kai greičio galią žmogus patiki mašinai: nuo tada jo kūnas lieka nuošalėj ir atsiduoda nekūniškam, nematerialiam, grynajam greičiui, greičiui savyje, greičiui-ekstazei.

Keistas derinys: beasmenės technikos šaltis ir ekstazės ugnis. Prisimenu vieną amerikietę, kuri prieš trisdešimt metų griežtu ir įkvėpimo kupinu veidu tarsi kokia erotikos „aparatčikė“ man perskaitė (šiurpiai teorinę) paskaitą apie seksualinį išsilaisvinimą; dažniausias žodis jos kalboje buvo „orgazmas“; net suskaičiavau: pakartojo jį keturiasdešimt tris sykius. Orgazmo kultas: puritoniškasis utilitarizmas, prasiskverbęs į lytinį gyvenimą; efektyvumas prieš tingulį; sueities sumenkinimas iki kliūties, kurią reikia kuo greičiau įveikti, kad pasiektum ekstazišką sprogimą, vienintelį tikrą meilės ir visatos tikslą.

Kodėl išnyko lėtumo džiaugsmas? Ak, kur jie dingo, tie anų laikų dykinėtojai? Kur jie dabar, tie tingūs liaudies dainų herojai, tie bastūnai, kurie šlaistosi nuo malūno prie malūno ir miega po žvaigždėmis? Ar jie išnyko su laukų takeliais, pievomis ir proskynomis, tai yra su visa gamta? Čekų priežodis jų nerūpestingą tingumą apibūdina tokia metafora: jie žiūri į Dievo langus.

O tam, kuris žiūri į Dievo langus, nenuobodu, jis laimingas. Mūsų pasaulyje tingumas virto nieko neveikimu, tai visai kitas dalykas: nieko neveikiančiam žmogui nuobodu, jis nuolat ieško veiklos, kurios jam trūksta.

Žiūriu į vairuotojo veidrodėlį: tas pats automobilis, niekaip neįstengiantis manęs aplenkti dėl priešpriešinio transporto srauto. Šalia vairuotojo sėdi moteris: kodėl vyras nepapasakoja jai ko nors juokingo? Kodėl neuždeda rankos ant kelio? Ne. Jis tik keikia mane, važiuojantį per lėtai, tačiau ir moteris nesusiprotėja paliesti vairuotojo ranka; mintyse ji taip pat vairuoja su juo ir keikia mane.

Ir prisimenu kitą kelionę – tada, prieš du šimtus metų, iš Paryžiaus į kaimo pilį keliaujančią ponią lydėjo jaunas ševaljė. Juodu pirmąkart sėdi taip arti vienas kito, lėtas ritmas sukuria neapsakomai geidulingą atmosferą, karietos sūpuojami abu kūnai susiliečia, – iš pradžių netyčia, paskui tyčia, – ir nuotykis prasideda.

2

Štai kas apie tai pasakojama Vivano Denono novelėje: vieną vakarą dvidešimtmetis bajoras nueina į teatrą. (Autorius nemini nei jo vardo, nei titulo, bet aš įsivaizduoju, jog tai bajoras.) Gretimoje ložėje jis pamato damą (novelėje paminėta tik pirmoji jos vardo raidė: ponia de T.), grafienės, ševaljė meilužės, draugę. Ji paprašo po spektaklio palydėti namo. Nustebęs dėl tokio ryžtingo ponios elgesio ir dar labiau sutrikęs dėl to, kad pažįsta ponios de T. favoritą, kažkokį Markizą (mes nesužinosime jo vardo; mes įžengėme į slaptą pasaulį, kur nėra vardų), ir nieko nesuprasdamas ševaljė atsiduria karietoje šalia gražiosios damos.

Po mielos malonios kelionės karieta sustoja kaime, prie pilies prieangio, kur juos pasitinka ponios de T. vyras. Trise pavakarieniauja tylioje niūrioje aplinkoje, paskui vyras jų atsiprašo ir palieka vienus.

Tada prasideda jų naktis – naktis triptikas, susidedantis iš trijų tarpsnių: pirmiausia jie vaikštinėja parke; paskui mylisi pavėnėje; pagaliau mylisi slaptame pilies kambaryje.

Auštant juodu išsiskiria. Nerasdamas savo kambario koridorių labirinte, ševaljė grįžta į parką ir nustemba čia sutikęs Markizą, tą patį vyrą, kurį žino esant ponios de T. meilužį. Ką tik atvykęs į pilį Markizas linksmai su juo pasisveikina ir papasakoja slapto kvietimo priežastį: poniai de T. reikėję priedangos, kad jo, Markizo, neįtartų jos vyras. Džiaugdamasis pavykusia apgaule, jis atvirai tyčiojasi iš ševaljė, priversto vaidinti juokingą tariamo meilužio vaidmenį. Pavargęs po meilės nakties, jaunuolis išvažiuoja į Paryžių dėkingojo Markizo pasiūlyta karieta.

Novelė, pavadinta *Be rytojaus,* pirmą kartą buvo paskelbta 1777 metais; autoriaus vardas buvo pakeistas (juk mes esame paslapčių pasaulyje) penkiomis mįslingomis raidėmis P. D. K. R. Š., kurias norint galima perskaityti taip: Ponas Denonas, karaliaus rūmų ševaljė. Paskui nedideliu tiražu anonimiškai buvo antrą kartą išleista 1779 metais, o dar po metų pasirodė kito rašytojo pavarde. Vėlesni leidimai išvydo šviesą 1802 ir 1812 metais – ir vėl be tikrojo autoriaus pavardės; pagaliau po užmaršties laikotarpio, trukusio pusę amžiaus, 1866 metais novelė vėl išleidžiama. Nuo tada ji buvo priskirta Vivanui Denonui, o mūsų laikais susilaukė vis didėjančios šlovės. Dabar ji pripažinta vienu literatūros kūrinių, geriausiai atspindinčių XVIII amžiaus meną ir dvasią.

3

Kasdienėje kalboje sąvoka „hedonizmas" apibūdina amoralų polinkį į geidulingą ar net ydingą gyvenimą. Žinoma, tai netikslus apibūdinimas: Epikūras, pirmasis malonumo teoretikas, laimingą gyvenimą suprato labai skeptiškai – malonumą patiria tas, kas nepatiria kančios. Vadinasi, esminė hedonizmo sąvoka – kančia: mes laimingi tiek, kiek galime išvengti kančios, o kadangi malonumai mums dažnai teikia daugiau sielvarto nei džiaugsmo, Epikūras pataria tik protingus ir kuklius malonumus. Epikūro išmintis turi liūdną foną: išmestas į negandingą pasaulį žmogus pamato, jog vienintelę tikrą vertę turi tik malonumas – kad ir koks menkas jis būtų, – kurį gali patirti pats: gurkšnis vandens, žvilgsnis į dangų (į Dievo langus), glamonė.

Malonumai, kuklūs ar ne, priklauso tik tam, kuris juos patiria, todėl koks nors filosofas visiškai pagrįstai gali priekaištauti hedonizmui dėl to, kad iš esmės jis yra egoistiškas. Tačiau, mano manymu, hedonizmo Achilo kulnas – ne egoizmas, o jo (ak, kaip džiūgaučiau, jei būčiau neteisus!) beviltiškas utopiškumas: tiesą sakant,

aš abejoju, ar hedonistinis idealas kada nors gali būti pasiektas; bijau, kad jo peršamas gyvenimas nesuderinamas su žmogaus prigimtimi.

Aštuoniolikto amžiaus menas sėmėsi malonumų iš moralinių draudimų miglos; jis suformavo požiūrį, kurį vadiname „libertiniškuoju" ir kuris spinduliuoja iš Fragonaro, Vato paveikslų, Sado, Krebijono Sūnaus ir Diuklo puslapių. Todėl mano jaunasis bičiulis Vensanas garbina šį amžių ir, jei galėtų, savo švarko atlape nešiotų ženkliuką su markizo de Sado atvaizdu. Pritariu jo susižavėjimui, tačiau priduriu (nors niekas manęs ir nesupranta), kad tikroji šio meno vertybė – ne hedonizmo propaganda, o jo analizė. Dėl šios priežasties Šoderlo de Laklo *Pavojingus ryšius* laikau vienu iš didžiausių visų laikų romanų.

Jo personažai nieko neveikia, tik ieško malonumų. Ir vis dėlto skaitytojas pamažu supranta, kad juos labiau traukia ne malonumas, o jo ieškojimas. Kad jie suvis labiausiai trokšta ne malonumų, o pergalės. Kad tai, kas iš pradžių atrodo kaip linksmas ir begėdiškas žaidimas, nepastebimai ir neišvengiamai virsta gyvenimo ir mirties kova. Bet ką toji kova turi bendra su hedonizmu? Epikūras rašė: „Išminčius nesivaiko jokios veiklos, susijusios su kova".

Epistolinė *Pavojingų ryšių* forma – ne vien paprasta technikos priemonė, kurią galėtume pakeisti kita. Ši forma iškalbi pati savaime ir mums byloja, jog tai, ką veikėjai patyrė, patyrė tam, kad papasakotų, perteiktų, išpažintų ir aprašytų. Panašiame pasaulyje, kur viskas pasakojama, lengviausiai prieinamas ir mirtiniausias ginklas – paslapties atskleidimas. Valmonas, romano he-

rojus, rašo savo suvedžiotai moteriai atsisveikinimo laišką, kuris ją sužlugdys; tačiau tą laišką jam žodis žodin padiktavo jos draugė, markizė de Mertej. Vėliau atsikeršydama ta pati Mertej slaptą Valmono laišką parodo jo varžovui; šis iškviečia jį į dvikovą, ir Valmonas žūsta. Po Valmono mirties intymus jo ir Mertej susirašinėjimas atskleidžiamas, ir markizė baigia gyvenimą paniekinta, persekiojama, išvyta iš aukštuomenės.

Šiame romane nėra jokios išskirtinės paslapties, siejančios dvi būtybes; čia visi, regis, gyvena didžiulės skambančios kriauklės viduje, kur kiekvienas pašnibždėtas žodis aidi vis garsiau, pakartojamas daugybės niekad nenutylančių ataidų. Kai buvau mažas, žmonės man sakydavo, kad jeigu prisidėčiau kriauklę prie ausies, išgirsčiau seną kaip pasaulis jūros ošimą. Taip ir kiekvienas Laklo pasaulyje ištartas žodis lieka amžinai girdimas. Ar toks yra aštuonioliktasis amžius? Ar toks yra malonumo rojus? O gal žmogus, pats to nežinodamas, nuo senų senovės gyvena tokioje aidinčioje kriauklėje? Šiaip ar taip, aidinti kriauklė – ne Epikūro pasaulis, – Epikūro, savo mokiniams prisakiusio: „Tu gyvensi pilnas slaptos!“

4

Viešbučio priimamajame dirbantis žmogus – malonus, malonesnis, nei paprastai būna žmonės viešbučių priimamuosiuose. Prisimindamas, kad čia jau esame buvę prieš dvejus metus, perspėja mus, jog nuo tada daug kas pasikeitę. Įrengta konferencijų salė įvairiems seminarams, pastatytas gražus baseinas. Nekantraudami jį pamatyti, pereiname labai šviesų vestibiulį su didžiuliais langais į parką. Vestibiulio gale į didžiulį baseiną kvadratinėmis lubomis veda platūs laiptai. Vera man primena: „Aną kartą šioje vietoje žydėjo rožių sodas“.

Įsikuriame savo kambaryje, paskui einame į parką. Žalios terasos leidžiasi Senos link. Gražu, mudu sužavėti, norime pasivaikščioti kuo ilgiau. Tačiau netrukus prieiname greitkelį, kuriuo lekia automobilių srautas, ir grįžtame atgal.

Vakarienė puiki, svečiai išsipuošę, tarsi norėtų atiduoti duoklę praėjusiems laikams, kurių prisiminimas sklando po salės lubomis. Šalia mūsų įsitaisė tėvai su dviem vaikais. Vienas jų garsiai dainuoja. Padavėjas su padėklu pasilenkia prie stalo. Motina įsistebeilija į jį, tarsi mal-

daudama, kad jis pagirtų jų vaiką; šis, didžiuodamasis, kad visi į jį žiūri, atsistoja ant kėdės ir uždainuoja dar garsiau. Tėvo veidas nušvinta laimės šypsena.

Viskas čia nuostabu: bordo, antis ir desertas – šių namų virtuvės paslaptis; mudu su Vera, prisivalgę ir nerūpestingi, šnekučiuojamės. Paskui grįžtame į kambarį, ir aš trumpam įjungiu televizorių. Ekrane – taip pat vaikai. Šįkart juodaodžiai, ir dar – merdintys. Mūsų viešnagė pilyje sutampa su laikotarpiu, kai televizija savaičių savaites kasdien rodo vienos Afrikos šalies vaikus, kurios pavadinimą jau užmiršau (tai dėjosi mažiausiai prieš dvejus ar trejus metus, kaip prisiminsi tuos pavadinimus?), – šalies, nusiaubtos pilietinio karo ir bado. Vaikai liesi, išsekę, neturintys jėgų net pakelti rankos ir nusivaikyti nuo veido musių.

Vera manęs klausia: „O ar šioje šalyje miršta ir seniai?“

Ne, ne, šitas badas įdomus tuo, kad vienintelis iš milijono badmečių, ištikusių mūsų žemę, šienauja tik vaikus. Ekrane nematėme nė vieno kenčiančio suaugusiojo, nors kiekvieną dieną žiūrėdavome tų įvykių kroniką tik todėl, kad norėjom įsitikinti, jog šis reiškinys – dar niekad nematytas.

Vadinasi, visiškai nieko nuostabaus, kad ne suaugusieji, o vaikai sukilo prieš vyresniųjų žiaurumą ir su jiems būdingu impulsyvumu pradėjo garsiąją kampaniją „Europos vaikai siunčia ryžius Somalio vaikams“. Somalis! Žinoma! Šitas garsus šūkis man priminė pamirštą pavadinimą! Ak, kaip gaila, kad visa tai jau užmiršta! Vaikai pripirko ryžių, aibę pakelių ryžių. Tėvai, sujaudinti pasaulinio solidarumo, įkvėpusio jų vaikus, aukojo pi-

nigus, padėti suskato visos įstaigos; ryžiai buvo gabenami į mokyklas, vežami į uostus, kraunami į laivus, plaukiančius į Afriką, šlovingosios ryžių epopėjos liudytoju tapo visas pasaulis.

Iškart po mirštančių vaikų ekraną užplūsta šešerių, aštuonerių metų mergytės, jos aprengtos kaip suaugusios moterys ir elgiasi it simpatiškos senos koketės, ak, kaip žavu, kaip jaudinama, kaip juokinga, kai vaikai elgiasi lyg suaugusieji, mergytės ir berniukai bučiuojasi į lūpas, paskui pasirodo vyras su žindukliu kūdikiu ant rankų, ir kol aiškina, kaip geriausia skalbti vystyklus, kuriuos ką tik sutepė jo žinduklis, prieina graži moteris, prasižioja ir ima kišti savo siaubingai gašlų liežuvį į siaubingai geraširdę žinduklį laikančio vyro burną.

– Eime miegoti, – sako Vera ir išjungia televizorių.

5

Prancūzų vaikai, skubantys padėti mažiesiems draugams iš Afrikos, man visada primena intelektualo Berko veidą. Tada jis išgyveno šlovės dienas. Kaip kad visada būna su šlove, jo triumfą paspartino viena nesėkmė. Prisiminkime: devintajame mūsų amžiaus dešimtmetyje pasaulį sukrėtė liga, vadinama AIDS, plintanti per meilės ryšį ir iš pradžių ypač siautėjusi tarp homoseksualų. Sukildami prieš fanatikus, laikančius šią epidemiją pelnyta Dievo bausme ir vengiančius apsikrėtusiųjų tarsi raupsuotų, pakantūs žmonės ėmė su jais bičiuliautis, stengdamiesi įrodyti, kad bendrauti su tokiais ligoniais nepavojinga. Taip atsitiko, kad deputatas Diuberkas ir intelektualas Berkas pietavo garsiame Paryžiaus restorane su būreliu žmonių, sergančių AIDS; pietų atmosfera buvo nuostabi ir, nenorėdamas praleisti progos parodyti kitiems gerą pavyzdį, deputatas Diuberkas per desertą pasikvietė televizijos reporterių. Vos tik jie pasirodė ant slenksčio, jis atsistojo, priėjo prie ligonio, pakėlė jį nuo kėdės ir pabučiavo tiesiai į lūpas, dar ištepliotas šokolado putėsiais. Berkas buvo užkluptas iš ne-

tyčių. Bemat suprato, kad nufotografuotas ir nufilmuotas didysis Diuberko bučinys taps nemirtingas; jis atsistojo ir ėmė įtemptai svarstyti: gal ir jam vertėtų pabučiuoti AIDS viruso nešiotoją? Iš pradžių gerai pasvarstęs, nusprendė nepasiduoti šiai pagundai, nes širdyje nebuvo visiškai tikras, ar prisilietęs prie drėgnų tokio ligonio lūpų neužsikrės; antroje mąstymo fazėje pasiryžo įveikti savo įtarumą, įsivaizduodamas, jog nuotrauka su jo bučiniais verta rizikos; tačiau trečioje fazėje jo žygį AIDS užkrėstų lūpų link sustabdė viena mintis: jeigu jis pabučiuos ligonį, ne tik nesusilygins su Diuberku, bet bus pažemintas iki mėgdžiotojo rango, net tarno lygio, ir neapgalvotu poelgiu tik suteiks dar didesnio spindesio ano vyro šlovei. Tad liko stovėti kvailai šypsodamasis. Tačiau šios kelios dvejonių akimirkos jam brangiai kainavo, nes į jį jau buvo atkreipta kamera, ir per vakaro žinias visa Prancūzija, išvydusi jo veide tas tris sutrikimo fazes, ėmė kikenti. Tad Somaliui ryžius aukojantys vaikai atėjo jam į pagalbą pačiu laiku. Kiekviena proga publikai jis sviesdavo gražią sentenciją: „Tiesoje gyvena tik vaikai!“, paskui nuvažiavo į Afriką ir nusifotografavo šalia mirštančios juodaodės mergytės musių aplipusiu veidu. Nuotrauka išgarsėjo visame pasaulyje labiau nei ta, kurioje Diuberkas bučiuoja AIDS sergantį ligonį, nes mirštantis vaikas vertingesnis už mirštantį suaugusįjį – to akivaizdaus fakto Diuberkas tada dar nesuprato. Tačiau jis nesijautė nugalėtas ir po keleto dienų pasirodė televizijoje; praktikuojantis krikščionis, jis žinojo, kad Berkas ateistas, ir jam dingtelėjo mintis pasiimti į studiją žvakę – ginklą, prieš kurį galvas nulenkia net labiausiai užkietėję netikėliai; duodamas interviu žur-

nalistui, išsitraukė ją iš kišenės ir uždegė; trokšdamas klastingai sumenkinti Berko rūpinimąsi egzotiškomis šalimis, jis ėmė kalbėti apie vargšus mūsų vaikus, mūsų kaimus ir priemiesčius ir pakvietė tėvynainius su žvakėmis rankose išeiti į Paryžiaus gatves ir taip vienytis su kenčiančiais vaikais; paskui (gniauždamas juoką) pakvietė ne ką kitą, o Berką prisidėti prie jo ir stoti demonstracijos priekyje. Berkas turėjo rinktis: arba dalyvauti žygyje su žvakėmis, tarsi būtų Diuberko choro berniukas, arba išsisukti ir tapti pajuokų taikiniu. Tai buvo spąstai, iš kurių ištrūkti jis galėjo tik tokiu pat drąsiu ir netikėtu poelgiu: nusprendė nedelsdamas skristi į kokią nors Azijos šalį, kur maištauja liaudis, ir visa gerkle šaukti, kaip jis palaiko pavergtuosius; deja, visada labai blogai mokėjo geografiją; visą pasaulį skirstė tik į dvi dalis – Prancūziją ir ne Prancūziją su aibe nežinomų provincijų, kurios jam visada maišėsi galvoje; tad išlipo iš lėktuvo kažkokioje nuobodžiai ramioje šalyje su apledėjusiu ir prastai aptarnaujamu oro uostu; tame uoste ištisą savaitę turėjo laukti, kol atskris lėktuvas ir išalkusį bei sergantį gripu pargabens į Paryžių.

– Berkas – šokėjų karalius kankinys, – paaiškino Pontevenas.

„Šokėjo“ sąvoka žinoma tik mažam Ponteveno draugų būreliui. Tai didysis jo išradimas, ir galima tik apgailestauti, kad jis niekad jos neišplėtojo knygoje, nepasiūlė atskirai panagrinėti kokioje nors tarptautinėje konferencijoje. Tačiau jis spjauna į viešąją nuomonę. Jam gana, kad jo paistalų gyvai susidomėję klausosi draugai.

6

Ponteveno nuomone, visi nūdienos politikai turi šokėjo bruožų, o visi šokėjai kišasi į politiką, tačiau dėl to neturėtume jų painioti. Šokėjas skiriasi nuo paprasto politiko tuo, kad trokšta ne valdžios, bet garbės; jis nesiekia primesti pasauliui vienos ar kitos socialinės sistemos (jam tai visiškai nerūpi), tik trokšta užkariauti sceną ir atskleisti savojo „aš" spindesį.

Kad užkariautum sceną, turi nuo jos nustumti kitus. Tam būtina speciali kovos taktika. Šokėjo kovą Pontevenas vadina *moraliniu dziudo*; šokėjas meta pirštinę visam pasauliui: kas įstengia pasirodyti už jį malonesnis (drąsesnis, garbingesnis, nuoširdesnis, labiau pasiryžęs aukotis, tikresnis)? Jis išnaudoja visus būdus, leidžiančius pastūmėti žmogų į moraliai nepalankesnę situaciją.

Jei šokėjas turi galimybę įsitraukti į politinį žaidimą, jis pabrėžtinai atsisako bet kokių slaptų sandorių (kurie visada buvo tikrosios politikos žaidimų aikštelė), demaskuodamas juos kaip melagingus, negarbingus, veidmainiškus ir nešvarius; jis paskelbs savo siūlymus viešai, nuo estrados, dainuodamas ir šokdamas, ir vardu pa-

šauks kitus sekti jo pavyzdžiu; primygtinai pabrėžiu: ne santūriai (duodamas oponentui laiko pamąstyti, apsvarstyti kitokius siūlymus), bet viešai ir, jei įmanoma, netikėtai: „Ar jūs sutinkate tuojau pat atsisakyti kovo mėnesio atlyginimo Somalio vaikų labui?" Iš netyčių užkluptas žmogus turės tik dvi galimybes: arba nesutiks ir susikompromituos, taps vaikų priešu, arba atsakys „taip", ir siaubingą jo sutrikimą akimirksniu parodys klastinga kamera, kaip ji parodė vargšelio Berko abejones baigiantis pietums su AIDS ligoniais. „Kodėl tylite, daktare H., jūsų šalyje juk minamos po kojų žmogaus teisės?" Šitas klausimas buvo pateiktas daktarui H. tuo metu, kai jis negalėjo atsakyti, nes operavo ligonį; bet užsiuvęs perpjautą pilvą pajuto tokią gėdą dėl savo tylėjimo, kad ėmė pliaukšti nesąmones, kurias buvo norima iš jo išgirsti, ir dar daugiau; paskui užkalbinęs jį šokėjas (dar vienas moralinio dziudo būdas, ypač žiaurus) burbtelėjo: „Pagaliau. Nors ir kiek per vėlai..."

Gali būti situacijų (pavyzdžiui, valdant diktatoriams), kai viešai rodyti savo poziciją – pavojinga; šokėjui tas pavojus ne toks didelis kaip kitiems, nes jis šoka prožektorių šviesoje, jį visi mato ir gina viso pasaulio dėmesys. Be to, jis turi anoniminių gerbėjų, kurie, atsiliepdami į jo žavingą, tačiau neapgalvotą kvietimą, pasirašinėja peticijas, dalyvauja draudžiamuose susirinkimuose, organizuoja demonstracijas gatvėse; šių žmonių laukia negailestingas susidorojimas, o šokėjas niekada neatsisakys sentimentalios pagundos apkaltinti save, kad tapo jų nelaimės priežastimi, žinodamas, jog kilnus reikalas turi didesnę vertę nei vieno ar kito žmogelio gyvybė.

Vensanas prieštarauja Pontevenui:

– Visi žino, kad tu nepakenti Berko, o mes sekame tavo pavyzdžiu. Nors jis ir šunsnukis, bet parėmė tokius dalykus, kuriuos ir mes laikome teisingais, arba, kitaip tariant, juos parėmė jo tuštybė. Ir aš klausiu tave: jei tu nori kištis į visuomeninį konfliktą, atkreipti dėmesį į kokią šlykštybę, padėti persekiojamajam, kaip šiais laikais gali nebūti ar bent neapsimesti šokėju?

Paslaptingasis Pontevenas atsako:

– Tu klysti, jei manai, kad aš puolu šokėjus. Aš juos ginu. Tas, kuris jaučia pasišlykštėjimą šokėjais ir stengiasi juos apšmeižti, visada susidurs su neįveikiama kliūtimi – jų garbingumu; nuolat būdamas publikos akivaizdoje, šokėjas pasmerkia save būti nepriekaištingą; jis kaip Faustas sudarė sandorį su Velniu, o ne su Angelu; jis nori paversti savo gyvenimą meno kūriniu, ir Angelas jam padeda tai padaryti; neužmiršk, kad šokis – menas! Manija, verčianti šokėją žiūrėti į savo gyvenimą kaip į žaliavą meno kūriniui, – tikroji šokėjo esmė; jis nepamokslauja apie moralę, jis šoka! Jis nori sujaudinti ir apakinti pasaulį meno grožiu! Jis įsimylėjęs savo gyvenimą, kaip skulptorius gali būti įsimylėjęs statulą, kurią lipdo.

7

Dažnai klausiu savęs, kodėl tokių įdomių idėjų Pontevenas neskelbia viešai. Juk šis istorikas, filologijos mokslų daktaras, nuobodžiaujantis savo kabinete Nacionalinėje bibliotekoje, iš esmės nelabai turi ką veikti. Gal jam nusispjaut, ar jo teorijos bus viešai paskelbtos, ar ne? Per mažai pasakyta: vien tokia mintis jam kelia siaubą. Žmogus, skelbiantis savo idėjas viešai, iš tikrųjų rizikuoja įtikinti kitus savo tiesa, paveikti juos ir imti vaidinti vaidmenį tų, kurie trokšta pakeisti pasaulį. Pakeisti pasaulį! Pontevenui toks ketinimas atrodo siaubingas! Ne todėl, kad esamas pasaulis būtų nuostabus, o dėl to, jog bet kokia permaina neišvengiamai skatina blogį. Ir dar todėl, kad, žvelgiant egoistiškiau, bet kuri vieša idėja anksčiau ar vėliau atsisuks prieš savo autorių ir atims iš jo malonumą, kurį šis patyrė ją sugalvodamas. Juk Pontevenas – vienas žymiausių Epikūro mokinių: jis kuria ir plėtoja savo idėjas tik todėl, kad toks darbas jam teikia malonumą. Jis neniekina žmonijos, neišsenkamo geraširdiškų ir juokingai vylingų savo apmąstymų šaltinio, bet visiškai nepageidauja sueiti su ja į

pernelyg artimus santykius. Jį supa būrelis bičiulių, kurie renkasi „Café gascon", ir jam pakanka šito mažuliuko žmonijos egzemplioriaus.

Tarp šių bičiulių Vensanas – nekalčiausias ir labiausiai jaudinantis. Man jis patinka, ir aš jam priekaištauju (tiesa, kiek pavydėdamas) tik dėl to, kad jis vaikiškai ir, mano galva, per daug dievina Ponteveną. Tačiau netgi tokia draugystė savaip jaudina. Kadangi jie kalba apie daugybę dalykų, kurie jį nepaprastai domina – apie filosofiją, politiką, knygas, – Vensanas laimingas, galėdamas su Pontevenu pabūti vienas; jis turi begalę įdomių, provokuojančių idėjų, ir Pontevenas, taip pat jų pakerėtas, savo mokinį taiso, įkvepia ir drąsina. Tačiau vos tik pasirodo trečias žmogus, Vensanas pasijunta nelaimingas, nes tada Pontevenas bemat pasikeičia: ima kalbėti garsiau ir darosi juokingas, Vensano požiūriu, net pernelyg juokingas.

Pavyzdžiui: juodu sėdi vieni kavinėje, ir Vensanas klausia: „Ką tu iš tikrųjų manai apie tai, kas dedasi Somalyje?" Ir šit Pontevenas kantriai jam skaito ištisą paskaitą apie Afriką. Vensanas ima prieštarauti, jie ginčijasi, gal kiek pašmaikštauja, tačiau nesistengia pasirodyti sąmojingi, tiesiog įsileidę į tokias rimtas kalbas, kad nori bent keletą akimirkų atsipalaiduoti.

Tada pasirodo Mašiu su gražia nepažįstamąja. Vensanas mėgina tęsti diskusiją: „Bet sakyk man, Pontevenai, ar tu neklysti tvirtindamas, kad..." – ir ima įdomiai polemizuoti su bičiulio teorijomis.

Pontevenas daro ilgą pauzę. Jis ilgų pauzių genijus. Jis žino, kad pauzių bijo tik nedrąsūs žmonės – nežinodami ką atsakyti, jie ima svaidytis nerišliomis frazėmis ir

patys tampa pajuokų objektu. Pontevenas moka taip karališkai tylėti, kad sužavėtas jo tylos net Paukščių Takas nekantriai laukia atsakymo. Netardamas nė žodžio, žiūri į Vensaną, kuris, nežinia kodėl susigėdęs, nuleidžia akis, paskui šypsodamasis žiūri į damą, vėl atsisuka į Vensaną ir, nutaisęs neva susirūpinusį žvilgsnį, sako: „Tavo primygtinis noras damos akivaizdoje rutulioti pernelyg protingas mintis byloja apie nerimą keliantį libido antplūdį“.

Mašiu veide pasirodo garsioji idiotiška šypsena, gražioji dama nužvelgia Vensaną atlaidžiu ironišku žvilgsniu, ir Vensanas parausta; jis jaučiasi įžeistas: draugas, kuris dar prieš minutę rodė jam didžiausią dėmesį, staiga panūdęs privertė jį jaustis nepatogiai vien todėl, jog nustebintų kažkokią moterį.

Paskui ateina kiti draugai, susėda, plepa; Mašiu pasakoja anekdotus; įsiterpdamas trumpomis abejingomis pastabėlėmis, Gužaras rodo savo knyginę išmintį; keletas moterų prunkšteli iš juoko. Pontevenas tyli; laukia; paskui sako: „Mano drauguže amžinai prašo, kad elgčiausi su ja šiurkščiai“.

Dieve, kaip jis moka kalbėti! Net žmonės prie gretimų staliukų nuščiuvę jo klausosi; ore nekantriai suplazda juokas. Kas čia juokinga, jei drauguže prašo, jog jis elgtųsi su ja šiurkščiai? Visa esmė tikriausiai – jo balso kerai, ir Vensaną ima graužti pavydas, nes jo balsas palyginti su Ponteveno – paprasta dūdelė, pasišovusi rungtyniauti su violončele. Pontevenas kalba negarsiai, niekad nekeldamas balso, tačiau jis aidi po visą salę ir užgožia kitus pasaulio garsus.

Jis postringauja toliau: „Elgtis su ja šiurkščiai... Bet

aš nemoku taip elgtis! Aš nesu šiurkštus! Aš net per daug mielas!“

Ore tebeplevena juokas ir, norėdamas pasimėgauti šiuo plevenimu, Pontevenas daro pauzę.

Paskui sako: „Retkarčiais pas mane ateina jauna mašininkė. Vieną dieną diktuodamas jai tekstą staiga, kupinas geriausių ketinimų, griebiu ją už plaukų, pakeliu nuo kėdės ir imu tempti į lovą. Pusiaukelėje paleidžiu ir pratrūkstu kvatoti: „Ak, kokia nesąmonė, juk ne jūs prašėt, kad būčiau šiurkštus. Ak, panele, atleiskit man!“

Visa kavinė juokiasi, net Vensanas. Jis vėl myli savo mokytoją.

8

Ir vis dėlto kitą dieną jam papriekaištavo: „Pontevenai, tu esi ne tik didis šokėjų teoretikas, bet ir pats didis šokėjas“.

Pontevenas (kiek sutrikęs): „Tu painioji sąvokas“.

Vensanas: „Kai mudu esame kartu, tu ir aš, ir kai kas nors prisideda prie mūsų, akimirksniu vieta, kurioje esame, pasidalija į dvi dalis, naujas atvykėlis sėdi su mumis parteryje, o tu šoki scenoje“.

Pontevenas: „Sakau tau, kad painioji sąvokas. Žodis „šokėjas“ daugiausia taikomas viešojo gyvenimo ekshibicionistams. O aš šlykščiuosi viešuoju gyvenimu“.

Vensanas: „Vakar šitos moters akivaizdoje tu elgeisi kaip Berkas prieš kamerą. Tu norėjai atkreipti jos dėmesį į save. Norėjai būti geriausias, protingiausias. O prieš mane panaudojai vulgariausią ekshibicionistų dziudo“.

Pontevenas: „Gal ekshibicionistų dziudo, bet ne moralinį dziudo! Todėl tu ir klysti priskirdamas mane šokėjams. Šokėjas nori būti moralesnis už kitus. O aš norėjau pasirodyti blogesnis už tave“.

Vensanas: „Šokėjas nori pasirodyti moralesnis, nes didžioji jo publika naivi, moralius poelgius laiko gražiais. Tačiau mūsų mažoji publika iškrypusi, jai patinka amoralumas. Tad tu panaudojai prieš mane amoralų dziudo, ir tai visiškai neprieštarauja tavo kaip šokėjo esminei prigimčiai“.

Pontevenas (staiga iš ankstesnio šiurkštaus tono pereidamas į labai nuoširdų): „Jei tave įžeidžiau, atleisk man, Vensanai“.

Vensanas (staiga sujaudintas Ponteveno atsiprašymo): „Neturiu už ką tau atleisti. Žinau, kad juokavai“.

Kavinėje „Café gascon“ jie susitinka neatsitiktinai. Iš jų šventųjų globėjų didžiausias yra D'Artanjanas – draugystės, vienintelės vertybės, kurią jie laiko šventa, globėjas.

Pontevenas šneka toliau: „Labai plačia žodžio prasme (ir tu čia iš tikrųjų teisus) šokėjas, žinoma, tūno kiekviename iš mūsų, ir aš sutinku su tavimi: kai pamatau artinantis moterį, tampu dešimteriopai didesnis už kitus. Ką turiu daryti? Nieko, jaučiuosi lyg nesavas, ir tiek“.

Vis labiau jaudindamasis Vensanas draugiškai juokiasi, o Pontevenas atgailaujančiu tonu varo toliau: „Beje, kadangi aš esu, kaip tu ką tik pripažinai, didysis šokėjų teoretikas, tarp jų ir manęs turi būti kai kas bendra, kitaip jų nesuprasčiau. Taip, Vensanai, dėl to aš pritariu tau“. Dabar iš atgailaujančio bičiulio Pontevenas tampa teoretiku: „Tačiau to bendrumo labai nedaug, nes ta prasme, kuria vartoju šią sąvoką, aš neturiu nieko bendra su šokėju. Man atrodo ne tik įmanoma, bet ir tikėtina, kad tikrasis šokėjas, koks nors Berkas ar Diuberkas, moters akivaizdoje nejaučia jokio noro pasiro-

dyti ar ją suvilioti. Jam nešautų į galvą mintis pasakoti apie mašininkę, kurią nusitempė už plaukų prie savo lovos, nes sumaišė su kita. Publika, kurią jis nori suvilioti, – ne kelios konkrečios moterys, o ištisa nematomų žmonių minia! Klausyk, tai dar vienas skyrius apie šokėjus, kurį reikėtų išplėtoti: skyrius apie nematomą publiką! Štai kur siaubingas šito veikėjo šiuolaikiškumas! Jis nusirenginėja ne prieš tave ar mane, o prieš visą pasaulį. O kas yra visas pasaulis? Beveidė begalybė! Abstrakcija!"

Pačiame pokalbio įkarštyje ateina Gužaras su Mašiu, ir šis jau nuo durų slenksčio kreipiasi į Vensaną: „Tu man sakei, kad esi pakviestas į didelę entomologų konferenciją. Tad turiu tau naujieną: ten bus ir Berkas!"

Pontevenas: „Vėl jis? Jo pilna visur!"

Vensanas: „Ką, po velnių, jis ten veiks?"

Mašiu: „Tu entomologas, tu ir turėtum žinoti".

Gužaras: „Būdamas studentas, jis vienerius metus lankė aukštąją entomologijos studijų mokyklą. Šioje konferencijoje jam bus suteiktas entomologo garbės vardas".

Pontevenas: „Reikia ten nueiti ir užkurti tikrą pragarą. – Paskui atsigręžia į Vensaną. – Tu mus visus ten įvesi slapta!"

9

Vera jau miega. Atidarau langą į parką ir mąstau apie tą kelio ruožą, kurį, išėję iš pilies, įveikė ponia de T. ir jos jaunasis ševaljė, apie tą neužmirštamą trijų tarpsnių kelio ruožą.

Pirmasis tarpsnis: juodu vaikštinėja, jų rankos susipynusios, jie kalbasi, paskui randa suolelį pievoje ir susėda, vis dar susikibę rankomis ir kalbėdamiesi. Mėnesėta naktis, sodas leidžiasi terasomis link Senos, kurios murmėjimas susilieja su lapų šnaresiu. Pabandykime nugirsti keletą jų pokalbio nuotrupų. Ševaljė meldžia bučinio. Ponia de T. atsako: „Aš sutinku; jūs labai didžiuotumėtės, jei nesutikčiau. Jūsų savimyla priverstų jus manyti, jog aš bijau jūsų“.

Visa ponios de T. kalba – meno vaisius, pokalbio meno vaisius, kai komentuojamas kiekvienas gestas ir nuolat gludinama jo prasmė; pavyzdžiui, šį kartą ji padovanoja ševaljė bučinį, kurio šis prašo, tačiau prieš dovanodama savaip jį paaiškina: leidžiasi pabučiuojama tik todėl, kad ševaljė išdidumas neperžengtų leistinų ribų.

Proto žaismu paversdama bučinį pasipriešinimo aktu, ji nieko neapgauna, net ševaljė, ir vis dėlto šis priverstas į jos žodžius žiūrėti labai rimtai, nes jie – dalis tam tikro mąstymo veiksmo, į kurį reikia atsakyti kitu mąstymo veiksmu. Pokalbis – ne bergždžias laiko leidimas, atvirkščiai, kaip tik jis organizuoja laiką, valdo jį ir primeta jam savo įstatymus, kuriuos privalu gerbti.

Pirmojo jų nakties tarpsnio pabaiga: vieną bučinį, kurį ji padovanojo ševaljė, kad šis nesijaustų pernelyg pasipūtęs, sekė kitas, bučiniai „darėsi skubresni, jie pertraukdavo pokalbį, nustelbdavo jį...“ Bet šit ji atsistoja nusprendusi, jog metas grįžti.

Kokia išmoninga mizanscena! Po pirmosios jausmų sumaišties reikėjo parodyti, kad meilės malonumas dar nėra prinokęs vaisius; reikėjo pakelti jo kainą, padaryti jį geidžiamesnį; reikėjo sukurti peripetiją, įtampą ir jaudinantį laukimą. Grįždama į pilį su ševaljė, ponia de T. elgiasi taip, tarsi grįžtų į nulinę santykių pradžią, puikiai žinodama, kad paskutinę akimirką galės pakeisti situaciją ir pratęsti pasimatymą. Užteks frazės, žodžio, kurių per amžius pokalbio menas sukaupė galybę. Tačiau tarsi dėl kažkokios netikėtos intrigos ar sąmokslo, dėl nenumatyto įkvėpimo stygiaus ji neįstengia prisiminti nė vieno. Ji panaši į aktorių, kuris staiga užmiršo tekstą. O juk tekstą ji turi mokėti atmintinai; tie laikai visiškai nepanašūs į mūsų laikus, kai mergina gali pasakyti: „Tu nori, aš noriu, tad negaiškim laiko!“ Tačiau toks atvirumas jiems it uždraustas vaisius, riba, kurios jie, nors būdami tikri laisvamaniai, negali peržengti. Jei nei vienam, nei kitam nešaus į galvą jokia mintis, jeigu jie nesugalvos jokios dingsties pasivaikščiojimui pratęsti, jų

tylėjimo logika privers juos grįžti į pilį ir atsisveikinti. Kuo skubiau juodu ieško dingsties sustoti ir pasakyti ją garsiai, tuo labiau jaučia, kad jų lūpos tarsi užsiūtos: visi žodžiai, kurie galėtų jiems padėti, tarsi išsislapstė, ir abu beviltiškai šaukiasi pagalbos. Todėl atėję prie pilies durų, „tarsi paklusdami abipusiam instinktui, mes sulėtinome žingsnį“.

Laimė, paskutinę akimirką, it prabudus sufleriui, ji prisimena savo tekstą ir užsipuola ševaljė: „Aš jumis nesu patenkinta...“ Pagaliau! pagaliau! Viskas išgelbėta! Ji pyksta! Ji surado apsimestinio pykčio priežastį, ir juodu galės dar pavaikštinėti: ji buvo jam nuoširdi, tad kodėl jis nepasakė nė žodžio apie savo mylimąją, Grafienę? Greičiau, greičiau, reikia viską išsiaiškinti! Reikia kalbėti! Pokalbis vėl užsimezga, ir juodu vėl nutolsta nuo pilies keliu, kuris šį kartą be jokių kliūčių juos nuves į meilės glėbį.

10

Kalbėdama ponia de T. tyrinėja dirvą, rengia naują įvykių fazę, savo partneriui leidžia suprasti, ką jis turi galvoti ir kaip veikti. Ji tai daro subtiliai, elegantiškai ir netiesiogiai, tarsi kalbėtų apie ką nors kita. Pasakoja jam apie egoistišką Grafienės šaltumą, kad išvaduotų jį nuo pareigos būti ištikimam ir kad jis atsipalaiduotų prieš jos rengiamą naktinį nuotykį. Ji planuoja ne tik artimą ateitį, bet ir tolesnę ateitį, leisdama ševaljė suprasti jokiu būdu nenorinti tapti Grafienės varžove, todėl jis neturįs jos palikti. Ji išdėsto jam trumpą jausmų ugdymo kursą, išmoko jį savo praktiškosios meilės filosofijos, kurią reikia išvaduoti iš moralės normų tironijos ir saugoti diskretiškumu, visų dorybių dorybe. Jai net pavyksta lyg niekur nieko paaiškinti, kaip jis turėsiąs kitą dieną elgtis su jos vyru.

Jūs stebitės: kur šioje protingai suplanuotoje, gairėmis nusmaigstytoje, nubrūkšniuotoje, apskaičiuotoje, išmatuotoje erdvėje yra kampelis natūraliems jausmams, „beprotystei“, kliedesiams, kur akla aistra, kur „beprotiška meilė“, kurią taip dievino siurrealistai, kur užsi-

miršimas? Kur visos tos pamišimo dorybės, suformavusios mūsų meilės sampratą? Ne, joms čia nėra vietos, nes ponia de T. – proto karalienė. Ne to negailestingo markizės de Mertej proto, bet mielo, švelnaus proto, kurio aukščiausia paskirtis – saugoti meilę.

Matau, kaip ji veda ševaljė per mėnesėtą naktį. O štai dabar sustoja ir rodo jam prietemoje išryškėjusias stogo apybraižas; ak, sako ji, kokių geidulingų akimirkų matė ši pavėnė, tik gaila, kad ji nepasiėmusi rakto. Juodu prieina prie durų, ir pasirodo (kaip keista ir netikėta!), jog pavėnė neužrakinta!

Kodėl ji pamelavo jam neturinti rakto? Kodėl iškart nepasakė, kad pavėnė jau seniai nerakinama? Viskas iš anksto parengta, apgalvota, dirbtina, viskas tik vaidinimas, nieko nuoširdaus, kitaip tariant, čia viskas – menas; šiuo atveju menas – kuo ilgiau užtęsti įtampą, dar geriau – menas kuo ilgiau išlikti susijaudinusiam.

11

Nors Denonas visiškai nieko nerašo apie ponios de T. išorę, man atrodo neabejotina tai, kad: ji negali būti liesa; manau, jos „liemuo apvalus ir lankstus" (kaip tik šiais žodžiais Laklo apibūdina geidžiamiausią moters kūną *Pavojinguose ryšiuose*) ir tas kūno apvalumas lemia apvalius ir lėtus jos judesius ir gestus. Iš jos trykšte trykšta mielas tingulys. Ji kupina lėtumo išminties ir tobulai išmano įvykių lėtinimo būdus. Tą savo gebėjimą ji puikiai įrodo stojus antrajam nakties tarpsniui, praleistam pavėnėje: juodu įeina vidun, bučiuojasi, nuvirsta ant kanapos, mylisi. Tačiau „viskas vyko kiek per greitai. Mes supratome savo klaidą [...] Kas pernelyg aistringas, tas ne toks subtilus. Skubėdami patirti didžiausią malonumą, mes sumenkiname kitus džiaugsmus, einančius pirma jo".

Dėl skubos praradę mielą lėtumą, juodu beregint suvokia padarę klaidą; bet aš nemanau, kad poniai de T. tai buvo netikėtumas, veikiau man rodos, ji žinojo, jog ši klaida – neišvengiama, fatališka, jog ji to tikėjosi ir dėl šios priežasties sugalvojo tą intermediją, tą *ri-*

tardando pavėnėje, kad prieš trečiąjį tarpsnį tarp naujų dekoracijų sulėtintų numatomą ir numatytą įvykių greitį, o jų nuotykis būtų kupinas prašmatnaus lėtumo.

Pasimylėjusi su ševaljė pavėnėje, išeina su juo į lauką, juodu vėl vaikštinėja, atsisėda ant suolo vidury pievelės, vėl užmezga pokalbį, o paskui parsiveda jaunuolį į pilį, į slaptą kambarį greta savo apartamentų; kadaise tą kambarį kaip stebuklingą meilės šventovę įrengė vyras. Prie durų sutrikęs ševaljė akimirką stabteli: ant visų sienų kabantys veidrodžiai atkartoja jų atspindžius, ir jis regi aplink save daugybę apsikabinusių porų. Tačiau mylisi jie ne ten: tarsi norėdama išvengti pernelyg stipraus jausmų protrūkio ir kuo ilgiau užtęsti susijaudinimą, ponia de T. nusiveda ševaljė į gretimą kambarį, tamsoje skendinčią grotą, pilną pagalvių; čia jie mylisi – ilgai ir lėtai, iki pat aušros.

Lėtindama šios nakties tėkmę, padalydama ją į skirtingas ir atskiras dalis, ponia de T. jiems skirtą laiko tarpsnį pavertė nuostabiu architektūros šedevru, tam tikra forma. Įspausti formą laike – ne tik grožio, bet ir atminties reikalavimas. Kas neturi formos – nesuvokiama, neįsimenama. Suvokti susitikimą kaip formą jiems buvo nepaprastai svarbu, nes jų naktis buvo be rytojaus ir galėjo pasikartoti tik prisiminimuose.

Esama paslaptingo ryšio tarp lėtumo ir atminties, tarp greičio ir užmiršimo. Prisiminkime visiškai banalią situaciją: vyras žingsniuoja gatve. Staiga jis nori kažką prisiminti, bet prisiminimas vis bėga nuo jo. Tada jis mechaniškai sulėtina žingsnį. Ir atvirkščiai, žmogus, kuris nori užmiršti ką tik patirtą nemalonų įvykį, nesąmonin-

gai paspartina žingsnį, kad kuo greičiau nutoltų nuo to, kas laiko požiūriu dar per arti.

Egzistencinėje matematikoje tokia patirtis įgyja dviejų elementarių lygčių formą: lėtumo laipsnis yra tiesiog proporcingas atminties intensyvumui; greičio laipsnis yra tiesiog proporcingas užmaršties stiprumui.

12

Vivano Denono gyvenimo metais turbūt tik nedaugelis jo artimų bičiulių žinojo, kad jis – novelės *Be rytojaus* autorius; visiems ir (galimas daiktas) galutinai paslaptis buvo atskleista tik praėjus daugeliui metų po jo mirties. Tad novelės likimas keistai panašus į joje papasakotą istoriją: ją buvo užklojusi sutemų, nutylėjimų, mistifikacijų ir anonimiškumo skraistė.

Graveris, piešėjas, diplomatas, keleivis, meno žinovas, salonų burtininkas, puikios karjeros vyras, Denonas niekada nepareiškė teisių į novelę kaip į asmeninę nuosavybę. Jis neatsisakė šlovės, tačiau tada šlovė reiškė ką kita; įsivaizduoju, kad publika, kuri jį domino ir kurią jis troško užkariauti, nebuvo nepažįstamųjų minia, kurios taip geidžia šiuolaikinis rašytojas, o nedidelė draugija žmonių, kuriuos jis tikriausiai pažinojo asmeniškai ir gerbė. Malonumas, patirtas tarp savo skaitytojų, nelabai skyrėsi nuo malonumo, kurį būtų patyręs tarp keleto klausytojų, susirinkusių kokiame nors salone, kur jis visus kerėjo sąmoju.

Vienaip atrodė šlovė iki fotografijos išradimo, kitaip –

ją išradus. Čekų karalius Vaclovas, gyvenęs keturioliktame amžiuje, mėgo lankytis Prahos smuklėse ir *incognito* kalbėtis su paprastais žmonėmis. Jis turėjo valdžią, šlovę ir buvo laisvas. Anglijos princas Čarlzas neturi jokios valdžios, jokios laisvės, bet gaubiamas didžiulės šlovės: nei žmogaus nepaliestam miške, nei vonios kambaryje, paslėptame septyniolika aukštų po žeme, jis negali pasislėpti nuo jį persekiojančių ir atpažįstančių akių. Šlovė prarijo visą jo laisvę, ir dabar jis žino: šiandien tik visiški plevėsos mielu noru sutinka paskui save vilkti barškančią šlovės skardinę.

Jūs pasakysit, kad jei šlovės pobūdis keičiasi, ji rūpi tik keletui privilegijuotųjų. Klystate. Šlovė rūpi ne vien garsenybėms, ji rūpi visiems. Šiandien garsių žmonių pilni žurnalų viršeliai, televizorių ekranai, jie užvaldė viso pasaulio vaizduotę. Ir visas pasaulis neriasi iš kailio – nors kartais tik svajonėse, kad taptų tokios šlovės objektu (ne karaliaus Vaclovo, mėgstančio lankytis alinėse, bet princo Čarlzo, pasislėpusio savo vonioje septyniolika aukštų po žeme, šlovės). Ši galimybė lyg šešėlis persekioja kiekvieną ir keičia jo gyvenimo būdą, nes (tai dar viena gerai žinoma egzistencinės matematikos aksioma) kiekviena nauja egzistencijos galimybė, net mažiausiai tikėtina, iš esmės keičia visą egzistenciją.

13

Gal Pontevenas nebūtų taip niršęs ant Berko, jei būtų žinojęs, kiek rūpesčių tam intelektualui neseniai pridarė tokia Imakulata, buvusi klasės draugė, kurios, dar visai mokinukas, jis (veltui) geidė.

Praėjus dvidešimčiai metų, vieną dieną Imakulata pamatė Berką televizoriaus ekrane vaikantį muses nuo juodaodės mergytės veido; šis vaizdas jai buvo tarsi praregėjimas. Ji akimirksniu suprato visada jį mylėjusi. Tą pačią dieną parašė jam laišką, kuriame prisipažino kadaise jį mylėjusi „nekalta meile". Tačiau Berkas puikiai prisiminė, kad jo meilė nebuvo nekalta, ji buvo velniškai gašli, ir pasijuto pažemintas, kai Imakulata be ceremonijų jį atstūmė. Tai, beje, buvo priežastis, kodėl jis, įkvėptas kiek juokingo savo tėvų tarnaitės portugalės vardo, davė jai sardonišką ir liūdną Imakulatos, Nesuteptosios, pravardę. Į jos laišką jis sureagavo piktai (įdomu, jog po dvidešimties metų dar nebuvo suvirškinęs ano pralaimėjimo) ir neatsakė.

Jo tylėjimas ją nuliūdino, ir kitame laiške ji priminė jam begalę meilės laiškelių, kuriuos jis buvo parašęs.

Viename net pavadino ją „naktine paukšte, trikdančia mano sapnus“. Ši frazė, seniai užmiršta, jam pasirodė siaubingai kvaila, o ji – nemandagi, kad primena tokius dalykus. Vėliau iš atsiritusių gandų suprato, jog kaskart, kai tik jis pasirodydavo televizoriaus ekrane, toji moteris, kurios niekada nebuvo sutepęs, kokiame nors kviestiniame vakare imdavo plepėti apie nekaltą garsiojo Berko meilę, kuri jam neleisdavusi užmigti, trikdydavusi jo sapnus. Jis pasijuto nuogas ir bejėgis. Pirmą kartą pajuto karščiausią norą tapti anonimu.

Trečiame laiške ji paprašė vienos paslaugos; ne sau, o savo kaimynei, vargšei moteriškei, labai prastai slaugomai ligoninėje; ji ne tik vos nenumirusi nuo blogai atliktos nejautros, tačiau už jai padarytą žalą negavusi nė menkiausios kompensacijos. Jeigu Berkas taip rūpinąsis afrikiečių vaikais, tegu įrodąs, kad geba pasirūpinti ir paprastais savo šalies žmonėmis, nors šie jam ir nesuteikią progos papuikauti prieš televizijos kameras.

Paskui toji moteris parašė pati, pasivadindama Imakulata: „...jūs prisimenate, pone, mergaitę, kuriai rašėte, kad ji, nekaltoji, trikdanti jūsų naktis“. Ar tai įmanoma? Ar įmanoma? Lakstydamas iš vieno kambario galo į kitą, Berkas staugė ir keikėsi. Sudraskė laišką, nusispjovė ant jo ir įmetė į šiukšlių dėžę.

Kartą iš vieno televizijos kanalo direktoriaus sužinojo, kad kažkokia režisierė nori sukurti apie jį laidą. Tada prisiminė ironišką pastabą apie jo aistrą puikauti televizijos ekrane, nes režisierė, kuri norėjo jį filmuoti, pasirodė esanti ta pati nakties paukštė, jo Imakulata! Nemaloni situacija: mintis susukti filmą apie jį iš esmės pasirodė puiki, nes jis visada norėjo savo gyvenimą pa-

versti meno kūriniu; tačiau iki tos akimirkos jam niekad nebuvo šovusi mintis, kad tas kūrinys galėtų būti komedija! Bet dabar, staiga akivaizdžiai susidūręs su šiuo pavojumi, nusprendė laikyti Imakulatą kuo toliau nuo savo gyvenimo ir paprašė direktorių (kurį labai nustebino jo kuklumas) atidėti šį sumanymą, teigdamas, jog dar per anksti rodyti ekrane tokį jauną ir tokį nereikšmingą žmogų kaip jis.

14

Ši istorija man primena kitą, susijusią, mano džiaugsmui, su knygų spintomis, kuriomis apstatytos visos Gužaro buto sienos. Kartą, kai ėmiau Gužarui skųstis, kad mane kamuoja gyvenimo šleikštulys, jis parodė lentynėlę, ant kurios jo paties ranka buvo užrašyta: *Stichiškojo humoro šedevrai,* ir su šelmiška šypsena ištraukė iš jos 1972 metais išleistą knygą, kurioje viena Paryžiaus žurnalistė rašė apie savo meilę Kisindžeriui, jei jūs dar prisimenate garsiąją tų laikų politiko, prezidento Niksono patarėjo, taikos tarp Amerikos ir Vietnamo architekto, pavardę.

Štai toji istorija: ji susitinka su Kisindžeriu Vašingtone, norėdama gauti iš jo interviu – pirma žurnalui, paskui televizijai. Juodu susitinka dažnai, bet visada laikosi griežtų profesinio bendravimo taisyklių: porą kartų su juo pavakarieniauja, kad parengtų laidą, keliskart apsilanko jo kabinete Baltuosiuose Rūmuose ir privačioje rezidencijoje – pirma viena, paskui su kitais filmavimo grupės nariais, ir taip toliau. Kisindžeriui ji pamažu ima įgristi. Jis ne kvailas, žino, ko jai reikia, ir, kad ne-

prisileistų jos pernelyg arti, iškalbingai kelis sykius užsimena apie valdžios galią moterims ir apie savo padėtį, verčiančią atsisakyti bet kokio asmeninio gyvenimo.

Su jaudinamu nuoširdumu ji fiksuoja visus tuos išsisukinėjimus, kurie, beje, nė kiek jos netrikdo, nes ji nepalenkiamai įsitikinusi: juodu skirti vienas kitam. Jis atsargus ir nepatiklus? Tai jos nestebina: ji turi tvirtą nuomonę apie tas siaubingas moteris, kurias jis pažinojo anksčiau; ji tikra, kad tą akimirką, kai jis supras, kaip ji myli jį, atsikratys savo nerimo ir pamirš atsargumą. Ak, ji tokia įsitikinusi savo meilės tyrumu! Galėtų prisiekti: jos meilėje nėra nė krislelio erotikos. „Seksualiai buvau jam visiškai abejinga“, – rašo ji ir daugelį sykių kartoja (su keistu it motinos sadizmu), kad jis klaikiai rengiasi; kad negražus; kad nieko neišmano apie moteris ir „tikriausiai esąs prastas meilužis“, – ir čia pat pareiškia dėl to mylinti jį dar karščiau. Ji turi du vaikus, jis – irgi, ji planuoja – nors jis apie tai nežino – kartu praleisti atostogas Žydrajame krante ir džiaugiasi, kad tokiu būdu abu Kisindžerio mažyliai galės lengvai pramokti prancūzų kalbos.

Vieną dieną ji pasiunčia savo televizininkų komandą filmuoti Kisindžerio rezidencijos, ir šis, nebesitvardydamas, išveja juos tarsi gaują įkyruolių. Kitą kartą pasikviečia ją į savo kabinetą ir nepaprastai griežtu ir šaltu balsu pareiškia daugiau nebenorįs kęsti jos dviprasmiško elgesio. Iš pradžių ji baisiai nusimena. Tačiau netrukus ima taip samprotauti: be jokios abejonės, ji laikoma politiškai pavojinga, ir Kisindžeris tikriausiai gavęs kontržvalgybos nurodymą su ja nebesusitikinėti; kabinetas, kur juodu dabar kalbasi, prikaišiotas mikrofonų, ir jis

tai žino; jo neįtikėtinai žiaurūs žodžiai skirti ne jai, o jų besiklausantiems nematomiems agentams. Ji žiūri į jį šypsodamasi supratinga, liūdna šypsena; scena jai regisi nutvieksta tragiško (šį būdvardį ji vartoja nuolat) grožio: jis priverstas jai smogti smūgį po smūgio, bet jo žvilgsnis bylojąs apie meilę.

Gužaras juokiasi, o aš jam sakau: aiški realios situacijos tiesa, persmelkta įsimylėjėlės fantazijų, ne tokia svarbi, kaip jis mano; tai tik miesčioniška tiesa, proziška tiesa, ji nublanksta prieš kitą, aukštesnę, tiesą, kuri ištvers laiko išmėginimus – Knygos tiesą. Jau per pirmąjį susitikimą su savo stabu ši knyga gulėjo nematoma tarp jų ant staliuko kaip neišsakytas ir nesąmoningas viso šio nuotykio tikslas. Knyga? Kam ta knyga? Kad aprašytų Kisindžerio portretą? Ne, ne, ji visiškai neturėjo ko apie jį pasakyti! Jos širdį graužė vienas rūpestis – atskleisti savo tiesą apie save pačią. Kisindžerio ji negeidė, dar mažiau geidė jo kūno („tikriausiai jis prastas meilužis“); ji troško išplėsti savąjį „aš“, ištraukti jį iš siauro savo gyvenimo, priversti spindėti, paversti šviesa. Kisindžeris jai buvo mitologijos žirgas, sparnuotas pegasas, kurį jos „aš“ norėjo apsižergti ir didingai nuskrieti padange.

– Ji buvo tiesiog kvailė, – kietai nukirto Gužaras, pasityčiodamas iš mano gražaus paaiškinimo.

– Ne, ne, – atsakiau, – liudytojai tvirtina, kad ji buvo protinga. Čia ne kvailumas, o kas kita. Ji buvo įsitikinusi, kad yra išrinktoji.

15

Būti išrinktuoju – teologijos sąvoka; ji reiškia, kad be jokių nuopelnų, tačiau antgamtiniu nuosprendžiu laisva arba veikiau aikštinga Dievo valia žmogus pasirenkamas kažkokiam ypatingam, išskirtiniam darbui atlikti. Iš tokio įsitikinimo šventieji sėmėsi jėgų ir iškęsdavo žiauriausias kančias. Teologijos sąvokos tarsi savęs pačių parodijos atsispindi mūsų pačių banaliame gyvenime; visi mes kenčiame (daugiau ar mažiau) nuo pernelyg lėkšto savo gyvenimo, trokštame iš jo ištrūkti ir pakilti aukščiau už kitus. Visi patyrėme iliuziją (stipresnę ar silpnesnę), kad esame to aukščio verti, nes taip lėmė likimas. Jausmas, kad esi išrinktasis, būdingas visiems meilės santykiams, nes meilė iš esmės – nepelnyta dovana; būti mylimam be nuopelnų – tikras meilės įrodymas. Jei moteris man sako: aš myliu tave, nes esi protingas, garbingas, perki man dovanas, nesivalkioji paskui kitas moteris ir plauni indus, aš jaučiuosi nusivylęs; tokia meilė atsiduoda savanaudiškumu. Kur kas mieliau išgirsti: aš pamišusi dėl tavęs, nors tu nesi nei protingas, nei garbingas, nors tu melagis, egoistas, šunsnukis.

Galbūt iliuziją, jog yra išrinktasis, žmogus pirmąkart patiria dar kūdikis: apgaubtas motinos meilės, nors ir nepelnytos, reikalauja jos vis daugiau ir daugiau. Auklėjimas turėtų jį išvaduoti iš šios iliuzijos ir leisti jam suprasti, kad už viską reikia mokėti. Tačiau dažnai būna per vėlu. Jūs tikriausiai esate matęs dešimtmetę mergaitę, kuri, norėdama primesti savo valią draugėms ir pritrūkusi argumentų, staiga su pribloškiančiu pasipūtimu sušunka: „Nes aš tai sakau"; arba: „Nes aš to noriu". Ji jaučiasi išrinktoji. Bet vieną dieną, kai ji ištars: „...nes aš to noriu", pasaulis aplink ją pratrūks juoktis. Ką turi daryti tas, kuris nori būti išrinktasis, kad įrodytų savo išskirtinumą, kad įtikintų save ir kitus, jog jis nepriklauso paprastai miniai?

Štai čia jam į pagalbą ateina epocha, besiremianti fotografijos išradimu, ateina su savo žvaigždėmis, šokėjais, garsenybėmis, kurių atvaizdus, rodomus milžiniškame ekrane, visi mato iš tolo, visi jais žavisi, tačiau jie niekam nepasiekiami. Neatitraukdamas susižavėjusio žvilgsnio nuo šių garsenybių, tas, kuris įsivaizduoja esąs išrinktasis, viešai demonstruoja savo priklausomybę nepaprastų žmonių gildijai ir svetimumą kasdienybei, tai yra, konkrečiai kalbant, kaimynams, kolegoms, partneriams, su kuriais jam (arba jai) reikia gyventi.

Taigi garsenybės tapo savotiška viešąja įstaiga – kaip sanitarinė tarnyba, kaip socialinis draudimas, kaip draudimo bendrovės ar pamišėlių prieglaudos. Bet jie naudingi tik tada, kai iš tikrųjų neprieinami. Kai kažkuris jų nori patvirtinti savo išskirtinumą tiesioginiais, asmeniškais ryšiais su kokia garsenybe, jis rizikuoja būti išmestas lauk, kaip buvo išmesta Kisindžerį įsimylėjusi

moteris. Teologų kalba tai vadinama nuodėme. Šit kodėl Kisindžerį įsimylėjusi žurnalistė atvirai ir gana teisingai vadina savo meilę *tragiška,* nes nuodėmė, kad ir kaip tyčiotųsi Gužaras, iš esmės yra tragiška.

Iki tos akimirkos, kai suprato įsimylėjusi Berką, Imakulata gyveno kaip daugelis moterų: kelerios vedybos, kelerios skyrybos, keletas meilužių, teikusių nuolatinį, ramų ir beveik malonų nusivylimą. Paskutinis meilužis ją nepaprastai dievina, ji pakenčia jį labiau nei kitus ne tik todėl, kad jis nuolankus, bet ir dėl to, kad naudingas: tai operatorius, daug jai padėjęs tuo metu, kai ji pradėjo dirbti televizijoje. Jis kiek vyresnis, bet atrodo it amžinas ją gerbiantis studentas; ji atrodo jam gražiausia, protingiausia ir (ypač) jausmingiausia iš visų moterų.

Mylimosios jausmingumas jam lyg romantiško vokiečių dailininko peizažas, pilnas neapsakomai iškraipytų medžių, o virš jų – tolimas mėlynas dangus, Dievo buveinė; kaskart, kai įžengia į šį gamtovaizdį, jį suima nesutramdomas noras pulti ant kelių ir klūpoti tarsi prieš dieviškąjį stebuklą.

16

Vestibiulis pamažu prisirinko žmonių, čia suvažiavo daug prancūzų entomologų, taip pat keletas užsieniečių, tarp jų – šešiasdešimtmetis čekas; kalbama, kad jis – žymi naujojo režimo figūra, gal ministras, gal Mokslų akademijos prezidentas ar mažų mažiausiai šios Akademijos narys. Šiaip ar taip, vien iš paprasčiausio smalsumo – tai įdomiausias šio sambūrio personažas (atstovaujantis naujai Istorijos epochai, pakeitusiai laiko miglose išnykusį komunizmą); ir vis dėlto plepančioje minioje jis stovi visiškai vienas – didelis ir nerangus. Iš pradžių žmonės puolė jam spausti rankos ir šio bei to paklausti, bet pokalbis baigdavosi daug anksčiau, nei jie tikėjosi, ir po trijų keturių frazių jie jau nežinodavo, apie ką kalbėti. Juk galų gale nebuvo bendros pokalbio temos. Prancūzai greitai grįždavo prie savo problemų, jis bandydavo sekti jų pavyzdžiu, kartais ištardavo „o mūsų šalyje atvirkščiai", paskui, supratęs, kad niekam neįdomu, kas ten dedasi „mūsų šalyje atvirkščiai", pasitraukdavo į šalį; melancholijos aptrauktas jo veidas neatrodė nei gražus, nei nelaimingas, tik protingas, beveik išdidžiai malonus.

Tad kol kiti triukšmingai grūdasi vestibiulyje prie baro, jis eina į tuščią salę, kur keturi ilgi stalai, sustatyti kvadratu, laukia, kada prasidės konferencija. Prie durų stovi staliukas su dalyvių sąrašu, o prie jo sėdi panelė, regis, palikta viena kaip ir jis. Pasilenkęs prie jos, pasako savo pavardę. Ji priverčia jį pakartoti pavardę du sykius. Nedrįsdama klausti trečią kartą, sąraše ima ieškoti pavardės, kurios skambesys primintų išgirstus garsus.

Tėviškai malonus čekų mokslininkas pasilenkia prie sąrašo, susiieško savo pavardę ir baksteli smiliumi: ČEKORŽIPSKIS.

– Ak, ponas Sešoripis? – klausia ji.

– Reikia tarti Tche-kho-rjips-qui.

– O, nepasakyčiau, kad lengva!

– Be to, ji parašyta netaisyklingai, – sako mokslininkas. Paima nuo stalo rašiklį ir virš raidžių „Č“ ir „Ž“ nupiešia ženkliukus, panašius į apverstą aukštyn kojomis prancūzų kalbos diakritinį ženklą.

Sekretorė žiūri į ženklus, į mokslininką ir šypsosi:

– Tai labai sudėtinga!

– Atvirkščiai, labai paprasta!

– Paprasta?

– Ar jūs žinote, kas yra Janas Husas?

Sekretorė greitai perbėga akimis konferencijos dalyvių sąrašą, ir čekų mokslininkas skuba paaiškinti:

– Kaip žinote, jis buvo didysis Bažnyčios reformatorius. Liuterio pirmtakas. Profesorius Karolio universitete, kuris, kaip irgi žinote, buvo pirmasis universitetas, įsteigtas Šventojoje Romos imperijoje. Tačiau tikriausiai negirdėjote, kad Janas Husas buvo ir didysis or-

tografijos reformatorius. Jam pavyko ją nuostabiai supaprastinti. Kad parašytumėte savo kalba tai, ką tariate kaip „Č“, jums reikia trijų raidžių. Vokiečiams reikia net keturių raidžių: t, s, c, h. O Jano Huso dėka mums tereikia vienos raidės „c“, pažymėtos viršuje mažyčiu ženkliuku.

Mokslininkas dar kartą pasilenkia prie sekretorės stalo ir sąrašo paraštėje išvingiuoja labai didelę raidę „c“ su apverstu diakritiniu ženklu: „Č“; paskui žiūri sekretorei į akis ir labai aiškiai ir garsiai ištaria: „Tch!“

Sekretorė taip pat žiūri jam į akis ir kartoja: „Tch!“

– Taip. Puiku!

– Tai iš tiesų labai praktiška. Gaila, kad Liuterio reforma žinoma tik jūsų šalyje.

– Jano Huso reforma, – pataiso ją mokslininkas, dėdamasis neišgirdęs prancūzės netaktiškos klaidos, – nėra visai nežinoma. Ji pritaikyta dar vienoje šalyje, jūs tikriausiai nežinote kokioje, ar ne?

– Ne!

– Lietuvoje!

– Lietuvoje, – pakartoja sekretorė, veltui stengdamasi prisiminti, kokiame pasaulio krašte yra toji šalis.

– Ir Latvijoje. Dabar suprantate, kodėl mes, čekai, taip didžiuojamės tais ženkliukais virš raidžių. (Šypsosi.) Mes pasirengę viską išduoti, tačiau dėl šių ženkliukų grumsimės iki paskutinio kraujo lašo.

Jis nusilenkia panelei ir pasuka keturkampių stalų link. Prie kiekvienos kėdės padėta kortelė su pavarde. Susiranda savąją, ilgai į ją žiūri, paskui paima ir su liūdna, bet atlaidžia šypsena neša parodyti sekretorei.

Tuo metu šalia staliuko prie durų sustoja kitas entomologas, laukdamas, kada sekretorė padės kryželį šalia jo pavardės. Pamačiusi prie jos einantį čekų mokslininką, atsiprašo: „Luktelėkite, pone Čipiki!“

Tas kilniaširdiškai mosteli ranka tarsi sakydamas: būkite rami, panele, aš neskubu. Kantriai ir jaudinamai kukliai laukia prie staliuko (prie jo atsistoja dar du entomologai) ir, kai sekretorė galų gale jau laisva, parodo jai kortelę:

– Žiūrėkit, juokinga, ar ne?

Ji žiūri į kortelę nieko nesuprasdama:

– Bet, pone Šepiniki, kirčiai čia sudėti.

– Iš tikrųjų, bet tai paprasti diakritiniai ženklai. Juos pamiršta apversti aukštyn kojom! Be to, žiūrėkit, kur jie sudėti! Virš raidės „e“ ir virš raidės „o“: Cechoripsky!

– Taip, jūs teisus, – piktinasi sekretorė.

– Norėčiau žinoti, – sako vis labiau liūsdamas čekų mokslininkas, – kodėl juos visi užmiršta. Juk šitie apversti ženklai tokie poetiški! Ar jums taip neatrodo? Tarsi skrendantys paukščiai! Tarsi balandžiai išskleistais sparnais! – Ir labai švelniu balsu: – Arba, jeigu jums patinka, – kaip drugeliai!

Ir vėl pasilenkęs prie stalo paima rašiklį ir kortelėje ištaiso savo pavardę. Ištaiso labai kukliai, tylėdamas, tarsi atsiprašydamas, ir nueina.

Sekretorė žiūri, kaip jis eina, – didelė, keistai deformuota figūra, ir širdį jai užlieja motiniškas švelnumas. Ji įsivaizduoja apverstą diakritinį ženklą, kuris it drugelis plasnoja aplink mokslininką ir galiausiai nutupia ant jo baltų gaurų.

Eidamas prie savo kėdės, čekų mokslininkas atsigręžia ir pamato švelnią sekretorės šypseną. Atsako jai šypsena, o paskui, nueidamas tolyn, dar tris kartus nusišypso. Melancholiškai, bet išdidžiai. Melancholiškas ir išdidus – taip būtų galima apibūdinti čekų mokslininką.

17

Kad jis nuliūdo pamatęs neteisingai sudėtus diakritinius ženklus virš savo pavardės – gali suprasti kiekvienas. Bet iš kur jo išdidumas?

Štai esminis jo biografijos faktas: praėjus metams po rusų įsiveržimo į Čekoslovakiją 1968-aisiais, jis buvo išvytas iš Entomologijos instituto ir dirbo darbininku statybose iki pat 1989-ųjų, kai pasibaigė okupacija, tai yra beveik dvidešimt metų.

Tačiau juk šimtai, tūkstančiai žmonių nuolat praranda darbą Amerikoje, Prancūzijoje, Ispanijoje ir kitur! Jie dėl to kenčia, tačiau nepasidaro išdidūs. Kodėl čekų mokslininkas išdidus, o jie – ne?

Ogi todėl, kad jis buvo išvarytas iš darbo ne dėl ekonominių, o dėl politinių priežasčių.

Gerai, tebūnie taip. Bet tada reikia paaiškinti, kodėl nelaimė, mus ištikusi dėl ekonominių priežasčių, turėtų būti ne tokia rimta ar ne tokia tauri? Žmogus, atleistas dėl to, kad nepatiko savo viršininkui, turi jausti gėdą, o tas, kuris neteko posto dėl politinių priežasčių, turi teisę didžiuotis? Kodėl?

Atleistasis iš darbo dėl ekonominių priežasčių vaidina pasyvų vaidmenį: jis neparodo jokios drąsos, kuria būtų galima didžiuotis.

Šis skirtumas atrodytų akivaizdus, bet taip nėra. Čekų mokslininkas, išvytas iš darbo po 1968 metų, kai rusų armija įvedė nekenčiamą režimą, taip pat nepadarė jokio drąsaus žygdarbio. Būdamas vieno iš savo instituto skyriaus vadovų, domėjosi tik musėmis. Bet šit vieną dieną staiga į jo kabinetą įsiveržia dešimt įtakingų režimo priešininkų ir paprašo duoti jiems vieną salę pusiau slaptiems susitikimams. Jie elgiasi pagal moralinio dziudo sąlygas: ateina netikėtai ir patys sudaro nedidelę stebėtojų grupelę. Nelaukta konfrontacija visiškai sutrikdo mokslininką. Jei jis pasakys „taip", užsitrauks nemalonią riziką: gali netekti posto, o trys jo vaikai negalės stoti į universitetą. Tačiau pasakyti „ne" grupelei žmonių, kurie jau iš anksto tyčiojosi iš jo bailumo, jis taip pat negalėjo: jam trūko drąsos. Galop sutiko ir pajuto panieką sau, savo bailumui, silpnumui, negebėjimui pasipriešinti svetimai valiai. Tad jei norime būti visiškai teisingi, turime pasakyti, kad tik dėl bailumo jis buvo išvarytas iš darbo, o jo vaikai – iš mokyklos.

Jei taip yra, kodėl, po velnių, jis didžiuojasi?

Ogi todėl, kad ilgainiui beveik užmiršo priešiškumą opozicionieriams ir įprato žiūrėti į savo „taip" kaip į sąmoningą ir laisvą poelgį, kaip į asmeninį maištą prieš nekenčiamą režimą. Jis ėmė save laikyti vienu iš tų, kurie užlipo ant didžiosios Istorijos scenos, ir tas įsitikinimas tapo jo išdidumo šaltiniu.

Bet argi ne tiesa, kad nesuskaičiuojama daugybė žmonių nuolat įtraukiama į nesuskaičiuojamą daugybę po-

litinių konfliktų, taigi gali didžiuotis užlipę ant didžiosios Istorijos scenos?

Turiu paaiškinti savo tezę: čekų mokslininkas gali didžiuotis todėl, kad užlipo ant Istorijos scenos ne kada nors, bet kaip tik tada, kai ji buvo apšviesta. Apšviesta Istorijos scena vadinasi Planetos Istoriniu Įvykiu. 1968 metų Praha, prožektorių apšviesta ir kamerų stebima, tikrąja žodžio prasme tapo Planetos Istoriniu Įvykiu, ir čekų mokslininkas didžiuojasi dar šiandien tebejausdamas jo bučinį ant savo kaktos.

Tačiau ir aukšto lygio prekybinės derybos, šio pasaulio galiūnų viršūnių susitikimai – taip pat svarbūs įvykiai, ir jie nušviečiami, filmuojami, komentuojami; kodėl jie nesužadina jų veikėjams tokio pat jaudinančio išdidumo jausmo?

Skubu patikslinti paskutinį kartą: čekų mokslininką palietė ne bet koks Planetos Istorinis Įvykis, bet įvykis, kurį vadiname Didingiausiuoju. Įvykis esti Didingas, kai žmogus avanscenoje kenčia, kai užkulisiuose aidi šūviai, o virš scenos sklando mirties Arkangelas.

Štai galutinė išvada: čekų mokslininkas didžiuojasi, kad jį palietė Didingiausias Planetos Istorinis Įvykis. Jis puikiai žino, jog ši malonė jį išskiria iš visų norvegų ir danų, iš visų prancūzų ir anglų, sėdinčių su juo šioje salėje.

18

Už prezidiumo stalo yra vieta, kurioje vienas kitą keičia oratoriai; jis jų nesiklauso. Laukia savo eilės, kartkartėm pačiupinėja kišenėje gulinčius penkis lapelius su trumpu pranešimu, kuris – jis žino – niekuo neypatingas: nušalintas nuo mokslo darbo ištisus dvidešimt metų, jis galėjo tik susumuoti, ką skelbė spaudoje, kai, būdamas jaunas tyrinėtojas, atrado ir aprašė nežinomą musių rūšį ir pavadino ją *musca pragensis**. Ir šit dabar, išgirdęs konferencijos pirmininką tariant skiemenis, turbūt sudarančius jo pavardę, jis atsistoja ir eina prie oratoriams skirtos vietos.

Per dvidešimt sekundžių, kol pasiekia tą vietą, jam atsitinka kai kas netikėta: jį apima susijaudinimas. Dieve šventas, po tiekos metų jis vėl tarp žmonių, kuriuos gerbia ir kurie jį gerbia, tarp mokslininkų, kurie jam artimi ir iš kurių aplinkos jį išplėšė likimas; kai sustoja prie jam skirtos tuščios kėdės, nesisėda į ją; dar kartą nori paklusti tik savo jausmams, jaustis laisvai ir pasakyti nepažįstamiems kolegoms, ką jaučia.

* Prahos musė *(lot.)*.

– Atleiskit man, gerbiami ponai ir ponios, kad noriu išsakyti jums savo susijaudinimą, kurio nesitikėjau ir kuris mane suglumino. Beveik po dvidešimties metų aš ir vėl galiu kreiptis į sambūrį žmonių, mąstančių apie tas pačias problemas kaip ir aš ir degančių ta pačia aistra. Aš atvykau iš šalies, kur žmogui galėjo būti atimta gyvenimo prasmė vien dėl to, kad jis garsiai sakė, ką galvoja, nes mokslininkui gyvenimo prasmė – jo mokslas. Kaip žinote, dešimtys tūkstančių žmonių, visi mano šalies inteligentai, po tragiškosios 1968-ųjų vasaros buvo išvyti iš darbo. Prieš šešetą mėnesių aš dar dirbau statybų darbininku. Tai joks pažeminimas, daug ko išmoksti, susibičiuliauji su nuostabiais paprastais žmonėmis ir supranti, kad mes, mokslo žmonės, esame privilegijuoti, nes dirbti darbą, kuris yra tavo aistra, – privilegija, taip, bičiuliai, privilegija, kurios niekad neturėjo mano draugai, statybų darbininkai; juk rąstų neįmanoma tampyti aistringai. Ši privilegija, atimta dvidešimčiai metų, man vėl grąžinta, ir aš jaučiuosi tarsi apsvaigęs. Todėl, gerbiami bičiuliai, dabar jūs suprantate, jog šią akimirką aš išgyvenu kaip tikrą šventę, net jeigu ją man ir temdo melancholija.

Tardamas paskutinius žodžius jaučia, kaip akyse ima tvenktis ašaros. Kiek sutrinka, prisimena tėvą, kuris senatvėje visą laiką būdavo susijaudinęs ir verkdavo dėl kiekvieno menkniekio; bet paskui pagalvoja, kodėl ir jis negalėtų bent sykį atsipalaiduoti; šitie žmonės turėtų jaustis pagerbti jo susijaudinimo, kurį atvežė jiems iš Prahos tarsi dovanėlę.

Jis neklydo. Auditorija irgi įsiaudrina. Vos tik jis ištaria paskutinį žodį, atsistoja Berkas ir ima ploti. Bere-

gint atsiranda kino kamera, ji filmuoja jo veidą, plojančius delnus, filmuoja čekų mokslininką. Visi žmonės salėje pamažu kyla iš vietų, vienų veidai šypsosi, kitų – rimti, visi ploja, jie taip įninka ploti, kad nežino, kada liautis; čekų mokslininkas stovi prieš juos, aukštas, labai aukštas, aukštas ir nerangus, ir juo labiau tas nerangumas spinduliuoja iš jo figūros, juo labiau trikdantis jis atrodo kitiems, ir juo labiau jaudinasi ir trinka pats; dabar ašaros jau kukliai nebesislepia už vokų, o iškilmingai ritasi nosimi lūpų ir smakro link, jas mato visi kolegos ir ima taip karštai ploti, kad karščiau nebeįmanoma.

Pagaliau ovacijos pamažu nuščiūva, žmonės atsisėda į vietas, ir čekų mokslininkas drebančiu balsu taria:

– Labai jums ačiū, mano bičiuliai, ačiū iš visos širdies.

Nusilenkia ir nueina prie savo kėdės.

Jis žino, kad dabar patyrė didingiausią savo gyvenimo akimirką, šlovės akimirką, taip, šlovės, kodėl nepavartojus šito žodžio, dabar jis jaučiasi didelis ir gražus, jaučiasi garsus ir trokšta, kad jo kelias iki kėdės būtų ilgas ir niekada nesibaigtų.

19

Kol ėjo į savo vietą, salėje viešpatavo tyla. Gal tikriau būtų sakyti, kad salėje viešpatavo ne viena tyla, o kelios. Mokslininkas skyrė tik vieną tylą: susijaudinimo tylą. Jis nesuvokė, jog palengva, tarsi nepastebima sonatos moduliacija, pereinanti iš vieno tono į kitą, susijaudinimo tyla virto nejaukia tyla. Visi suprato: šis ponas neištariama pavarde toks susijaudinęs, jog pamiršo jiems perskaityti savo pranešimą apie atrastas naujos rūšies muses. Ir visi žinojo, kad būtų nemandagu jam tai priminti. Ilgai dvejojęs, konferencijos pirmininkas kosteli ir sako: „Dėkoju ponui Čekošipiui... (patyli, suteikdamas kviestiniam svečiui paskutinę galimybę prisiminti) ir... kviečiu kitą mokslininką".

Kaip tik tą akimirką tylą pertraukia salės gilumoje pasigirdęs prislopintas juokas.

Nugrimzdęs į savo mintis, čekų mokslininkas negirdi nei juoko, nei savo kolegos pranešimo. Vieną oratorių keičia kitas, kol belgų mokslininkas, kaip ir jis tyrinėjantis muses, pažadina iš susimąstymo: Dieve, jis užmiršo savo kalbą! Įkiša ranką kišenėn ir užčiuopia penkis lapelius – tarsi įrodymą, kad nesapnuoja.

Jo skruostai dega. Jis jaučiasi juokingas. Ar dar galima ištaisyti savo klaidą? Ne, jis žino, kad nieko nebegalima padaryti.

Prasikankinusį keletą minučių iš gėdos, jį nuramina keista mintis: taip, iš tiesų, jis juokingas, bet tai nieko blogo, nieko gėdingo ar nemalonaus; ta juokinga padėtis, kurioje jis atsidūrė, įprastinę jo gyvenimo melancholiją daro tik stipresnę, jo likimą – liūdnesnį, vadinasi, didingesnį ir gražesnį. Taip, čekų mokslininko širdyje melancholija visada bus neatsiejama nuo išdidumo.

20

Kiekviename susirinkime būna bėglių, susiburiančių į gretimą kambarį išgerti taurelės. Vensanas, kuriam pabodo klausytis entomologų ir kurį per mažai pralinksmino keistas čekų mokslininko spektaklis, kartu su kitais bėgliais atsiduria vestibiulyje prie ilgo stalo, stovinčio netoli baro.

Ilgokai tylėjęs, galų gale ima regzti pokalbį su nepažįstamaisiais. Jis sako:

– O viena mano draugužė prašo, kad elgčiausi su ja šiurkščiai.

Po tokios frazės Pontevenas daro trumpą pauzę, ir jo klausytojai susidomėję nutyla. Vensanas taip pat padaro pauzę ir iš tikrųjų išgirsta juoką, garsų juoką; tai jį padrąsina, jo akys nušvinta, jis mosteli ranka, norėdamas nuraminti klausytojus, tačiau kaip tik tą akimirką pamato, kad visi jie žiūri į kitą stalo pusę ir juokiasi iš dviejų ponų, kurie įsikarščiavę svaidosi keiksmažodžiais.

Po valandėlės jam vėl pavyksta atkreipti į save dėmesį:

– Aš ką tik jums sakiau, kad mano draugužė prašo, jog elgčiausi su ja šiurkščiai.

Šį kartą visi suklūsta, ir Vensanas daugiau nedaro klaidos – nepertraukia savo kalbos pauze; jis kalba greičiau ir greičiau, tarsi bėgdamas nuo pertarti jį norinčio persekiotojo. „Bet aš negaliu, aš esu per subtilus žmogus, ar ne?“ – ir atsakydamas pats ima juoktis. Pamatęs, kad juokas lieka be atgarsio, vėl skuba tęsti savo išpažintį ir jau visai greitakalbe išdrožia:

– Pas mane dažnai ateina jauna mašininkė, ir aš jai diktuoju...

– Ji spausdina kompiuteriu? – staiga susidomėjęs klausia kažkoks vyras.

– Taip, – atsako Vensanas.

– Kokio modelio?

Vensanas pasako modelį. Vyro kompiuteris kito modelio, ir jis įsileidžia pliaukšti apie savo nuotykius su kompiuteriu, jau kuris laikas krečiančiu jam visokias kiaulystes. Visi linksmai kikena, kažkas net keliskart nusikvatoja.

Nusiminęs Vensanas prisimena savo seną mintį: žmonės visada mano, kad mūsų sėkmę daugiau ar mažiau lemia išorė, gražus ar bjaurus veidas, ūgis, plaukai ar plikė. Tai klaida! Svarbiausia – balsas. O Vensano balsas – silpnas ir pernelyg spigus; kai pradeda kalbėti, niekas nesidomi, tad jis priverstas kalbėti garsiau, ir tada visiems atrodo, jog šaukia. O štai Pontevenas kalba visai tyliai, bet jo balsas toks skambus, malonus, gražus ir galingas, kad visi klausosi tik jo.

Ak, tas rupūžė Pontevenas! Į konferenciją žadėjo eiti su Vensanu ir atsivesti visą gaują žmonių, bet paskui jam pasidarė neįdomu, nes iš prigimties jis linkęs daugiau kalbėti, nei veikti.

Vensanas nusiminė, kita vertus, jautė, kad privalo su kaupu įvykdyti savo mokytojo priesaką. Prieš jam išvažiuojant, mokytojas pasakė: „Turėsi mums atstovauti. Suteikiu tau įgaliojimus veikti visų mūsų vardu, mūsų bendro reikalo labui“. Žinoma, tas priesakas buvo tik pokštas, tačiau senų bičiulių šutvė iš „Café gascon“ įsitikinusi, kad mūsų niekingame pasaulyje galima vykdyti tik juokingus įsakymus. Šalia subtiliojo Ponteveno galvos Vensanas išvysta milžinišką pritariamai šypsančio Mašiu marmūzę. Palaikomas šios vizijos ir šypsenos, nusprendžia veikti; apsižvalgo aplinkui ir tarp barą apgulusių žmonių pastebi merginą, kuri jam patinka.

21

Entomologai – keisti stuobriai: jie nekreipia dėmesio į merginą, nors ji klausosi jų tiesiog išsižiojusi, pasirengusi kada reikia nusijuokti arba nutaisyti rimtą miną. Aišku, ji čia nepažįsta nė vieno vyro, ir stropiu uolumu, kuris niekam nė motais, tik bando slėpti baimę. Vensanas pakyla nuo stalo, prieina prie būrelio, prie kurio prisiplakė mergina, ir ją užkalbina. Po akimirkos juodu atsiskiria nuo kitų ir įsitraukia į pokalbį, kuris iš pat pradžių žada būti žaismingas ir begalinis. Ji vardu Žiuli, mašininkė, atspausdinusi kažkokį darbelį entomologų prezidentui; kadangi po pietų buvo laisva, pasinaudojo proga praleisti vakarą šioje garsioje pilyje tarp žmonių, kurie ją trikdo, bet sykiu ir žadina smalsumą, nes dar iki vakar dienos nebuvo mačiusi nė vieno tikro entomologo. Vensanui su ja gera, kalbant jam ne tik nereikia kelti balso, priešingai, jis stengiasi kalbėti tyliai, kad neišgirstų kiti. Paskui nusiveda ją prie staliuko, juodu susėda vienas prieš kitą, ir Vensanas uždeda delną jai ant rankos.

– Žinai, – sako jis, – viskas priklauso nuo balso stiprumo. Tai svarbiau, nei turėti gražų veidą.

– Tavo balsas gražus.

– Tikrai?

– Taip, tikrai gražus.

– Bet silpnas.

– Užtat malonus. Mano balsas siaubingas – kvarksintis, gergždžiantis, kaip senos varnos, ar tau taip neatrodo?

– Ne, – atsako Vensanas švelniai, – man patinka tavo balsas, jis provokuojantis, nepagarbus.

– Tu taip manai?

– Tavo balsas panašus į tave, – sako Vensanas, – nes tu irgi nepagarbi ir provokuojanti.

Žiuli patinka klausytis Vensano kalbų. Ji sako:

– Taip manau, taip ir yra.

– Šitie žmonės – bukagalviai, – sako Vensanas.

– Žinoma, – ji visiškai jam pritaria.

– Maždaug „tu man, aš – tau“. Ar matei Berką? Tikras idiotas!

Ji visiškai su juo sutinka. Tie žmonės elgėsi su ja taip, tarsi ji būtų nematoma, ir kai tik išgirsta, kad kažkas juos dergia, pajunta malonumą, pasijunta atsikeršijusi. Vensanas jai atrodo vis patrauklesnis – jis gražus vaikinas, linksmas ir paprastas, visai ne pamaiva.

– Noriu, – sako Vensanas, – čia užkurti tikrą pragarą.

Skamba įtikinamai, tarsi pažadas sukelti maištą. Žiuli šypsosi, vos neima ploti delnais.

– Atnešiu tau stiklą viskio! – sako jis ir eina į kitą vestibiulio galą, prie baro.

22

Tuo metu pirmininkaujantis baigia konferenciją, dalyviai triukšmingai skirstosi ir vestibiulis netrukus prisipildo žmonių. Berkas prieina prie čekų mokslininko.

– Mane labai sujaudino jūsų... – jis tyčia dvejoja leisdamas pajusti, kaip jam sunku rasti ganėtinai subtilų žodį, apibūdinantį čekų mokslininko pasakytą kalbą, – ...jūsų... liudijimas. Mes linkę viską pamiršti. Norėčiau prisiekti, jog aš labai jautriai reagavau į viską, kas dėjosi jūsų šalyje. Jūsų tauta tapo Europos pasididžiavimu, o juk Europa turi ne per daugiausia priežasčių didžiuotis.

Čekų mokslininkas mosteli ranka protestuodamas, leisdamas suprasti, kad jis – kuklus žmogus.

– Tik nesiginčykit, – neatlyžta Berkas, – aš privalau pasakyti. Jūs, kaip tik jūs, savo šalies intelektualai, ryžtingai priešindamiesi komunistų priespaudai, parodėte drąsą, kurios taip dažnai trūksta mums, parodėte tokį laisvės troškimą, kad tapote mums sektinu pavyzdžiu. – Ir lyg artimas draugas ar partneris priduria: – Budapeštas – puikus, gyvybingas miestas ir, leiskite man pabrėžti, visiškai europietiškas.

– Jūs norite pasakyti – Praha? – nedrąsiai klausia čekų mokslininkas.

Ak, toji prakeikta geografija! Berkas suprato padaręs nedidelę klaidą ir, slopindamas irzulį dėl kolegos netakto, pasitaiso:

– Žinoma, aš turiu omenyje Prahą, bet turiu omenyje ir Krokuvą, Sofiją, Sankt Peterburgą, aš galvoju apie visus Rytų miestus, ką tik ištrūkusius iš milžiniškos koncentracijos stovyklos.

– Nevartokit žodžių „koncentracijos stovyklos“. Mes dažnai netekdavome darbo, bet nebuvom koncentracijos stovyklose.

– Gerbiamasis, visos Rytų Europos šalys buvo pilnos stovyklų. Nesvarbu kokių – tikrų ar simbolinių!

– Ir nešnekėkit man apie Rytų Europą, – nesiliauja prieštaravęs čekų mokslininkas. – Praha, kaip žinote, toks pat Vakarų miestas, kaip ir Paryžius. Karolio universitetas, įkurtas keturioliktame amžiuje, buvo pirmasis Šventosios Romos imperijos universitetas. Jame, kaip puikiai žinote, dėstė Janas Husas, Liuterio pirmtakas, didysis Bažnyčios ir ortografijos reformatorius.

Kokia musė įkando čekų mokslininkui? Jis nesiliauja taisęs pašnekovo, o šis siunta, nors jo balsas tebėra šiltas:

– Mielas kolega, nesigėdykit, kad esate iš Rytų. Prancūzija nepaprastai simpatizuoja Rytams. Prisiminkit devynioliktо amžiaus emigraciją!

– Devynioliktame amžiuje pas mus nebuvo jokios emigracijos.

– O Mickevičius? Aš didžiuojuosi, kad Prancūzija jam tapo antrąja tėvyne!

– Bet Mickevičius nebuvo... – varo savo čekų mokslininkas.

Tą akimirką scenoje pasirodo Imakulata. Ji labai energingai siunčia ženklus savo operatoriui, paskui ranka nustumia čeką į šalį, atsisėda greta Berko ir kreipiasi į jį:

– Žakai Alenai Berkai...

Operatorius užsikelia kamerą ant peties ir sako:

– Valandėlę!

Imakulata nutyla, žiūri į operatorių, paskui dar sykį pakartoja:

– Žakai Alenai Berkai...

23

Kai prieš valandą Berkas išvydo Imakulatą ir jos operatorių konferencijų salėje, manė, jog ims staugti iš įniršio. Tačiau dabar užviręs siutas ant čekų mokslininko įveikė Imakulatos sukeltą pyktį; dėkingas, kad išgelbėjo jį nuo egzotiškojo pedanto, netgi jai nusišypso.

Padrąsinta šypsenos, ji kalba linksmu, pabrėžtinai familiariu tonu:

– Žakai Alenai Berkai, šiame entomologų, kuriems likimo valia priklausote, sambūryje jūs ką tik išgyvenote jaudulio kupinas akimirkas... – ir prikiša mikrofoną jam prie lūpų.

Berkas atsako it mokinys:

– Taip, mums teko laimė pasveikinti žymų čekų entomologą, kuris, užuot atsidėjęs mokslui, turėjo praleisti gyvenimą kalėjime. Jo dalyvavimas konferencijoje sukrėtė mus visus.

Būti šokėju – ne tik profesija, bet ir kelias, iš kurio jau niekad negalima išklysti; kai Diuberkas jį pažemino po pietų su AIDS ligoniais, Berkas išvažiavo į Somalį ne pagautas tuštybės, o dėl to, jog jautėsi priverstas iš-

taisyti nevykusį šokio žingsnį. Dabar jis žinąs, kad jo frazės lėkštos, žino, kad joms kažko trūksta – pikantiškumo, netikėtos minties, naujoviškumo. Tad, užuot sustojęs, pliauškia toliau, kol staiga jį užplūsta įkvėpimas:

– Ir aš naudojuosi šia proga supažindinti jus su savo pasiūlymu įkurti Prancūzijos–Čekijos entomologų asociaciją. (Pats nustebintas tokios minties, ūmai pasijunta geriau.) Aš ką tik apie tai kalbėjausi su kolega iš Prahos (mosteli į čekų mokslininko pusę), kurį sužavėjo mano mintis pavadinti šią asociaciją didžiojo praėjusio amžiaus poeto tremtinio vardu. Šis vardas simbolizuotų dviejų mūsų tautų draugystę. Mickevičius. Adomas Mickevičius. Šio poeto gyvenimas – tarsi pamoka, ji mums primins, kad visa, ką darome, nesvarbu – poezijos ar mokslo srityje – maištas. (Ištaręs žodį „maištas", jis vėl pasijuto puikiai.) Žmogus juk visada maištauja (dabar jis iš tikrųjų gražus ir tai žino), ar ne, mano bičiuli, – atsisuka į čekų mokslininką, kuris beregint atsiduria kino kameros kadre ir linkteli galvą, tarsi sakydamas „taip", – jūs tai įrodėte savo gyvenimu, savo aukomis, savo kančiomis, taip, jūs galite patvirtinti, kad žmogus, vertas šio vardo, visada maištauja, maištauja prieš priespaudą, o jei priespaudos nėra... – ir vėl padaro ilgą pauzę; tik Pontevenas moka manipuliuoti tokiomis ilgomis ir tokiomis įspūdingomis pauzėmis; paskui tyliai priduria: – ...prieš žmogaus lemtį, kurios mes nepasirinkome.

Maištas prieš žmogaus lemtį, kurios negalima pasirinkti. Paskutinė frazė, vainikavusi jo improvizaciją, nustebino net jį patį; beje, frazė iš tiesų graži; ji staiga pastūmėja jį labai toli nuo smulkių politikų vaidų ir leidžia

jam prisiliesti prie iškiliausių savo šalies protų: tokią frazę galėjo parašyti Kamiu, Malro, net Sartras.

Laiminga Imakulata duoda ženklą režisieriui, ir kamera liaujasi burgzti.

Tą akimirką čekų mokslininkas prieina prie Berko:

– Buvo labai gražu, iš tiesų buvo labai gražu, bet leiskite man pasakyti, kad Mickevičius nebuvo...

Po tokių viešų spektaklių Berkas visada jaučiasi tarsi apsvaigęs; jis pertraukia čekų mokslininką tvirtu, garsiu ir ironišku balsu:

– Žinau, mielas kolega, aš irgi žinau, kad Mickevičius nebuvo entomologas. Beje, poetai labai retai būna entomologai. Tačiau ši yda netrukdo jiems būti visos žmonijos pasididžiavimu, – žmonijos, kurios dalį sudaro entomologai, tarp jų, jums leidus, ir jūs.

Pasigirsta smagaus išganingo juoko protrūkis, it būtų išsiveržęs ilgai kaupęsis garas; tikrai, vos supratę, kad šis susijaudinęs ponas pamiršo perskaityti savo pranešimą, entomologai vos galėjo sulaikyti juoką. Įžeidžiamos Berko pastabos pagaliau juos išvadavo iš sąžinės graužaties, ir dabar jie kvatojo neslėpdami malonumo.

Čekų mokslininkas sutrikęs: kur dingo pagarba, kurią jo kolegos jam rodė vos prieš keletą minučių? Kaip jie gali juoktis, kaip jie leidžia sau juoktis? Argi galima taip lengvai pereiti nuo pagarbos prie paniekos? (Taip, bičiuli, taip.) Argi draugiškumas toks trapus, toks nepastovus jausmas? (Žinoma, brangusis, žinoma.)

Tą akimirką Imakulata prieina prie Berko. Ji kalba garsiai, lyg girta:

– Berkai, Berkai, tu nuostabus! Tu į viską nusispjovei! Ak, kaip aš dievinu tavo ironiją! Žinoma, ir aš nuo

jos prisikentėjau! Ar prisimeni licėjų? Berkai, Berkai, ar prisimeni, kaip mane pravardžiavai Imakulata? Nakties paukšte, trukdančia tau miegoti! Paukšte, trikdančia tavo sapnus! Mudu kartu turėtume susukti filmą, kažką panašaus į tavo portretą. Sutik, kad tik aš viena turiu teisę jį susukti.

Juokas, kuriuo entomologai jį apdovanojo už tai, kad jis davė pylos čekų mokslininkui, tebeaidi Berko galvoje ir jį svaigina; panašiomis akimirkomis jį užplūsta pasitenkinimo savimi jausmas ir skatina elgtis nuoširdžiai ir įžūliai; tai jį baugina. Atleiskim jam iš anksto už tai, ką jis ketina daryti. Jis paima Imakulatą už rankos, pasivedėja į šalį, toliau nuo smalsių akių, ir tyliai jai sako:

– Eik po velnių, sena kekše, su savo nesveikom kaimynėm, eik po velnių, nakties baidykle, nakties košmare, mano kvailystės prisiminime, mano naivumo paminkle, mano prisiminimų šiukšle, mano dvokiantis jaunystės šlapime...

Ji klausosi ir nenori patikėti, kad girdi tai, ką girdi. Jai atrodo, jog šiuos siaubingus žodžius jis sako kažkam kitam, kad paslėptų pėdsakus, suklaidintų aplink stovinčius žmones, jai atrodo, kad šie žodžiai – gudrybė, kurios ji net neįstengia suprasti, tad švelniai ir naiviai klausia:

– Kodėl tu šitai sakai man? Kodėl? Kaip aš turiu tai suprasti?

– Suprask taip, kaip sakau! Tiesiogine prasme! Pažodžiui! Šliundrą kaip šliundrą, gryzlę kaip gryzlę, košmarą kaip košmarą, šlapimą kaip šlapimą!

24

Sėdėdamas bare, Vensanas nenuleido akių nuo savo paniekos objekto. Scena vyko per dešimtį metrų nuo jo, todėl jis nesuprato, apie ką buvo kalbama. Jam atrodė aišku tik viena: Berkas yra toks, kaip jį visada apibūdindavo Pontevenas, – žiniasklaidos klounas, apgailėtinas aktoriukas, miesčionis, pamaiva, šokėjas. Be abejonės, tik dėl jo konferencijoje televizijos darbuotojų brigada teikėsi susidomėti entomologais! Vensanas atidžiai jį stebėjo, tyrinėdamas jo, šokėjo, meną: jo pastangas niekada nepaleisti kameros iš akių, gebėjimą visada atsidurti priešais kitus žmones, elegantiškus mostus, kad atkreiptų į save dėmesį. Kai Berkas paima Imakulatą už parankės, Vensanas nebetverdamas sušunka:

– Jūs tik pažiūrėkit, čia niekas jo nedomina, tik toji boba iš televizijos! Jis nepaėmė už parankės kolegos užsieniečio, jam nusispjaut į kolegas, juoba į užsieniečius, televizija – vienintelė jo meilužė ir sugulovė, nes – kertu lažybų – jis yra didysis visatos impotentas!

Keista, šįkart jo balsas, nors nemaloniai silpnas, labai aiškiai girdimas. Mat kai kuriomis aplinkybėmis net

silpniausias balsas būna išgirstas. Tai atsitinka, kai sakomos mintys mus erzina. Vensanas garsiai dėsto savo samprotavimus, jis protingas, kandus, jis kalba apie šokėjus ir sandorį, kurį jie sudarė su Angelu, ir vis labiau patenkintas savo iškalba ropščiasi per hiperboles, kaip ropščiamasi laiptais, vedančiais į dangų. Jaunuolis su akiniais, apsivilkęs trijų dalių kostiumu, atidžiai jo klausosi ir stebi jį tarsi grobuonis, pasirengęs pulti auką. Paskui, kai Vensano iškalba išsenka, jis sako:

– Mielas pone, mes negalėjome pasirinkti epochos, kurioje gimėme ir gyvename. Mes gyvename žvelgiant į mus kamerų objektyvams. Nuo šiol kamera – neatskiriama žmogaus lemties dalis. Kameros į mus žvelgia net kariaujant. Visi mes – šokėjai, kaip jūs sakote. Net pasakyčiau taip: mes arba šokėjai, arba dezertyrai. Jūs, regis, gailestaujate, kad bėga laikas. Tad grįžkit atgal! Ar norėtumėte, pavyzdžiui, į dvyliktąjį amžių? Tačiau ir atsidūrę ten jūs protestuotumėte prieš bažnyčias, laikydami jas modernia barbarybe! Tad grįžkit dar toliau į praeitį! Grįžkit pas beždžiones! Ten jums negrės jokia modernybė, ten jūs būsite kaip namie, nesuteptame makakų rojuje!

Žmogus labiausiai jaučiasi pažemintas tada, kai neranda triuškinamo atsakymo į triuškinamą išpuolį. Neapsakomai sutrikęs, visiems pašaipiai juokiantis, Vensanas bailiai pasitraukia. Praėjus sutrikimo akimirkai, prisimena, kad jo laukia Žiuli; vienu mauku išgeria stiklą viskio, kurį laikė iki šiol rankoje, padeda stiklą ant baro ir užsako dar dvi porcijas – vieną sau, kitą Žiuli.

25

Vyro trijų dalių kostiumu vaizdas įsmigęs į širdį lyg rakštis, jis negali jo atsikratyti; ir skaudžiausia, kad tai atsitiko tuomet, kai jis nori suvedžioti moterį. Bet kaip ją suvedžiosi, jei tau ramybės neduoda ta įsmigusi rakštis?

Ji pastebi, kad jis blogai nusiteikęs:

– Kur tu buvai dingęs? Maniau, kad jau negrįši. Kad mane pametei.

Jis supranta, kad ji jam brangi, ir rakšties sukeltas skausmas atlėgsta. Jis vėl stengiasi elgtis kaip suvedžiotojas, bet ji vis dar tebėra įtari:

– Nepasakok man istorijų. Per kelias minutes tu visiškai pasikeitei. Gal sutikai kokį pažįstamą?

– Ne, tikrai ne, – ginasi Vensanas.

– Taip, taip. Tu sutikai moterį. Prašau, jei nori, gali eiti pas ją, dar prieš pusvalandį tavęs nepažinau, tad galėčiau ir toliau apsimesti, kad nepažįstu.

Ji darosi vis liūdnesnė, o vyrui nėra labiau raminamo balzamo kaip liūdesys, kurį jis sukėlė moteriai.

– Ne, patikėk manim, jokios moters. Aš tik ginčijausi su vienu klaikiu kretinu, ir viskas. Viskas. – Ir jis taip

nuoširdžiai, taip švelniai ima glostyti jai skruostą, kad ji liaujasi įtarinėjusi.

– Ir vis dėlto, Vensanai, tu visiškai pasikeitęs.

– Eime, – kviečia ją į barą. Nori išplauti rakštį iš širdies viskiu. Elegantiškasis vaikinas trijų dalių kostiumu tebestovi prie baro su keletu kitų vyrų, greta jo nėra jokios moters. Vensanas laimingas, nes turi Žiuli, kuri jam atrodo vis gražesnė. Užsisako dar du stiklus viskio, vieną paduoda jai, kitą akimirksniu išmaukia pats, paskui pasilenkia prie jos ir sako:

– Pažiūrėk į tą kostiumuotą kretiną su akiniais.

– Į tą? Betgi, Vensanai, jis nulis, visiškas nulis, kodėl jis tau rūpi?

– Tu teisi. Jis suknistas nevykėlis. Nieko nepajėgiantis antipenis. Impotentas, – sako Vensanas, vildamasis, kad šalia esanti Žiuli padės jam pamiršti pralaimėjimą, nes tikroji pergalė, tikroji vertinga pergalė – kai šioje niūrioje ir visiškai neerotiškoje entomologų aplinkoje akimirksniu pasičiumpi ir užkariauji moterį.

– Jis – niekas, niekas, niekas, – kartoja Žiuli.

– Tu teisi, – sako Vensanas, – jei neišmesiu jo iš galvos, pasidarysiu toks pat idiotas kaip jis. – Ir čia pat, prie baro, visiems matant pabučiuoja ją į lūpas.

Tai pirmasis jų bučinys.

Juodu eina į parką, vaikštinėja, stabteli, vėl pasibučiuoja. Paskui susiranda pievoje suolelį ir atsisėda. Iš toli juos pasiekia upės murmesys. Kažkodėl susijaudina. Aš žinau kodėl: jie girdi ponios de T. upę, jos meilės naktų upę; iš laiko versmės malonumų amžius siunčia Vensanui kuklų sveikinimą.

Ir, tarsi išgirdęs tą sveikinimą, jis sako:

– Kadaise šiose pilyse vykdavo orgijos. Žinai, aštuonioliktasis amžius, Sadas. Markizas de Sadas. *Filosofija buduare.* Ar skaitei šią knygą?

– Ne.

– Turėtum perskaityti. Duosiu tau ją paskaityti. Tai dviejų vyrų ir dviejų moterų pokalbis per patį orgijos siautulį.

– Taip, – sako ji.

– Visi keturi nuogi ir visi mylisi.

– Taip.

– Tau tai patiktų, ar ne?

– Nežinau, – atsako ji. Bet tas „nežinau" – ne atsisakymas, o tobulas, kuklus ir jaudinantis nuoširdumas.

Rakšties taip lengvai neištrauksi. Skausmą galima sutvardyti, užgniaužti, apsimesti, kad apie jį nebegalvoji, tačiau ir apsimetimui reikia pastangų. Vensanas taip aistringai kalba apie Sadą ir jo orgijas todėl, kad nori ištvirkinti Žiuli, ir todėl, jog stengiasi užmiršti to gražuolio trijų dalių kostiumu įžeidimą.

– Taip, – sako jis, – tu puikiai žinai. – Jis apkabina ją ir pabučiuoja. – Tu puikiai žinai, kad tau patiktų.

Ir jis norėtų jai pacituoti daugybę eilučių, priminti daugybę situacijų, kurias atsimena iš tos fantastiškos knygos *Filosofija buduare.*

Paskui juodu atsistoja ir vėl ima vaikštinėti. Pro lapiją išnyra didžiulis mėnuo. Vensanas žiūri į Žiuli ir staiga pasijunta pakerėtas: baltos šviesos nutvieksta, mergina atrodo it fėja, ji stulbinamai graži, graži nauju grožiu, kurio jis iš pradžių neįžvelgė, trapiu, nekaltu, nepasiekiamu grožiu. Staiga, nė nesuvokdamas, kaip tai atsitiko, jis tarsi regi jos išangę. Tas vaizdas jį užburia, ir jis jau niekad negalės jo atsikratyti.

Ak, toji išangė! Juk dėl jos elegantiškasis vaikinas trijų dalių kostiumu (pagaliau, pagaliau!) kažkur dingo. Tai, ko neįstengė padaryti keletas stiklų viskio, išangė padarė per sekundę! Vensanas apkabina Žiuli, bučiuoja, glamžo jai krūtis, gėrisi jos kerinčiu fėjos grožiu ir visąlaik įsivaizduoja jos išangę. Beprotiškai maga jai pasakyti: „Aš glamonėju tavo krūtis, bet galvoju tik apie tavo išangę“. Tačiau neįstengia, žodžiai stringa gerklėje. Kuo daugiau galvoja apie išangę, tuo Žiuli darosi baltesnė, labiau permatoma ir angeliška, ir jis negali ištarti šių žodžių garsiai.

26

Vera miega, o aš stoviu prie atdaro lango ir žiūriu į porelę, mėnesėtą naktį vaikštinėjančią pilies parke.

Staiga išgirstu, kaip Vera ima alsuoti greičiau ir greičiau, atsisuku į jos lovą ir jaučiu, kad po akimirkos ji ims šaukti. Niekad nežinojau, kad ji gali sapnuoti košmarus! Kas dedasi šioje pilyje?

Pažadinu ją, ji žiūri į mane plačiai atmerktomis akimis, pilnomis išgąsčio. Paskui skubiai ima pasakoti sapną, tarsi jai būtų užėjęs karštinės priepuolis:

– Buvau labai ilgame šio viešbučio koridoriuje. Staiga toli pasirodė žmogus ir ėmė bėgti į mane. Kai buvo už kokių dešimties metrų, pradėjo rėkti. Įsivaizduok, jis kalbėjo čekiškai! Jo frazės buvo visiškai beprasmės: „Mickevičius – ne čekas!“ Paskui grėsmingai ėmė artintis prie manęs, atsistojo per keletą žingsnių, ir tada tu mane pažadinai.

– Atleisk man, – raminu ją, – tu tapai mano beprotiškos vaizduotės auka.

– Ką turi omenyje?

– Ogi tą, kad tavo sapnai lyg šiukšliadėžė, į kurią aš išmetu pernelyg kvailus puslapius.

– O ką tu dabar kuri? Romaną? – klausia sunerimusi.

Aš linkteliu galvą.

– Dažnai sakydavai, kad nori parašyti romaną, kur nebus nė vieno rimto žodžio. Didžiąją Nesąmonę Savo Malonumui. Bijau, kad toji akimirka dar neatėjo. Aš tik noriu tave perspėti: būk atsargus.

Dar žemiau nulenkiu galvą.

– Ar prisimeni, ką sakydavo tavo mama? Iki šiol girdžiu jos balsą: „Milanku, liaukis krėtęs kvailystes. Niekas tavęs nesupras. Tik visus įžeisi ir visi galiausiai ims tavęs nekęsti“. Ar prisimeni?

– Taip, – atsakau aš.

– Perspėju. Rimtumas tave saugojo. Jei pristigsi rimtumo, atsidursi nuogas tarp vilkų. O juk žinai, kad jie, tie vilkai, tavęs laukia.

Ištarusi šią baisią pranašystę, ji vėl užmigo.

27

Maždaug apie tą metą čekų mokslininkas grįžo į savo kambarį – nusiminęs, iškankinta širdimi. Jo ausyse tebeskamba juokas, pratrūkęs po sarkastiškų Berko kalbų. Jį tebekankina tas pats klausimas: ar iš tikrųjų galima taip lengvai pereiti nuo susižavėjimo prie paniekos?

Tikrai, klausiu save ir aš, kuo virto tas bučinys, kuriuo Didingiausias Planetos Istorijos Įvykis pabučiavo jam į kaktą?

Štai čia ir klysta to Įvykio dvariškiai. Jie nežino, kad Istorijos pateiktos situacijos būna apšviestos vos keletą minučių. Joks įvykis nebūna ilgai aktualus, jis tveria tik labai trumpą mirksnį, pačioje pradžioje. Argi jau nebemiršta tie Somalio vaikai, kuriuos nesitraukdami nuo televizoriaus stebėjo milijonai žiūrovų? Kas jiems atsitiko? Gal jie tapo storesni ar liesesni? Ar išvis tebėra tokia Somalio šalis? Gal jos visai nė nebuvo? Gal tai tik kokio miražo pavadinimas?

Šiuolaikinė Istorija pasakojama taip, kad primena didžiulį koncertą, kurio metu vienas po kito atliekami šimtas trisdešimt aštuoni Bethoveno opusai, tačiau skam-

ba kiekvieno jų tik pirmieji aštuoni taktai. Tą patį koncertą kartojant po dešimties metų, būtų pagriežiama tik pirmoji pjesės nata, tai yra per visą koncertą – tik šimtas trisdešimt aštuonios natos, atliekamos kaip viena melodija. O po dvidešimties metų visa Bethoveno muzika sutilptų į vieną labai ilgą šaižią natą, panašią į begalinį, labai aukštą garsą, kurį jis išgirdo vos tik apkurtęs.

Čekų mokslininkas nugrimzta į melancholiją, ir jam dingteli guodžianti mintis, kad iš tų laikų, kai jis didvyriškai dirbo statybose, išlikęs labai konkretus, apčiuopiamas prisiminimas: puikūs raumenys. Jo veidą nušviečia santūri pasitenkinimo šypsena; jis įsitikinęs, kad niekas iš čia susirinkusiųjų neturi tokių raumenų.

Taip, tikėkit ar ne, bet nuo šios, regis, juokingos minties jis pasijunta labai gerai. Nusimeta švarką ir išsitiesia kniūbsčias ant grindų. Paskui pasikelia ant rankų. Padaro šį judesį dvidešimt šešis kartus ir jaučiasi laimingas. Prisimena, kaip kitados su savo draugais statybininkais eidavo maudytis į nedidelį tvenkinį už statybų aikštelės. Tiesą pasakius, tada jis buvo šimtąkart laimingesnis nei šiandien šioje pilyje. Darbininkai jį vadino Einšteinu ir mylėjo.

Ir jam topteli mintis, nevykusi mintis (jis žino, kad nevykusi, ir jam dėl to patinka) nueiti išsimaudyti gražiame viešbučio baseine. Linksmai nusiteikęs ir tuštybės pagautas, jis nori parodyti savo kūną silpniems šios rafinuotos, iškultūrėjusios ir klastingos šalies inteligentams. Laimė, atsivežė iš Prahos maudymosi kelnaites (vežiojasi jas visur), užsimauna ir apžiūrinėja save pusnuogį veidrodyje. Sulenkia rankas, ir jo bicepsai nuo-

stabiai išsipučia. „Jei kas norėtų nuneigti mano praeitį, tegu pasižiūri į mano raumenis – nenuginčijamą įrodymą!“ Įsivaizduoja, kaip vaikšto aplink baseiną rodydamas prancūzams, kad yra viena esminė vertybė – tobulas kūnas, vertybė, kuria jis gali pasigirti ir apie kurią jie neturi nė menkiausio supratimo. Paskui nusprendžia, kad gal būtų nepadoru žingsniuoti beveik nuogam viešbučio koridoriais, ir užsitempia sportinį triko. Tereikia nuspręsti, ką daryti su kojomis. Šlepsenti basute jam atrodo taip pat nepadoru, kaip ir apsiauti bateliais, tad nusprendžia apsimauti tik kojines. Taip apsivilkęs dar sykį pažvelgia į veidrodį. Ir vėl jo melancholiją nustelbia išdidumas, ir jis vėl atgauna pasitikėjimą savimi.

28

Išangė. Galima sakyti kitaip, pavyzdžiui, kaip pasakė Apolineras: devintieji tavo kūno vartai. Yra dvi jo eilėraščio apie devynerius moters kūno vartus variantai: pirmąjį jis pasiuntė savo meilužei Lu laiške, rašytame tranšėjoje 1915 metų gegužės 11 dieną, kitą – iš tos pačios vietos antrajai meilužei Madlenai tų pačių metų rugsėjo 21-ąją. Eilėraščiai, abu gražūs, skiriasi tik juos sukūrusiojo vaizdiniais, tačiau jie parašyti ta pačia maniera: kiekvienas posmas skirtas vieniems mylimosios kūno vartams – viena akis, antra akis, viena ausis, antra ausis, dešinioji šnervė, kairioji šnervė, burna, paskui eilėraštyje, skirtame Lu, „tavo užpakalio vartai“ ir pagaliau devintieji vartai – makštis. Tačiau antro eilėraščio, skirto Madlenai, pabaigoje, vartų tvarka savotiškai sukeista. Makštis atsiduria aštuntoje vietoje, o devintaisiais vartais tampa išangė, atsiverianti „tarp dviejų perlinių kalnų“: „ji dar paslaptingesnė už kitus“, ji „apžavų, apie kuriuos nedrįstama kalbėti“, vartai, „didingiausieji vartai“.

Aš galvoju apie tuos keturis mėnesius ir dešimt dienų, skiriančių abu eilėraščius, apie keturis mėnesius, ku-

riuos Apolineras praleido tranšėjose nugrimzdęs į audringas erotines svajas, privertusias jį pakeisti perspektyvą ir padaryti netikėtą atradimą: kaip tik išangė – paslaptingasis taškas, kur susikaupia visa atominė nuogumo energija. Žinoma, svarbūs ir makšties vartai (kas išdrįs tai paneigti?), tačiau jie pernelyg oficialiai svarbūs – tai suregistruota, suklasifikuota, kontroliuojama, tyrinėjama, bandoma, stebima, apdainuojama ir garbinama vieta. Makštis – triukšminga kryžkelė, kur susitinka plepi žmonija, tunelis, kuriuo traukia ištisos kartos. Tik kvailiai leidžia save įtikinti, kad ši pati atviriausia vieta – intymi. Vienintelė tikrai intymi vieta, kurios tabu gerbia net pornografiniai filmai – išangė; ji – didingiausia (didingiausia, nes mįslingiausia ir slapčiausia).

Šią išmintį, kuri Apolinerui kainavo keturis mėnesius, praleistus po sviedinių raižomu dangumi, Vensanas suvokė per vienintelį pasivaikščiojimą su Žiuli, kuri mėnesienoje pasidarė permatoma.

29

Sunki situacija, kai norėtum kalbėti tik apie vieną dalyką, bet negali apie jį kalbėti: neištariama išangė užkemša Vensanui burną it kamštukas, ir jis tampa nebylys. Žiūri į dangų, tarsi šaukdamasis pagalbos. Ir dangus atliepia jo maldą: pasiunčia poetinį įkvėpimą; Vensanas sušunka: „Pažvelk! – ir mosteli mėnulio pusėn. – Jis tarsi išangė, pragręžta dangaus užpakalyje!“

Atsisuka į Žiuli. Permatoma ir švelni, ji šypsosi ir sako „taip“, nes jau valanda, kaip pasirengusi žavėtis bet kokia jo pasakyta kvailyste.

Vensanas girdi jos „taip“, tačiau nori daugiau. Ji atrodo nekalta it fėja, ir jis norėtų išgirsti, kaip ji taria „išangė“. Trokšta pamatyti, kaip jos fėjiškos lūpos taria šį žodį, o Dieve, kaip trokšta! Norėtų jai pasakyti: „Kartok su manim: išangė, išangė“, bet nedrįsta. Užtat, pagautas į savo iškalbos spąstus, vis labiau painiojasi metaforos pinklėse: „Išangė skleidžia blyškią šviesą, pripildančią visatos vidurius!“ Ir tiesia ranką į mėnulį: „Pirmyn, į begalybės išangę!“

Negaliu susilaikyti kukliai nepakomentavęs šios

Vensano improvizacijos: jis mano, kad toji įkyri išangės manija padės jam realizuoti jo prisirišimą prie aštuonioliktojo amžiaus, prie Sado ir prie visos gaujos laisvamanių; bet kadangi neturi jėgų visiškai ir galutinai atsiduoti šiai manijai, į pagalbą jam atskuba kitas palikimas, visiškai kitoks, netgi priešingas, priklausantis kitam amžiui; kitaip tariant, jis gali kalbėti apie savo gražiąsias ištvirkėlio manijas tik jas supoetindamas, paversdamas metaforomis.

Tad ištvirkimo dvasią paaukoja poezijos dvasiai. O išangę iš moters kūno perkelia į dangų.

Ak, šis perkėlimas apgailėtinas, į jį sunku žiūrėti! Man nepatinka sekti paskui Vensaną šiuo keliu: jis grumiasi, įklimpęs į savo metaforą kaip musė į klijus; dar sušunka: „Dangaus išangė panaši į dieviškosios kameros akį!“

Tarsi matydama jų bejėgiškumą, Žiuli nutraukia poetines Vensano metamorfozes ir mosteli į didžiulių langų apšviestą vestibiulį: „Beveik visi jau išėjo“.

Juodu grįžta; iš tiesų prie staliukų sėdi tik keletas susivėlinusių žmonių. Nėra ir elegantiškojo kostiumuoto vaikino. Tačiau tai, kad jo nebėra, žeidžia Vensaną taip stipriai, kad jis vėl girdi jo balsą, šaltą ir piktą, lydimą kolegų juoko. Vensanui ir vėl pasidaro gėda: kodėl jis taip sutriko jo akivaizdoje? kodėl taip apgailėtinai nutilo? Nori išmesti jį iš galvos, bet neįstengia ir vėl girdi žodžius: „Kiekvieną mūsų visų gyvenimo žingsnį stebi kameros. Dabar jos tapo žmogaus lemties dalimi...“

Jis visiškai užmiršta Žiuli ir nustebęs ima svarstyti šias dvi frazes; keista: elegantiškojo vaikino argumentas mažne visai atitinka mintį, kurią pats Vensanas dėstė ginčydamasis su Pontevenu: „Jei nori įsikišti į visuomeninį

konfliktą, atkreipti dėmesį į neteisybę, kaip mūsų laikais tai gali padaryti nebūdamas ar neatrodydamas šokėju?"

Ar ne dėl tos priežasties jį taip sutrikdė elegantiškasis vaikinas? Argi jo mintys buvo tokios artimos Vensano mintims, kad jis nedrįso jų pulti? Ar kartais mes visi nesame atsidūrę tuose pačiuose spąstuose, užklupti pasaulio, netikėtai virtusio po mūsų kojomis scena, iš kurios negali išeiti? Ar iš tikrųjų nėra skirtumo tarp to, ką galvoja Vensanas, ir to, ką galvoja elegantiškasis vaikinas?

Ne, ši mintis nepakenčiama! Jis niekina Berką, jis niekina elegantiškąjį vaikiną, ir ši panieka lemia visus jo sprendimus. Atkakliai bando užčiuopti skirtumą tarp jų ir savęs, ir pagaliau jam pavyksta: tarsi apgailėtini tarnai jie džiaugiasi žmogiškąja lemtimi, kurią jiems primetė likimas: tai šokėjai, patenkinti būti šokėjais. O jis kitoks – žinodamas, kad nėra jokios išeities, vis tiek rėkauja apie savo nesutarimą su šiuo pasauliu. Ir tada jam į galvą ateina atsakymas, kurį galėjo sviesti į akis elegantiškajam vaikinui: „Jei gyvenimas kamerų taikiny tapo mūsų lemtimi, aš maištauju prieš tokią lemtį. Aš jos nepasirinkau!" Štai tikras atsakymas! Jis pasilenkia prie Žiuli ir nieko jai neaiškindamas sako:

– Mums lieka tik viena išeitis – maištas prieš žmogaus lemtį, kurios mes nepasirinkome!

Merginai, įpratusiai prie nerišlių Vensano minčių, ši frazė atrodo nuostabi, ir ji karingai išpyškina: „Žinoma!" Tarsi žodis „maištas" būtų jai įliejęs džiugios energijos, sako:

– Eime į tavo kambarį. Mudu abu.

Elegantiškasis vaikinas vėl dingo iš Vensano galvos. Sužavėtas paskutinių Žiuli žodžių, jis žiūri į ją.

Ji taip pat sužavėta. Prie baro dar stovi keletas žmonių, tarp kurių stovėjo ir ji, kol Vensanas dar nebuvo jos užkalbinęs. Tie žmonės elgėsi taip, lyg jos nebūtų, ir ji jautėsi pažeminta. Dabar žiūri į juos it valdovė, nepažeidžiamoji. Jie nebedaro jai jokio įspūdžio. Jos laukia meilės naktis, ir tą naktį ji susikūrė savo valia, savo drąsa, užtat jaučiasi turtinga, dalinga ir stipresnė už visus tuos žmones.

Sušnabžda Vensanui į ausį: „Visi jie antipeniai!“ Ji žino, jog tai mėgstamas Vensano žodis, ir pakartoja jį, kad jis suprastų, jog atsiduoda jam ir jam priklauso.

Tarsi būtų įdėjusi jam į delną granatą, užtaisytą euforija. Dabar su gražiąja išangės savininke galėtų eiti tiesiai į savo kambarį, tačiau, tarsi paklusdamas tolimam įsakymui, pajunta, kad pirma turi užkurti tikrą pragarą čia. Sakytum jį įsuko svaigulio sūkurys, kuriame viskas maišosi: išangės vaizdas, būsimoji sueitis, šaipus elegantiškojo vaikino balsas ir Ponteveno siluetas, nelyginant Trockis, iš savo paryžietiškojo bunkerio vadovaujantis visuotiniam skandalui, didžiajam viešnamio maištui.

– Mudu išsimaudysim, – pareiškia jis Žiuli ir bėgte nusileidžia laiptais į baseiną, tuo metu tuščią, iš viršaus panašų į teatro sceną. Atsisagsto marškinius.

Žiuli bėga prie jo:

– Mudu išsimaudysim, – pakartoja jis ir numeta šalin kelnes. – Tu irgi nusirenk!

30

Siaubingą savo kalbą Berkas išdrožė Imakulatai tokiu žemu, šaižiu balsu, kad stovintys aplinkui žmonės negalėjo įsigilinti į tikrąją jų akyse vykstančios dramos esmę. Imakulata pasistengė neparodyti, jog yra sukrėsta; kai Berkas ją paliko, ji pasuko prie laiptų, užlipo jais ir tik atsidūrusi viena tuščiame koridoriuje, vedančiame į kambarius, suprato, kad svirduliuoja į šalis.

Po pusvalandžio nieko neįtariantis operatorius įėjo į kambarį, kurį juodu nuomojo kartu, ir rado ją gulinčią kniūbsčią ant lovos.

– Kas tau?

Ji neatsako.

Jis atsisėda šalia jos ir uždeda ranką jai ant galvos. Ji nusipurto tarsi paliesta gyvatės.

– Bet kas tau?

Jis dar kelissyk pakartoja klausimą, ir ji galiausiai atkerta:

– Prašau, eik išsiskalauti gerklės, aš nepakenčiu blogo kvapo.

Iš burnos jam niekad nedvokė, jis prausdavosi kiek-

vieną dieną ir apskritai buvo nepriekaištingai švarus, tad žinojo, kad ji meluoja, ir vis dėlto nuolankiai nuėjo į vonios kambarį daryti to, kas buvo liepta.

Mintis apie blogą kvapą Imakulatai atėjo ne šiaip sau, šią piktą mintį jai sužadino nesenas ir bemat užgniaužtas prisiminimas apie blogą kvapą, sklindantį iš Berko burnos. Kai sugniuždyta klausėsi jo įžeidinėjimų, apie blogą kvapą neturėjo kada galvoti, tą šleikštų kvapą užregistravo joje tūnantis nematomas stebėtojas, kuris papildė jį dar ir savo aiškiu bei konkrečiu komentaru: vyras, kuriam dvokia iš burnos, neturi meilužės; tokio kvapo nepakęstų jokia moteris, kiekviena moteris leistų suprasti, kad jis dvokia, ir priverstų jį šios ydos atsikratyti. Apiberta įžeidimais, ji klausėsi tylaus komentaro, kuris atrodė jai linksmas ir kupinas vilties, nes bylojo, kad nors Berkas savo triukais geba pritraukti aibę gražių moterų šmėklų, jis jau seniai abejingas galantiškiems nuotykiams ir vieta šalia jo lovoje – tuščia.

Skalaudamas gerklę, operatorius, romantiškas ir praktiškas žmogus, tarė sau, kad vienintelis būdas išsklaidyti kraugerišką savo draugužės nuotaiką – kuo greičiau su ja pasimylėti. Tad vonioje apsivelka pižamą ir, neryžtingu žingsniu parslinkęs į kambarį, atsisėda ant jos lovos krašto.

Nedrįsdamas jos liesti, pakartoja klausimą:

– Kas tau nutiko?

Ji šaltakraujiškai atsako:

– Jei tu vis kartosi tik šią idiotišką frazę, manau, iš mudviejų pokalbio nėra ko tikėtis.

Atsikelia ir eina prie drabužių spintos; atidaro ją, apžiūri kelias kabančias sukneles; šios suknelės jai patin-

ka; jos žadina neaiškų, tačiau stiprų troškimą nesileisti, kad būtų nuvyta nuo scenos; troškimą vėl pereiti savo pažeminimo vietas; nesitaikstyti su pralaimėjimu; o jei pralaimėtų, savo pralaimėjimą paversti didingu spektakliu, kuriame vėl suspindėtų sužeistu grožiu ir parodytų savo maištingą išdidumą.

– Ką tu darai? Kur eini? – klausia jis.

– Nesvarbu. Svarbiausia – kad nebūčiau su tavimi.

– Bet pasakyk, kas tau?

Imakulata apžiūrinėja savo sukneles ir pareiškia: „Šeštas kartas“, – ir aš turiu pasakyti, kad ji neapsiriko skaičiuodama.

– Tu buvai nuostabi, – sako jai operatorius, nusiteikęs nepaisyti jos nuotaikos. – Gerai, kad čia atėjome. Man regis, tavo laidos apie Berką likimas nulemtas. Užsakiau mums butelį šampano.

– Tu gali gerti ką tik nori ir su kuo tik nori.

– Bet kas tau?

– Septintas kartas. Su tavim viskas baigta. Amžinai. Man įgriso tavo burnos kvapas. Tu esi mano košmaras. Mano blogasis sapnas. Mano pralaimėjimas. Mano gėda. Mano pažeminimas. Mano pasišlykštėjimas. Turiu tai tau pasakyti. Šiurkščiai. Daugiau nedvejodama. Nevilkindama šios istorijos, kuri nebeturi prasmės.

Ji stovi veidu į pravirą spintą, atsukusi nugarą operatoriui; kalba ramiai, šaltakraujiškai, žemu švilpiančiu balsu. Paskui ima nusirenginėti.

31

Ji pirmąkart rengiasi jo akivaizdoje taip begėdiškai ir taip pabrėžtinai abejingai. Tas nusirengimas reiškia šit ką: tu esi čia, priešais mane, tačiau tai neturi jokios, visiškai jokios reikšmės; tavo vietoj galėtų būti šuo ar pelė. Tavo žvilgsnis nesuvirpins jokios mano kūno dalelės. Tavo akyse aš galėčiau daryti bet ką, elgtis netinkamiausiais būdais, tavo akyse galėčiau išsivemti, plautis ausis arba lytį, masturbuotis ar šlapintis. Tu beakis, beausis, begalvis. Mano išdidus abejingumas tarsi paltas, leidžiantis man judėti priešais tave visiškai laisvai ir nesigėdijant.

Operatorius mato, kaip čia pat, prieš jo akis, meilužės kūnas visiškai pasikeičia: šis kūnas, kuris iki šiol jam atsiduodavo paprastai ir greitai, dabar iškyla priešais jį tarsi graikų statula ant šimto metrų aukščio cokolio. Jis pamišęs iš geismo, tačiau tai keistas geismas, skatinantis ne kūno geidulius, o plūstantis į galvą, tik į galvą, panašus į proto susižavėjimą, įkyrią mintį, į mistišką beprotybę, į tikrumą, kad jokiam kitam, o tik šiam kūnui skirta iki kraštų užpildyti jo gyvenimą, visą jo gyvenimą.

Ji jaučia šį susižavėjimą, šį atsidavimą limpant jai prie odos, ir šalčio banga užlieja jai galvą. Net pati nustemba – nieko panašaus dar niekad nebuvo patyrusi. Toji šalčio banga panaši į kitas bangas – aistros, karščio ar pykčio; tarsi visiškas operatoriaus atsidavimas jai ir visiškas Berko atsimetimas nuo jos būtų dvi prakeiksmo, kuriam ji stengiasi priešintis, pusės; tarsi šiurkštus Berko išsišokimas būtų turėjęs tikslą vėl įstumti ją į dar vieno meilužio glėbį, ir vienintelis būdas šiam išsišokimui atsikirsti – visom išgalėm to meilužio nekęsti. Štai kodėl ji su tokiu įniršiu atstumia jį ir trokšta paversti pele, paskui voru, o vorą – muse, kurią surytų kitas voras.

Ji jau apsivilkusi balta suknele ir ketina lipti žemyn pasirodyti Berkui ir kitiems. Ji laiminga, kad atsivežė baltos, vestuvių spalvos, suknelę, jai dingojasi, kad išgyvena savo vestuvių dieną, netikrų, tragiškų vestuvių dieną be jaunikio. Po balta suknele žioji žaizda, ją sužeidė neteisybė, ir ji jaučia, kad toji neteisybė padarė ją gražesnę, kaip kad tragedijų personažus padaro gražesnius kančia. Ji prieina prie durų žinodama, kad vyras su pižama seks iš paskos ir neatstos nuo jos nė per žingsnį tarsi ištikimas šuo, ir nori, kad taip juodu pereitų pilį, tragikomiška pora – karalienė ir nuo jos neatstojantis sarginis šuo.

32

Tačiau vyras, kurį ji pažemino iki šuns, stebina ją. Jis stovi tarpduryje, jo veidas dega įniršiu. Jo nuolankumas staiga baigėsi. Jis kupinas beviltiško noro priešintis šiam neteisingai jį žeminančiam grožiui. Nedrįsta skelti jai antausio, mušti jos, blokšti ant lovos ir išprievartauti, bet jaučia, kad būtinai turi padaryti kažką neatitaisoma, pasielgti labai šiurkščiai ir agresyviai.

Ji priversta sustoti ant slenksčio.

– Leisk man praeiti.

– Neleisiu tau praeiti, – sako jis.

– Tu man daugiau neegzistuoji.

– Kaip neegzistuoju?

– Aš tavęs nepažįstu.

Jis nervingai nusijuokia.

– Nepažįsti? – pakelia balsą. – Juk dar šį rytą mudu dulkinomės!

– Draudžiu tau taip kalbėti su manimi! Ir tokiais žodžiais!

– Dar šį rytą pati man kartojai šiuo žodžius, sakei: išdulkink mane, išdulkink mane, išdulkink!

– Tada tave dar mylėjau, – sako ji kiek sutrikusi, – o dabar šie žodžiai man skamba tiesiog šlykščiai.

Jis šaukia:

– Ir vis dėlto mudu dulkinomės!

– Draudžiu tau taip kalbėti!

– Dar šią naktį mudu dulkinomės, dulkinomės, dulkinomės!

– Liaukis!

– Kodėl tu pakenti mano kūną ryte ir nepakenti jo vakare?

– Tu puikiai žinai, kad aš nepakenčiu vulgarumo!

– Man nusispjaut, pakenti ar nepakenti! Tu – kekšė!

Ak, jam nereikėjo ištarti šio žodžio, to paties, kurį jai sviedė į akis Berkas. Ji atšauna:

– Man šlykštus tavo vulgarumas, ir tu pats man šlykštus!

Jis irgi ima šaukti:

– Vadinasi, tu dulkinaisi su tuo, kurio nekenti! Bet moteris, kuri dulkinasi su tuo, kuris jai šlykštus, tikra kekšė, kekšių kekšė!

Operatoriaus žodžiai darosi vis šiurštesni, ir Imakulatos veide šmėkšteli baimė.

Baimė? Ar ji iš tiesų jo bijo? Nemanau: širdies gilumoje ji puikiai jaučia, kad šito maišto nereikia pernelyg sureikšminti. Žino, kad operatorius jai atsidavęs, ji tebėra tuo tikra. Žino, kad jis įžeidinėja, nes nori, kad išklausytų jį, pamatytų, atkreiptų į jį dėmesį. Jis įžeidinėja ją, nes yra silpnas, o visa jo stiprybė – storžieviškumas ir pikti žodžiai. Jei nors kiek jį mylėtų, tikriausiai ją sujaudintų šitas beviltiško silpnumo protrūkis. Bet, užuot susijaudinusi, jaučia nenumaldomą norą jį

kankinti. Todėl nusprendžia visus jo žodžius suprasti paraidžiui ir patikėti įžeidinėjimais, apsimesti, kad jie kelia jai baimę. Todėl įsistebeilija į jį siaubo kupinomis akimis.

Jis mato išgąstį Imakulatos veide ir pasijunta drąsiau: dažniausiai bijo jis; nusileidžia jai, atsiprašinėja, o dabar, pamačiusi, koks jis stiprus ir įtūžęs, ima drebėti ji. Manydamas, kad Imakulata pripažins savo silpnumą ir pasiduos, pakelia balsą ir toliau it idiotas svaidosi karingais ir bejėgiais žodžiais. Vargšelis nežino, kad ji kaip visada žaidžia savo žaidimą, kad manipuliuoja juo tarsi daiktu netgi tą akimirką, kai jis ima tikėti, jog pyktis jam suteikė jėgų ir laisvę.

Ji sako:

– Aš bijau tavęs. Tu esi šlykštus, šiurkštus.

Ir jis, vargšelis, nežino, kad tai kaltinimas, kuris niekad nebus atšauktas, ir kad jis, geras ir nusižeminęs skudurinis klounas, dabar ir visam laikui taps prievartautoju ir agresoriumi.

– Aš tavęs bijau, – vėl sako ji ir, norėdama išeiti, pastumia jį į šalį.

Jis paleidžia ją ir nuseka tarsi sarginis šuo paskui karalienę.

33

Nuogumas. Saugau iškarpą iš 1993 metų spalio mėnesio *Nouvel Observateur;* gyventojų apklausa: tūkstančiui dviem šimtams žmonių, laikančių save kairiaisiais, buvo išsiuntinėtas sąrašas su dviem šimtais dešimčia žodžių ir paprašyta pažymėti tuos žodžius, kurie juos sudomino, tuos, kuriems jie neabejingi, kurie pasirodė patrauklūs ir simpatiški; prieš keletą metų buvo atlikta tokia pat apklausa: tada iš tų pačių dviejų šimtų dešimties žodžių buvo aštuoniolika, dėl kurių kairieji vieningai sutarė, taigi patvirtino savo pažiūrų vienodumą. Šiandien tokių žodžių liko tik trys. Tik trys žodžiai, dėl kurių kairieji gali sutarti? Koks išsigimimas! Koks nuopuolis! Ir kokie gi tie trys žodžiai? Gerai paklausykite: „maištas“, „raudonas“, „nuogumas“. „Maištas“ ir „raudonas“ – suprantu. Bet kad, be šių dviejų žodžių, tik „nuogumas“ priverčia smarkiau plakti kairiųjų širdis, kad tik nuogumas tėra jų bendras simbolinis paveldas, – mane tiesiog stebina. Ar tai viskas, ką jiems paliko nuostabi dviejų šimtų metų istorija, iškilmingai pradėta prancūzų Revoliucijos, argi tai visas Robespjero, Dantono, Žoreso,

Rozos Liuksemburg, Lenino, Gramšio, Aragono, Če Gevaros palikimas? Nuogumas? Nuogas pilvas, nuogi kiaušiai, nuogas užpakalis? Ar tai paskutinė vėliava, su kuria paskutinieji kairiųjų būriai tariamai žygiuoja didžiuoju maršu per amžius?

Tačiau kodėl būtent nuogumas? Ką reiškia kairiesiems šis žodis, kurį jie pabraukė Viešosios nuomonės instituto atsiųstame sąraše?

Prisimenu vokiečių kairiųjų procesiją aštuntajame dešimtmetyje – tada jie žygiavo prieš kažką protestuodami (prieš atominę elektrinę, prieš karą, prieš pinigų valdžią, nė nežinau prieš ką), išsirengė nuogai ir rėkaudami marširavo didžiulio vokiečių miesto gatvėmis.

Ką turėjo reikšti jų nuogumas?

Pirmoji prielaida: reiškė jiems brangiausią iš visų laisvių, labiausiai pavojuje atsidūrusią vertybę. Vokiečių kairieji perėjo miestą rodydami savo nuogas genitalijas, kaip persekiojamieji krikščionys eidavo mirti nešdami ant pečių medinį kryžių. Antroji prielaida: vokiečių kairieji visiškai nenorėjo rodyti kokios nors vertybės simbolių, jie tiesiog troško šokiruoti nekenčiamą publiką. Šokiruoti, išgąsdinti, papiktinti. Apmėtyti dramblio šūdu. Apipilti ją visatos pamazgom.

Įdomi dilema: ar nuogumas simbolizuoja kokią nors vertybių vertybę, ar tik didžiausią šlykštynę, kuri tarsi išmatų pilnas butelis, tarsi bomba sviedžiama į priešų minią?

Ir ką jis reiškia Vensanui, kuris vis kartoja Žiuli: „Nusirenk. – Paskui priduria: – Įspūdingas hepeningas suknistų nevykėlių akyse!“

Ir ką jis reiškia Žiuli, kuri klusniai ir net, sakyčiau, su įkarščiu atsako: „Kodėl gi ne?“ – ir pradeda sagstytis suknelę.

34

Jis nuogas. Kiek nustebęs pasikosėdamas juokiasi, ir jo juokas veikiau skirtas jam pačiam negu jai, nes būti tokiam nuogam šioje didžiulėje stiklinėje erdvėje taip neįprasta, kad jis apie nieką kita negalvoja, tik apie keistą situaciją. Ji jau nusitraukė liemenėlę, paskui kelnaites, tačiau Vensanas jos nemato: jis žino, kad ji nuoga, bet nežino, kaip ji atrodo būdama nuoga. Prisiminkim, kad dar prieš valandėlę jį buvo apsėdęs jos išangės vaizdas; ar jis apie ją galvoja ir dabar, kai toji skylė nepridengta kelnaičių šilku? Ne. Išangė jam išgaravo iš galvos. Užuot atidžiai apžiūrėjęs jo akivaizdoje apsinuoginusį kūną, užuot priėjęs prie jo, lėtai ištyrinėjęs iš visų pusių, gal net palietęs, jis nusisuka ir neria į vandenį.

Keistas vaikinas tasai Vensanas. Jis užsipuola šokėjus, kliedi žiūrėdamas į mėnulį, o juk iš tikrųjų jis – sportininkas. Neria į vandenį ir plaukia. Beregint pamiršta savo nuogumą, pamiršta Žiuli nuogumą ir galvoja tik apie kraulį. Nemokanti plaukti Žiuli atsargiai lipa kopėtėlėmis. Vensanas net negrįžteli, kad į ją pasižiūrėtų! Gaila: Žiuli žavi, tiesiog labai žavi. Jos kūnas tarsi ap-

šviestas; ne, jis švyti ne savo nekaltybe, bet kai kuo, kas taip pat gražu: vienišu negrabiu intymumu, nes pamačiusi, kad Vensanas paniro po vandeniu, ji tikra, jog niekas į ją nežiūri; vanduo jai siekia aukso vilną ir atrodo šaltas, ji irgi norėtų panirti, tačiau nedrįsta. Sustojo ir dvejoja; paskui atsargiai dar nulipa vienu laipteliu, ir vanduo jai pasiekia bambą; panardina ranką, susišlapina krūtis. Iš tiesų gražu į ją žiūrėti. Atviraširdis Vensanas nieko neįtaria, tačiau aš galop pamatau nuogumą, kuris nieko nereiškia – nei laisvės, nei purvo, nuogumą, praradusį bet kokią prasmę, apnuogintą nuogumą, patį nuogumą, tyrą nuogumą, kuris pakeri vyrą.

Pagaliau ji leidžiasi plaukti. Ji plaukia daug lėčiau nei Vensanas, nevikriai iškėlusi galvą virš vandens; Vensanas jau tris kartus įveikęs penkiolika metrų baseino, kai ji, norėdama išlipti, priplaukia prie kopėtėlių. Jis skuba įkandin. Atsidūrę prie baseino krašto, juodu staiga iš aukštai, iš vestibiulio išgirsta balsus.

Sujaudintas nematomų nepažįstamųjų artumo, Vensanas ima šaukti: „Aš tave išdulkinsiu kaip sodomitas!“ – ir šypsodamasis it faunas puola ant jos.

Kaip čia yra, kad kai juodu vaikštinėjo vienas šalia kito jis nedrįso ištarti nė vieno šlykštaus žodžio, o dabar, kai jį gali bet kas išgirsti, drabstosi bjauriausiom šlykštybėm?

Ogi todėl, kad jis nepastebimai paliko intymumo zoną. Siauroje uždaroje erdvėje pasakytas žodis reiškia ką kita nei tas pats žodis, nuskambėjęs amfiteatre. Tai jau ne tas žodis, už kurį jis visiškai atsakingas, o žodis, kurį kiti žmonės nori būtinai išgirsti, kiti žmonės, kurie stovi čia ir žiūri į juos. Tiesa, amfiteatras tuščias, bet

jeigu jis tuščias, publika – įsivaizduotina ar įsivaizduojama, galima ar tariama – čia, su jais.

Galime savęs paklausti, kas sudaro šią publiką; nemanau, kad Vensanas įsivaizduoja žmones, kuriuos matė per konferenciją; dabar jį supanti publika gausi, įkyri, reikli, triukšminga, smalsi, tačiau ir beasmenė, neaiškiais veido bruožais; ar tai reiškia, kad jo įsivaizduojama publika tokia pat, apie kurią svajoja šokėjai? nematomųjų publika? publika, kuria remdamasis Pontevenas kurpia savo teorijas? visas pasaulis? beveidė begalybė? abstrakcija? Nevisiškai: už šios beveidės minios galima pamatyti konkrečius veidus – Ponteveno ir kitų draugelių; jie linksmai stebi šią sceną, jie stebi Vensaną, Žiuli ir net juos supančią nepažįstamųjų publiką. Vensanas šaukia šiuos žodžius jiems, norėdamas pelnyti jų susižavėjimą ir pritarimą.

– Aš nesiduosiu tau iš užpakalio! – klykia Žiuli, nieko nežinanti apie Ponteveną, bet ir ji išrėkia šią frazę tiems, kurių čia nėra, bet kurie čia galėtų būti. Ar ji trokšta jų susižavėjimo? Taip, bet trokšta jo tik norėdama patikti Vensanui. Ji nori, jog jai plotų nepažįstama ir nematoma publika, kad ją mylėtų vyras, kurį ji išsirinko šiai nakčiai ir – kas žino? – gal daugybei kitų naktų. Ji bėga aplink baseiną, ir jos krūtys linksmai maskatuoja į dešinę ir į kairę.

Vensano žodžiai drąsesni ir drąsesni, ir tik jų metaforiškumas kiek sušvelnina įžūlų vulgarumą.

– Savo peniu persmeigsiu tave kiaurai ir prikalsiu prie sienos!

– Neprikalsi!

– Nukryžiuosiu tave ant baseino lubų!

– Nenukryžiuosi!

– Sudraskysiu tavo išangę visatos akivaizdoje!

– Nesudraskysi!

– Visi pamatys tavo išangę!

– Niekas nepamatys mano išangės! – šaukia Žiuli.

Tą akimirką juodu vėl išgirsta balsus, kurie taip arti, kad, regis, apsunkina lengvus Žiuli žingsnius ir priverčia ją sustoti: ji ima šaižiai rėkti it moteris, kurią tuoj pat išprievartaus. Vensanas griebia ją ir griūva su ja ant grindų. Ji žiūri į jį plačiai atmerktom akim laukdama įsiskverbimo, kuriam nusprendė nesipriešinti. Išskečia kojas. Užsimerkia. Pasuka galvą į šoną.

35

Tačiau niekas neįsiskverbė. Neįsiskverbė todėl, kad Vensano penis mažut mažuliukas, it nuvytusi miško žemuogė, it jo prosenelės antpirštis.

Kodėl jis toks mažas?

Šito klausiu tiesiai Vensano penį, ir šis, nuoširdžiai nustebęs, atsako: „O kodėl aš negaliu būti mažas? Aš nemačiau jokio reikalo užaugti didelis! Patikėkit, šita mintis iš tikrųjų man nė nebuvo atėjusi į galvą! Niekas manęs neperspėjo. Mudu su Vensanu stebėjome šitą keistą lakstymą apie baseiną nekantraudami pamatyti, kas iš to išeis! Aš gražiai pasilinksminau! Dabar jūs apkaltinsit Vensaną impotencija! Prašau jo nekaltinti! Mane irgi prislėgtų baisi kaltės našta, tačiau tai būtų neteisinga, nes mudu gyvename tobulai ir darniai ir, prisiekiu jums, niekad kits kito neapviliame. Aš visada didžiavausi juo, o jis – manimi!“

Penis sakė teisybę. Beje, ir Vensanas per daug neįsižeidė dėl jo elgesio. Jei penis taip būtų pasielgęs jo kambaryje, jis niekad nebūtų jam atleidęs. Bet čia linkęs laikyti jo reakciją protinga, veikiau net padoria. Tad nu-

sprendžia į viską žiūrėti taip, kaip yra, ir ima vaidinti lytinį aktą.

Ir Žiuli nesijaučia nei įžeista, nei nusivylusi. Justi Vensano judesius ant savo kūno ir nieko nejusti viduje atrodo keista, bet, apskritai paėmus, priimtina, ir ji atsako į meilužio pastangas taip pat judėdama.

Balsai, kuriuos juodu girdėjo, dabar nutolo, bet aidinčioje baseino erdvėje pasigirsta naujas garsas: pro juos šlepsenančio bėgiko žingsniai.

Trūkčiojantis Vensano alsavimas vėl pagreitėja, pasidaro garsesnis; jis niurna ir riaumoja, o Žiuli dejuoja ir rauda, iš dalies todėl, kad vis krintantis ant jos šlapias Vensano kūnas ją skaudina, iš dalies dėl to, jog nori atsakyti į jo riaumojimą.

36

Pamatęs juos tik paskutinę akimirką, čekų mokslininkas negalėjo pasukti į šalį. Tačiau jis elgiasi taip, tarsi jų čia nebūtų, ir stengiasi nukreipti akis. Jis nervinasi: dar gerai nepažįsta gyvenimo Vakaruose. Komunizmo imperijoje mylėtis ant baseino krašto buvo neįmanoma, kaip, beje, ten nebuvo galima daryti ir daugelio kitų dalykų, kurių dabar reikės kantriai mokytis. Jis jau kitapus baseino, ir vis dėlto jį suima noras atsigręžti ir žvilgtelėti į besimylinčią porelę; mat neduoda ramybės mintis: ar tas besimylinčio vyro kūnas gerai išmankštintas? Kas geriau kūno kultūrai – fizinė meilė ar rankų darbas? Tačiau susitvardo – nenori būti palaikytas satyru.

Sustoja kitapus baseino ir ima mankštintis: pirmiausia bėga vietoje labai aukštai keldamas kelius, paskui atsistoja ant rankų kojom į viršų; dar vaikystėje išmoko šitą pratimą, kurį gimnastai vadina „stovėsena ant plaštakų“, ir šiandien jį atlieka taip pat gerai kaip anksčiau; jis klausia savęs: kiek didžiųjų prancūzų mokslininkų geba padaryti tą pratimą kaip jis? O kiek mi-

nistrų? Įsivaizduoja vieną po kito visus prancūzų ministrus, kuriuos pažįsta iš pavardžių ar iš nuotraukų, bando juos įsivaizduoti stovinčius ant plaštakų ir lieka patenkintas: visi jam atrodo nerangūs ir silpni. Atlikęs šį pratimą septynis kartus, gulasi ant pilvo ir ima atsispaudinėti.

37

Nei Žiuli, nei Vensanui nerūpi, kas dedasi aplink juos. Jie ne ekshibicionistai, jie nesistengia susijaudinti nuo pašalinių žvilgsnių, nesistengia tų žvilgsnių gaudyti ar stebėti į juos įsispoksojusį žmogų; jie taiso ne orgiją, bet spektaklį, o vaidindami aktoriai nemato žiūrovų akių. Žiuli dar labiau nei Vensanas iš visų jėgų stengiasi nieko nematyti; tačiau ką tik jos veidu nuslydęs žvilgsnis pernelyg slogus, kad jo nematytų.

Ji pakelia akis ir išvysta: į ją įdėmiai žiūri moteris nuostabia balta suknele; jos žvilgsnis keistas, tolimas ir slogus, siaubingai slogus; slogus it neviltis, slogus kaip ašnežinau-ką-daryti, ir nuo to slogumo Žiuli jaučiasi lyg paralyžiuota. Jos judesiai sulėtėja, ji praranda energiją, liaujasi mylėtis; kelis sykius sudejuoja ir nutyla.

Moteris balta suknele grumiasi su įnirtingu noru staugti. Ji negali šio noro atsikratyti, juoba kad vyras, dėl kurio ji nori staugti, jos neišgirs. Staiga nebegali tvardytis, surinka – šaižiai ir siaubingai.

Žiuli pabunda iš stingulio, pašoka, griebia kelnaites,

užsimauna, akimirksniu užsimeta netvarkingus drabužius ir nubėga.

Vensanas lėtesnis. Susiglėbia marškinius, kelnes, tačiau niekur neranda kelnaičių.

Už keleto žingsnių nuo jo stovi vyras su pižama; niekas jo nemato, jis nieko nemato, tik susikaupęs žiūri į baltai apsirengusią moterį.

38

Imakulata, negalėdama susitaikyti su mintimi, kad Berkas ją pametė, jautė beprotišką norą jį provokuoti: papuikauti prieš jį visu savo baltumu (argi nesuteptosios grožis – ne baltas?), bet jos pasivaikščiojimas pilies koridoriais ir vestibiuliais, deja, nesėkmingas: Berkas buvo išėjęs, operatorius sekė jai įkandin nedrąsiai, it sarginis šuo, tačiau kalbindamas ją skardžiu nemaloniu balsu. Jai pavyko atkreipti į save dėmesį, tik tas dėmesys buvo nemalonus ir juokingas, tad ji paspartina žingsnį; bėgdama pasiekia baseino kraštą, kur, susidūrusi su besimylinčia porele, nesusituri ir surinka.

Šis šauksmas ją pažadina: dabar kuo aiškiausiai supranta pakliuvusi į spąstus: priešais ją – vanduo, už jos – persekiotojas. Ji puikiai žino, kad jos padėtis be išeities; kad vienintelė išeitis, kuria galėtų pasinaudoti – beprasmiška; kad vienintelė jai likusi protinga išeitis – beprotybė; sukaupusi visą valią, pasirenka beprotybę: žengia du žingsnius į priekį ir šoka į vandenį.

Į vandenį šoka keistai: nors, priešingai nei Žiuli, ji moka labai gerai plaukti, krinta į vandenį kojom į priekį, negražiai išskėtusi rankas.

Be praktiškosios funkcijos, kiekvienas mūsų gestas turi tam tikrą prasmę, pranokstančią jį atliekančio žmogaus ketinimus; kai žmogus su maudymosi kostiumėliu šoka į vandenį, jo judesiai džiaugsmingi, nors pats žmogus gali būti liūdnas. Tačiau jei kas nors šoka į vandenį apsirengęs – visai kas kita: kas šoka į vandenį su drabužiais, tas nori nusiskandinti; o tas, kas nori nusiskandinti, neneria į vandenį stačia galva; jis tiesiog teškiasi lyg maišas: tokia amžina gestų kalba. Todėl Imakulata, nors ir puiki plaukikė, pasipuošusi balta suknele, galėjo šokti į vandenį tik tokiu apgailėtinu būdu.

Vandenyje ji atsiduria be jokios priežasties, tiesiog pasidavusi akimirkos gestui, kurio prasmę pamažu ima suprasti; jaučia, kad išgyvena savižudybę, kad skandinasi, ir visa, ką darys toliau, bus tik baletas, pantomima, kuria jos tragiškasis gestas toliau tyliai kalbėsis su ja pačia.

Įšokusi į vandenį, atsistoja. Toje vietoje baseinas nelabai gilus, vanduo jai tesiekia liemenį; kurį laiką stovi tiesiai laikydama galvą, atstačiusi krūtinę. Paskui vėl pargriūva. Tą akimirką suknelės šalikėlis išsprūsta ir plaukia paskui ją, kaip prisiminimai plaukia paskui mirusiuosius. Ji vėl atsistoja, kiek atlošusi galvą, išskėtusi rankas; tarsi ketindama bėgti, žengia keletą žingsnių į priekį, ten, kur baseino dugnas nuolaidus, paskui vėl pasineria. Taip eina į priekį, panaši į vandens gyvūną, mitologijos antį, čia panardinančią galvą po vandeniu, čia išnyrančią ir atlošiančią ją atgal. Šie judesiai simbolizuoja geismą gyventi aukštybėse arba žūti vandenų gelmėje.

Vyras su pižama staiga puola ant kelių ir ima raudoti: „Grįžk, grįžk, aš esu nusikaltėlis, tik grįžk!“

39

Kitapus baseino, ten, kur vanduo gilus, atsispaudinėjantis nuo grindų čekų mokslininkas suglumęs žiūri į šį spektaklį: iš pradžių manė, jog ką tik atėjusi pora prisidės prie besimylinčios porelės, ir jis galiausiai pamatys vieną iš tų legendinių orgijų, apie kurias daug prisiklausė dirbdamas ant puritoniškosios komunistų imperijos statybos pastolių. Susigėdęs net pamanė, kad, susiklosčius tokioms kolektyvinio sekso aplinkybėms, turėtų trauktis iš baseino į savo kambarį. Paskui siaubingas šauksmas pervėrė jam ausis ir, sustingęs ant įtemptų rankų, jis tarsi suakmenėjo, neįstengdamas toliau mankštintis, nors iki tos akimirkos buvo atsispaudęs tik aštuoniolika kartų. Prieš jo akis moteris balta suknele įkrito į vandenį, o už jos nugaros ėmė plaikstytis šalikėlis su keliomis dirbtinėmis gėlėmis – mėlynomis ir rožinėmis.

Sustingęs, pakelta krūtine, čekų mokslininkas pagaliau suprato, kad ši moteris nori nusiskandinti: ji stengiasi laikyti galvą po vandeniu, tačiau jai trūksta valios, ir vis išnyra iš vandens. Jis stebi savižudybę, kurios nie-

kad nebūtų įsivaizdavęs. Moteris serga ar sužeista, ar persekiojama, ji išnyra ir vėl dingsta po vandeniu; žinoma, ji nemoka plaukti; panyra vis dažniau ir dažniau, galop ją užlies vanduo, ir ji mirs abejingai stebint vyrui su pižama, kuris, klūpodamas ant baseino krašto, žiūri į ją ir rauda.

Čekų mokslininkas nebedvejoja: atsikelia, palinksta virš vandens, sulenkia kojas, rankas atmeta atgal.

Vyras su pižama jau nebemato moters, jį pakerėjo nepažįstamo žmogaus figūra – aukšto, stipraus, keistai beformio, stovinčio už penkiolika metrų nuo jo ir ketinančio įsikišti į dramą, kuri jam visai nerūpi, dramą, kurią vyras su pižama pavydžiai saugo tik sau ir savo mylimai moteriai. Be jokios abejonės, jis myli ją, jo neapykanta trumpalaikė; jis nesugeba jos nekęsti ilgai ir iš tikro, nors ji verčia jį kentėti. Jis žino, kad taip ji elgiasi dėl savo nežaboto, netramdomo jausmingumo, dėl savo stebuklingo jausmingumo, kurio jis nesupranta ir kurį gerbia. Nors ką tik apipylęs ją įžeidimais, giliai širdyje tebėra įsitikinęs, kad ji nekalta ir kad tikrasis ūmaus jų ginčo kaltininkas – kažkas kitas. Jis nepažįsta jo, nežino, kur jis, tačiau yra pasirengęs pulti jį kumščiais. Taip nusiteikęs žiūri į vyrą, kuris lyg tikras atletas stovi palinkęs virš vandens; tarsi užhipnotizuotas žiūri į jo kūną – stiprų, raumeningą ir stulbinamai neproporcingą: plačiomis moteriškomis šlaunimis ir sunkiomis, visiškai neinteligentiškomis blauzdomis, absurdišką kūną, tarsi įkūnytą neteisingumą. Jis nieko nežino apie šį žmogų ir visai jo neįtarinėja, bet, apakinta kančios, ši bjauri statula jam atrodo tarsi nepaaiškinamos jo kančios simbolis, ir pajunta tam žmogui baisią neapykantą.

Čekų mokslininkas neria į vandenį ir keliais galingais braso grybšniais priplaukia prie moters.

– Palik ją! – šaukia vyras su pižama ir taip pat šoka į vandenį.

Mokslininkas atsiduria per du metrus nuo moters; jo kojos jau liečia dugną.

Vyras su pižama plaukia jo link ir vėl rėkia:

– Palik ją! Neliesk!

Čekų mokslininkas sugriebia moterį iš apačios, ir ši, giliai atsidususi, susmunka ant jo rankų.

Tą akimirką žmogus su pižama priplaukia prie jo ir šaukia:

– Palik ją, arba aš tave užmušiu!

Pro ašaras jis nieko nemato prieš save, tik beformį siluetą. Sugriebia jį už peties ir stipriai papurto. Mokslininkas susverdi, moteris išslysta jam iš rankų. Abu vyrai ją pamiršta; ji priplaukia prie kopėtėlių ir išlipa iš baseino. Mokslininkas žiūri į neapykantos kupinas vyro su pižama akis, ir jo akys taip pat užsiplieskia neapykanta.

Vyras su pižama neištveria ir trenkia jam per veidą.

Mokslininkas jaučia skausmą burnoje. Liežuviu paliečia priekinį dantį ir sumoja, kad jis kliba. Tai dirbtinis dantis, labai kruopščiai Prahos dantisto prisuktas prie šaknies ir pritaikytas prie kitų dirbtinių dantų; gydytojas jam pabrėžtinai aiškino, kad šis dantis – visos konstrukcijos pagrindas ir, jei kada nors iškristų, reikėtų įtaisyti protezą, kurio čekų mokslininkas bijo lyg ugnies. Liežuviu jis čiuopia judantį dantį ir išblykšta – pirma iš baimės, paskui iš įniršio. Priešais jį iškyla visas jo gyvenimas, ir antrąkart šią dieną akys prisipildo ašarų; taip,

jis verkia, ir iš šių ašarų gelmės į galvą jam šauna mintis: jis prarado viską, jam liko tik jo raumenys; tačiau kokia nauda iš šių raumenų, šių prakeiktų raumenų? It galinga spyruoklė šis klausimas priverčia jo ranką padaryti siaubingą judesį, ir jis atsivėdėjęs skelia antausį, galingą antausį, prilygstantį jo liūdesiui dėl protezo, galingą kaip pusė amžiaus laukinio dulkinimosi ant visų Prancūzijos baseinų kraštų. Vyras su pižama dingsta po vandeniu.

Jis taip greitai, taip tobulai paniro po vandeniu, kad čekų mokslininkas pamanė jį užmušęs; po akimirkos, atsipeikėjęs iš nuostabos, pasilenkia, pakelia vyrą, kelissyk švelniai plekšteli per veidą, vyras atsimerkia, tuščias jo žvilgsnis sustoja ties beforme pamėkle, paskui ištrūksta ir plaukia prie kopėtėlių, kur jo laukia moteris.

40

Sėdėdama ant baseino krašto, ji įdėmiai stebėjo vyrą su pižama, jo grumtynes ir šuolį į vandenį. Kai jis išsiropščia ant plytelėmis iškloto baseino krašto, ji atsistoja ir pasuka laiptų link – neatsigręždama, bet gana lėtai, kad jis spėtų paskui ją. Netardami nė žodžio, šlapi nuo galvos iki kojų, juodu pereina vestibiulį (jau seniai tuščią), pasuka koridoriais ir prieina savo kambarį. Nuo jų drabužių laša vanduo, jie dreba nuo šalčio, jie turi persirengti.

O paskui?

Ką jūs turite omenyje sakydami „paskui"? Ką gi, manot, jie daugiau darys, jei nesimylės? Šią naktį bus tylūs, tik ji tyliai dejuos, kaip dejuoja įskaudintas žmogus. Taigi viskas turės tęsinį, ir spektaklis, kurį jie ką tik suvaidino šį vakarą pirmąkart, vėl kartosis kitomis dienomis ir savaitėmis. Norėdama įrodyti esanti aukščiau už bet kokį vulgarumą, aukščiau už paprastą pasaulį, kurį niekina, ji vėl parklupdys jį ant kelių, o jis atsiprašinės, raudos, tada ji pasidarys dar piktesnė, apgaudinės jį su kitais vyrais, mėgausis savo neištikimybe, vers jį kentėti,

jis ims ožiuotis, pasidarys šiurkštus, grėslus, ryšis pakartoti dar kokią nors šlykščią kvailystę, pavyzdžiui, sudaužys vazą, ims plūstis siaubingais keiksmažodžiais, ir tada ji apsimes išsigandusi, išvadins jį prievartautoju ir agresoriumi, o jis vėl suklups ant kelių, vėl ims raudoti, vėl prisipažins esąs kaltas, paskui ji sutiks su juo permiegoti, ir taip toliau, ir taip toliau – savaites, mėnesius, metus, visą amžinybę.

41

O čekų mokslininkas? Prispaudęs liežuvį prie klibančio danties, jis tyliai sau murma: štai kas liko iš viso mano gyvenimo – klibantis dantis ir paniška baimė, kad turėsiu nešioti protezą. Ir viskas? Nieko daugiau? Nieko. Staiga prašviesėjus protui, visa jo praeitis iškyla ne kaip nepaprastas nuotykis, kupinas dramatiškų nepakartojamų įvykių, o kaip tarpsnis kratinyje įvykių, kurie perlėkė per planetą taip greitai, kad nebuvo kada į juos įsižiūrėti ir jų įvertinti. Tad gal Berkas teisus, laikydamas jį vengru ar lenku, gal jis iš tikrųjų vengras, lenkas ar turkas, ar rusas, ar net Somalyje mirštantis vaikas. Kai viskas vyksta pernelyg greitai, niekas negali būti tikras dėl nieko, visiškai dėl nieko, net dėl savęs. Aprašydamas ponios de T. naktį, prisiminiau gerai žinomą lygtį, pateikiamą pirmuosiuose egzistencinės matematikos vadovėlio puslapiuose: greičio laipsnis tiesiog proporcingas užmiršimo intensyvumui. Iš šios lygties galime gauti įvairių išvadų, pavyzdžiui, tokių: mūsų epocha atsiduoda greičio demonui, todėl taip lengvai užmiršta save. Bet aš mieliau apverčiu šį teiginį aukštyn kojom ir sa-

kau: mūsų epochą valdo užmiršimo geidulys, todėl, trokšdama patenkinti šį geismą, ji atsiduoda greičio demonui; ji lekia greičiau ir greičiau, norėdama, kad mes suprastume, jog ji nepageidauja, kad ją prisimintume; kad ji pavargsta nuo savęs; kad šlykštisi savimi; kad nori užpūsti virpančią atminties liepsnelę.

Mielas tėvynaini, drauge, garsiosios *musca pragensis* atradėjau, didvyriškasis statybos pastolių darbininke, aš nebenoriu kankintis žiūrėdamas, kaip stypsai vandenyje! Tu mirtinai sušalsi! Bičiuli! Broli! Nesikankink! Lipk iš vandens! Eik į lovą. Džiaukis, kad esi pamirštas. Įsimuturiuok į švelnią visuotinės amnezijos skarą. Ir nebegalvok apie tave įžeidusį juoką, nes to juoko jau nebėra, jo nėra, kaip nėra nei praleistų ant pastolių tavo metų, nei tavo, persekiojamojo, šlovės. Pilis rami, atidaryk langą, ir medžių kvapas pripildys tavo kambarį. Kvėpk jį. Šiems kaštonams – trys šimtai metų. Tą patį jų šlamesį girdėjo ponia de T. ir jos ševaljė, mylėdamiesi pavėnėje, – tais laikais ją matydavai pro savo langą, tačiau tu jos, deja, nematysi, nes ji buvo nugriauta maždaug po penkiolikos metų, per 1789-ųjų revoliuciją, ir iš jos liko tik keletas puslapių Vivano Denono novelėje, kurios tu niekad neskaitei ir, labai tikėtina, niekad neskaitysi.

42

Vensanas nerado savo trumpikių, tad užsitempė kelnes ir marškinius ant šlapio kūno ir leidosi bėgti paskui Žiuli. Bet ji buvo pernelyg vikri, o jis pernelyg lėtas. Jis bėga koridoriais ir mato, kad ji dingo. Nežinodamas, kur Žiuli kambarys, jaučia, jog jo šansai menki, ir vis tiek tebeklydinėja koridoriais vildamasis, kad atsidarys durys ir Žiuli balsas ištars: „Eikš, Vensanai, eikš". Deja, visi miega, negirdėt jokio triukšmo, visos durys uždarytos. Jis šnabžda: „Žiuli! Žiuli!" Ima šnabždėti dar garsiau, paskui pradeda šaukti, tačiau jam atsako tik tyla. Jis įsivaizduoja Žiuli. Įsivaizduoja jos veidą, apšviestą mėnulio. Įsivaizduoja jos išangę. Ak, tą išangę, kuri buvo nuoga visai čia pat ir kurią jis prarado, visiškai prarado. Nepalietė jos, net nematė. Ak, šis siaubingas vaizdas jam vėl prieš akis, ir vargšas jo penis vėl pabunda, stojasi, ak, jis stojasi beprasmiškai, neprotingai, neapsakomai.

Grįžęs į kambarį sudrimba ant kėdės, jo galva pilna geismo Žiuli. Jis pasirengęs padaryti viską, kad ją rastų, bet nieko negali daryti. Rytą ji ateis pusryčiauti į valgyklą, o jis, deja, jau bus Paryžiuje, savo kabinete. Jis nežino

nei jos adreso, nei pavardės, nei kur ji dirba, nieko. Jis vienas su savo neaprėpiama neviltim, įsikūnijusia į neapsakomai didelį jo penį.

Šitas jo daikčiukas dar prieš valandą parodė tiek sveiko proto išlaikydamas pagirtiną dydį, o dėmesio vertoje savo kalboje įstengė pateisinti tokį poelgį protingais argumentais, kurie mums visiems padarė įspūdį; tačiau dabar aš abejoju, ar šis organas sveikas, jei šįkart visai prarado nuovoką; be jokios paaiškinamos priežasties jis kyla prieš visatą nelyginant devintoji Bethoveno simfonija, liūdnos žmonijos akivaizdoje staugianti savo Odę džiaugsmui.

43

Vera pabunda antrą kartą.

– Kodėl visu garsu leidi radiją? Tu mane pažadinai.

– Aš nesiklausau radijo. Pas mus tylu kaip niekur.

– Ne, tu klausei radijo, tu elgiesi siaubingai. Aš miegojau!

– Prisiekiu!

– Be to, kaip tu gali klausytis šitos kvailos Odės džiaugsmui?

– Atleisk. Vėl kalta mano vaizduotė.

– Ką turi omeny sakydamas „mano vaizduotė“? Gal tu parašei Devintąją simfoniją? Gal jau įsivaizduoji esąs Bethovenas?

– Ne, aš norėjau pasakyti ne tai.

– Dar niekad man ši simfonija neatrodė tokia nepakenčiama, tokia nederama, tokia įžūli, tokia vaikiškai pompastiška, tokia kvailai, naiviai vulgari. To jau per daug. Tai jau paskutinis lašas, perpildęs mano kantrybės taurę. Šitoje pilyje vaidenasi, ir aš nenoriu čia pasilikti daugiau nė akimirkos. Prašau tave, važiuojam iš čia. Beje, jau aušta.

Ir ji atsikelia iš lovos.

44

Ankstyvas rytas. Mąstau apie paskutinę Vivano Denono sceną. Meilės naktis slaptame pilies kambaryje pasibaigė, kai atėjo kambarinė, jos artima draugė, ir pranešė, kad jau aušta. Ševaljė beregint apsirengia ir išeina, bet pasiklysta pilies koridoriuose. Bijodamas, kad gali būti pastebėtas, nusprendžia eiti į parką ir apsimesti, jog paprasčiausiai vaikštinėja kaip gerai išsimiegojęs ir per anksti pabudęs žmogus. Dar svaigstančia galva bando suvokti nuotykio prasmę: ar ponia de T. nutraukė ryšius su savo meilužiu Markizu? Ar stengiasi su juo išsiskirti? Gal tik nori jį nubausti? Koks bus šios pasibaigusios nakties tęsinys?

Sutrikęs nuo šių klausimų, staiga išvysta priešais save Markizą, ponios de T. meilužį. Jis ką tik atvyko ir dabar puola prie ševaljė. „Kaip viskas praėjo?“ – nekantriai klausia.

Iš tolesnio jųdviejų pokalbio ševaljė galų gale sužinos, kam turi būti dėkingas už savo nuotykį: jis turėjęs nukreipti vyro dėmesį į netikrą meilužį, ir jo vaidmuo atiteko jam. „Nelabai gražus, veikiau komiškas vaid-

muo“, – juokdamasis pripažįsta Markizas. Ir tarsi norėdamas atsidėkoti ševaljė už pasiaukojimą, patiki jam keletą paslapčių: ponia de T. esanti nuostabi moteris ir nepaprastai ištikima. Ji turinti tik vieną silpnybę – esanti fiziškai šalta.

Abu grįžta į pilį pasisveikinti su vyru. Kalbėdamas su Markizu, vyras elgiasi maloniai, o su ševaljė – paniekinamai: pataria jam kuo greičiau išvykti, ir mielasis Markizas net pasiūlo savo karietą.

Paskui Markizas ir ševaljė aplanko ponią de T. Baigiantis pokalbiui, ant slenksčio ji spėja pasakyti ševaljė keletą meilių žodžių; štai paskutiniai sakiniai, kuriuos perteikia novelė: „Dabar jus šaukia jūsų meilė; jūsų mylimoji, be abejonės, jos verta... Dar sykį sudiev. Jūs žavus... Nesupykdykite manęs su Grafiene“.

„Nesupykdykite manęs su Grafiene“, – tokie buvo paskutiniai žodžiai, kuriuos ponia de T. pasakė savo meilužiui.

Ir štai paskutiniai novelės žodžiai: „Įlipau į laukiančią manęs karietą. Atkakliai ieškojau šio nuotykio moralo, tačiau... neradau“.

Ir vis dėlto moralas yra – jį įkūnija ponia de T.; ji sumelavo savo vyrui, sumelavo meilužiui, sumelavo jaunajam ševaljė. Todėl ji – tikroji Epikūro mokinė. Mieloji malonumų draugužė. Švelni globėjiška melagė. Laimės sergėtoja.

45

Novelėje istoriją ševaljė pasakoja pirmuoju asmeniu. Jis nieko nežino, ką ponia galvoja iš tiesų, ir itin šykščiai kalba apie savo jausmus ir mintis. Vidinis abiejų personažų paveikslas visiškai arba pusiau aptrauktas šydu.

Kai ankstyvą rytą Markizas kalbėjo apie savo meilužės šaltumą, ševaljė galėjo paslapčiomis nusijuokti, nes ši ką tik jam įrodė, jog yra atvirkščiai. Bet jis tikras tik dėl šio vienintelio dalyko. Ar tai, ką ponia de T. darė su juo, buvo jai rutina, ar retas, tai yra nepakartojamas nuotykis? Ar jis sujaudino jai širdį, ar nė kiek jos nepalietė? Ar meilės naktis pažadino jos pavydą Grafienei? Ar paskutiniai žodžiai, kuriais ji rekomendavo Grafienę ševaljė, buvo nuoširdūs, ar juos paskatino paprasčiausias susirūpinimas savo saugumu? Ar ševaljė išvykimas sukels jai ilgesį, ar ji liks jam abejinga?

O jis? Kai ankstų rytą Markizas iš jo pasišaipė, jis sąmoningai atsakė ir sugebėjo susitvardyti. O kaip jautėsi iš tikrųjų? Ir kaip jausis važiuodamas iš pilies? Apie ką mąstys? Apie patirtą malonumą ar apie savo, gelton-

snapio jauniklio, reputaciją? Ar jausis nugalėtojas, ar nugalėtasis? Laimingasis ar nelaimingasis?

Kitaip sakant: ar galima gyventi mėgaujantis malonumais ir dėl malonumų ir būti laimingam? Ar hedonizmo idealas įgyvendinamas? Ar išvis yra tokia viltis? Ar yra bent silpnas tos vilties spindulėlis?

46

Jis mirtinai pavargęs. Nori išsitiesti lovoje ir miegoti, tačiau bijo, kad laiku nepabus. Turi išvykti po valandos, ne vėliau. Sėdėdamas ant kėdės, užsideda ant galvos motociklininko šalmą: įsivaizduoja, kad jo svoris neleis užmigti. Bet sėdėti su šalmu ant galvos ir nemiegoti – beprasmiška. Ryžtasi išvykti ir atsistoja.

Neišvengiamas išvykimas jam primena Ponteveną. Ak, Pontevenas! Jis būtinai ims jį klausinėti. O ką jam papasakos? Jei papasakos viską, kas įvyko, Pontevenui ir visai jo kompanijai tikriausiai bus daug gardaus juoko. Visada juokinga, kai pasakotojas savo istorijoje vaidina komišką vaidmenį. Niekas, beje, to nemoka padaryti geriau nei pats Pontevenas. Pavyzdžiui, kai pasakoja apie savo patirtį su mašininke, kurią ėmė tąsyti už plaukų, supainiojęs ją su kita. Tačiau būkite apdairūs! Pontevenas gudrus! Visi mano, kad jo komiškas pasakojimas slepia malonesnę tiesą. Klausytojai jam pavydi šiurkštumo trokštančios mažosios draugužės ir pavydžiai vaizduojasi gražiąją mašininkę, su kuria tik vienas Dievas žino, ką jis išdarinėja. O jeigu jis, Vensanas, papasakos

apie savo apsimestinę sueitį ant baseino krašto, visi juo patikės ir pasijuoks iš jo ir jo nesėkmės.

Jis vaikščioja pirmyn atgal po kambarį ir bando mažumėlę paredaguoti savo istoriją, perdirbti ją, pridėti keletą štrichų. Pirmiausia reikėtų pakeisti tariamąjį lytinį aktą tikru. Jis jau regi žmones, einančius prie baseino, nustebusius ir sužavėtus, sujaudintus meilaus apsikabinimo; juodu paskubom nusirengia, vieni žiūri į juos, kiti pamėgdžioja, ir kai Vensanas ir Žiuli išvysta aplink save nuostabų kolektyvinį aktą pačiame įnykyje, su visomis rafinuotomis mizanscenomis, jie atsikelia, dar keletą akimirkų žvelgia į mėšlungiškai besiranganč̇ias poras, paskui tarsi ką tik pasaulį sukūrę demiurgai nueina. Nueina taip, kaip susitiko, kiekvienas į savo pusę, kad niekados daugiau nesusitiktų. Kai tik kraupūs žodžiai „kad niekados daugiau nesusitiktų" šmėsteli galvoje, penis pabunda, ir Vensanas vos nepradeda daužyti galvos į sieną.

Įdomu štai kas: kai vaizduojasi orgijos sceną, jo nelemtas susijaudinimas dingsta; ir atvirkščiai, kai prieš akis iškyla tikra, gyva Žiuli, vėl beprotiškai susijaudina. Tad kabinasi į orgijos istoriją, stengiasi įsivaizduoti ją ir sau pasakoja pasakoja: juodu mylisi, iš visų pusių eina porelės, žiūri į juos, nusirengia, ir netrukus aplink baseiną nieko daugiau nėra, tik visuotinis lytinis aktas. Pagaliau, keletą kartų persukęs vaizduotėje šį pornografinį filmą, pasijunta geriau, jo penis ima elgtis padoriau, beveik nurimsta.

Įsivaizduoja „Café gascon", jo klausančius bičiulius. Ponteveną ir Mašiu, demonstruojantį idiotišką kerinčią šypseną, Gužarą, kaišiojantį gudrias pastabas, ir ki-

tus. Apibendrindamas savo kalbą, pasakys jiems: „Bičiuliai, aš dulkinausi dėl jūsų, visi jūsų peniai dalyvavo šioje nuostabioje orgijoje, aš buvau jūsų įgaliotinis, pasiuntinys, jūsų besidulkinantis deputatas, jūsų samdomas penis, aš buvau jūsų kolektyvinė varpa!“

Žingsniais matuoja kambarį ir keletą sykių pakartoja paskutinę frazę garsiai. Kolektyvinė varpa, koks nuostabus atradimas! Paskui (nemalonus susijaudinimas jau visiškai praėjo) paima krepšį ir išeina.

47

Vera nuėjo susimokėti sąskaitos į registratūrą, o aš, nešinas lagaminu, einu prie kieme stovinčio mūsų automobilio. Apgailestaudamas, kad toji vulgari Devintoji simfonija sutrukdė mano žmonai miegoti ir pagreitino mūsų išvykimą iš vietovės, kurioje aš taip gerai jaučiausi, ilgesingai apsidairau aplink. Pilies prieangis. Kaip tik čia mandagus ir perdėtai santūrus vyras išėjo pasitikti savo žmonos, lydimos ševaljė, ir čia, atslenkant vakaro sutemoms, sustojo karieta. Po dešimties valandų per šį prieangį išėjo ševaljė – vienas, niekieno nelydimas.

Vos tik ponios de T. apartamentų durys užsidarė jam už nugaros, jis išgirdo Markizo juoką, o netrukus nusijuokė ir moteris. Akimirką sulėtino žingsnius: kodėl jie juokiasi? Ar tyčiojasi iš jo? Paskui jis nebenori nieko girdėti ir ryžtingai pasuka prie išėjimo; tačiau širdyje amžinai girdi šitą juoką; negali jo atsikratyti ir iš tikrųjų niekad neatsikratys. Prisimena Markizo frazę: „Ar nesupranti, kokį juokingą vaidmenį vaidini?“ Kai auštant Markizas jam uždavė šį vylingą klausimą, jis nė nemirktelėjo. Žinojo, kad Markizas – raguotasis, ir linksmai

tarė sau, jog ponia de T. arba greitai Markizą paliks ir tada jis tikrai vėl ją pamatys, arba ji norėjo atkeršyti, ir jis tikriausiai vėl ją pamatys (nes tas, kuris keršija šiandien, keršys ir rytoj). Taip jis samprotavo prieš valandą. Bet po paskutinių ponios de T. žodžių viskas paaiškėjo: ši naktis bus be tęsinio. Be rytojaus.

Iš pilies jis išeina į šaltą ryto vienatvę; taria sau, kad iš ką tik išgyventos nakties, be to juoko, jam nieko neliko: ši anekdotiška istorija pasklis visur, ir jis taps komišku personažu. Gerai žinoma, kad jokia moteris negeidžia komiško vyro. Neklausdami jo sutikimo, jie uždėjo jam ant galvos juokdario kepurę, o jis nesijaučia toks stiprus, kad galėtų ją nešioti. Girdi širdyje maištaujantį balsą, kviečiantį papasakoti savo istoriją: papasakoti garsiai ir visiems.

Tačiau žino, kad to padaryti neįstengs. Tapti stuobriu dar blogiau, nei būti juokdariu. Jis negali išduoti ponios de T. ir jos neišduos.

48

Vensanas išeina iš pilies į kiemą pro kitas duris, ne tokias pastebimas, vedančias į priimamąjį. Jis stengiasi vis vaizduotis tą orgiją prie baseino ne tam, kad nusiramintų (jo jaudulį tarsi ranka nuėmė), o kad nuslopintų nepakeliamai širdį draskantį Žiuli prisiminimą. Jis žino, jog tiktai ta išgalvota istorija gali padėti jam užmiršti, kas iš tikrųjų įvyko. Nori nieko nelaukdamas papasakoti šią naują istoriją, griaudėti ją iškilmingomis trimitų fanfaromis, kurios pavers visišku nieku ir padarys beprasmišką lytinio akto simuliaciją, lytinio akto, dėl kurio jis prarado Žiuli.

„Aš buvau kolektyvinė varpa", – kartoja sau ir vietoj atsakymo girdi sąmokslininkišką Ponteveno juoką, mato kerinčiai besišypsantį ir jam sakantį Mašiu: „Tu esi kolektyvinė varpa, ir niekas tavęs nevadins kitaip, tik Kolektyvine varpa". Ši mintis jam patinka, ir jis šypsosi.

Eidamas prie savo motociklo, stovinčio kitame kiemo gale, pamato vyrą, kiek jaunesnį už jį, apsivilkusį savotišku apdaru ir žingsniuojantį jo link. Priblokštas Vensanas įsistebeilija į jį. Ak, po šios beprotiškos nak-

ties tikriausiai kuoktelėjo: jis negali protingai paaiškinti šitos vizijos. Gal tai aktorius, vilkintis istoriniu kostiumu? Gal jis turi ką nors bendra su gerąja moterimi iš televizijos? Gal vakar pilyje jie filmavo kokią nors komercinę reklamą? Tačiau kai jų žvilgsniai susitinka, jis regi jaunuolio akyse tokią pat nuoširdžią nuostabą, kokios nesuvaidintų joks aktorius.

49

Jaunasis ševaljė žiūri į nepažįstamąjį. Jo dėmesį labiausiai traukia šalmas. Su tokiais šalmais prieš du amžius riteriai eidavo į karą. Bet ne mažiau nei šalmas stebina ir neelegantiškas vyro apdaras. Ilgos, plačios beformės kelnės, kokias būtų galėję nešioti tik labai neturtingi valstiečiai. O gal vienuoliai.

Jaučiasi pavargęs, išsekęs, mažne ligonis. Gal jis miega, gal sapnuoja, gal kliedi. Pagaliau žmogus sustoja prie jo, prasižioja ir ištaria frazę, kuri tik patvirtina dvejones: „Ar tu iš aštuoniolikto amžiaus?"

Klausimas keistas, absurdiškas, bet tonas, kuriuo žmogus jį ištarė, dar keistesnis: visiškai nepažįstama intonacija, tarsi jis būtų iš svečios karalystės atkeliavęs pasiuntinys, o prancūzų kalbos išmokęs dvare, nepažindamas Prancūzijos. Ši intonacija, ši pasibaisėtina tarsena ševaljė beveik įtikina, kad vyras iš tiesų atklydęs iš kito amžiaus.

– Taip, o tu iš kokio? – klausia jis.

– Aš? Iš dvidešimto, – ir priduria: – Iš dvidešimtojo pabaigos. – Ir dar priduria: – Aš ką tik praleidau nuostabią naktį.

Ši frazė ševaljė pribloškia.

– Aš irgi, – taria jis.

Jis įsivaizduoja ponią de T., ir staiga jį užplūsta dėkingumo banga. Dieve, kaip jis galėjo taip keistai žiūrėti į Markizo juoką? Argi jo išgyventa naktis – ne pati gražiausia, jį dar tebesvaigina grožio kerai, jis regi šmėklas, sapnai pinasi su tikrove ir jaučiasi tarsi iškritęs iš laiko.

O žmogus su šalmu ir keista tartimi pakartoja: „Aš ką tik praleidau nuostabią naktį".

Ševaljė linkteli galvą tarsi sakydamas: „Taip, bičiuli, aš tave suprantu. Kas gi kitas galėtų tave suprasti geriau už mane?" Paskui susimąsto: pažadėjęs laikyti liežuvį už dantų, jis niekam niekad negalės prisipažinti, ką patyrė. Tačiau argi ir po dviejų šimtų metų netaktiškas elgesys dar laikomas netaktišku? Jam dingojasi, jog laisvamanių Dievas atsiuntė šį žmogų, kad jis galėtų su juo pasikalbėti; kad galėtų būti atviras ir išlaikytų pažadą neišduoti paslapties; kad vieną savo gyvenimo akimirką galėtų perkelti į ateitį; įsivaizduoti ją amžinybėje; paversti šlove.

– Ar tu tikrai iš dvidešimtojo amžiaus?

– Žinoma, bičiuli. Šiame amžiuje dedasi nepaprasti dalykai. Viešpatauja laisvi papročiai. Kartoju, aš ką tik išgyvenau nuostabią naktį.

– Ir aš, – sako ševaljė ir ketina apie ją papasakoti.

– Keistą, labai keistą, neįtikėtiną naktį, – vėl pakartoja vyras su šalmu, įrėmęs į jį skvarbų žvilgsnį.

Šiame žvilgsnyje ševaljė mato atkaklų norą kalbėti. Šis atkaklumas jį trikdo. Jis supranta, kad tas atkaklus noras kalbėti yra ir nepermaldaujamas noras nesiklau-

syti. Susidūręs su tokiu noru kalbėti, ševaljė suvis praranda poreikį ka nors sakyti ir staiga sumoja, kad šis susitikimas neturi jokios prasmės.

Jį vėl užlieja nuovargio banga. Glosto veidą ranka ir jaučia meilės kvapą, ponios de T. paliktą ant jo pirštų. Šis kvapas pažadina ilgesį, ir jis trokšta atsidurti vienas karietoje, kuri lėtai, svajingai nuvežtų jį į Paryžių.

50

Žmogus senoviniais drabužiais Vensanui atrodo labai jaunas, vadinasi, jam beveik privalu domėtis vyresnių žmonių išpažintimis. Kai Vensanas dukart jam pasakė: „Aš praleidau nuostabią naktį“, ir kai tas žmogus atsakė „Ir aš“, jam pasirodė, kad išvydo jo veide smalsumą, bet tuojau pat, ūmai ir nepaaiškinamai tas smalsumas užgeso, jį pakeitė kone išdidus abejingumas. Vos akimirką trukusi draugiška, išpažintims palanki atmosfera išsisklaidė.

Jis žiūri į jaunuolio apdarus susierzinęs. Kas iš tikrųjų yra šitas klounas? Batai su sidabrinėm sagtim, baltos kelnės, aptempusios kojas ir šlaunis, žodžiais nenusakomi žabo, aksomas, nėriniai, dengiantys ir puošiantys krūtinę? Jis paima dviem pirštais aplink kaklą apvyniotą kaspiną ir žiūri su šypsena, bylojančia apie pašaipų susižavėjimą.

Šito gesto familiarumas supykdo vyrą senoviniu apdaru. Jo veidą iškreipia neapykanta. Jis pakelia ranką, tarsi norėdamas skelti įžeidėjui antausį. Vensanas paleidžia kaspiną ir per žingsnį atsitraukia. Metęs panie-

kos pilną žvilgsnį, jaunuolis apsisuka ir nueina prie karietos.

Jo panieka vėl sukėlė Vensano širdyje sumaištį. Ūmai pasijunta silpnas. Žino, kad niekam neįstengs papasakoti apie orgiją. Neturės jėgų meluoti. Jis per daug liūdnas, kad galėtų meluoti. Nori vienintelio dalyko: greitai užmiršti šią naktį, visą šią nevykusią naktį ištrinti iš atminties, sunaikinti ją – ir tada pajunta nenumaldomą greičio geismą.

Ryžtingu žingsniu skuba prie motociklo – jis geidžia motociklo, jis kupinas meilės savo motociklui, ant kurio sėdęs užmirš viską, netgi save.

51

Vera ką tik įsitaisė automobilyje šalia manęs.

– Pažiūrėk ten, – sakau jai.

– Kur?

– Ten! Vensanas! Argi jo neatpažįsti?

– Vensanas? Tas, kuris sėda ant motociklo?

– Taip. Bijau, kad jis neimtų lėkti pernelyg greitai. Aš tikrai bijau dėl jo.

– Jis mėgsta greitai važiuoti? Jis – irgi?

– Ne visada. Tačiau šiandien lėks lyg pamišėlis.

– Ši pilis užburta. Visiems ji atneša tik nelaimę. Prašau tave – važiuojam!

– Luktelėk valandėlę!

Aš dar noriu pasigrožėti savo ševaljė, lėtai einančiu prie karietos. Noriu pasimėgauti jo žingsnių ritmu: kuo arčiau karietos, tuo lėtesni žingsniai. Šis lėtumas man tarsi laimės ženklas.

Su juo pasisveikina vežėjas; jis stabteli, pakelia pirštus prie nosies, paskui įlipa karieton, atsisėda, įsispraudžia į kampą, palaimingai ištiesia kojas, ir karieta pajuda; ševaljė kaipmat užmigs, paskui pabus ir visą tą laiką

stengsis būti prigludęs kuo arčiau nakties, nepermaldaujamai tirpstančios dienos šviesoje.

Be rytojaus.

Be klausytojų.

Prašau tave, bičiuli, būk laimingas. Aš miglotai jaučiu, kad tavo gebėjimas būti laimingam – vienintelė mūsų viltis.

Karieta dingsta migloje, ir aš paleidžiu automobilio variklį.

Serija „Garsiausios XX a. pabaigos knygos“

- ✓ Peter Høeg „Panelės Smilos sniego jausmas“
- ✓ Jostein Gaarder „Sofijos pasaulis“
- ✓ Kerstin Ekman „Įvykiai prie vandenų“
- ✓ Umberto Eco „Fuko švytuoklė“
- ✓ Michael Ondaatje „Anglas ligonis“
- ✓ Einar Mar Guðmundsson „Visatos angelai“
- ✓ Robert Schneider „Miego brolis“
- ✓ Andréï Makine „Prancūziškas testamentas“
- ✓ Peter Høeg „Moteris ir beždžionė“
- ✓ Milan Kundera „Nemirtingumas“
- ✓ Nino Ricci „Šventųjų gyvenimai“
- ✓ Thomas Brussig „Herojai kaip ir mes“
- ✓ Andrzej Zaniewski „Žiurkinas“
- ✓ Gabriel García Márquez „Apie meilę ir kitus demonus“
- ✓ Michael Larsen „Netikrumas“
- ✓ Alessandro Baricco „Šilkas“
- ✓ Viktor Pelevin „Čiapajevas ir Pustota“
- ✓ Irvine Welsh „Traukinių žymėjimas“ (Trainspotting)
- ✓ Ute Ehrhardt „Geroms mergaitėms dangus, blogoms – viskas“
- ✓ Susanna Tamaro „Eik kur liepia širdis“
- ✓ Umberto Eco „Vakarykštės dienos sala“
- ✓ E. Annie Proulx „Akordeono nusikaltimai“
- ✓ Elfriede Jelinek „Geidulys“
- ✓ Zyranna Zateli „Grįžtantys su vilkų šviesa“
- ✓ Svava Jakobsdóttir „Gunlodos saga“
- ✓ Agneta Pleijel „Žiema Stokholme“
- ✓ Lydie Salvayre „Šmėklų draugija“
- ✓ Ute Ehrhardt „Kaip tapti bloga mergaite“
- ✓ Carl-Johan Vallgren „Lošėjo Rubašovo dokumentai“
- ✓ Michael Larsen „Gyvatė Sidnėjuje“
- ✓ Alina Fernández „Alina“
- ✓ Margaret Atwood „Greis“
- ✓ Ingrid Noll „Šaltas vakaro dvelksmas“
- ✓ Eva Wlodarek „Neliksiu nepastebėta“
- ✓ Catherine Clément „Teo kelionė“
- ✓ Connie Palmen „Dėsniai“

- ✓ Robert Schneider „Oreigė“
- ✓ Nikolaus Piper „Feliksas finansininkas“
- ✓ Lennart Hagerfors „Svajonė apie Ngongą“
- ✓ Arto Paasilinna „Zuikio metai“
- ✓ Judith Krantz „Tesės Kent brangenybės“
- ✓ Elizabeth Wurtzel „Prozaco karta“
- ✓ Marie-Claire Blais „Geismai“
- ✓ Ian McEwan „Amsterdamas“
- ✓ Ragnhild N. Grødal „Grobuonis!“
- ✓ Zoë Jenny „Žiedadulkių kambarys“
- ✓ Denis Guedj „Papūgos teorema“
- ✓ John O'Donohue „Anam čara. Keltų pasaulio dvasinė išmintis“
- ✓ Jean-Pierre Vernant „Pasaulis, dievai, žmonės. Mitų interpretacijos“
- ✓ Philippe Delerm „Pirmas gurkšnis alaus ir kiti maži malonumai“
- ✓ Chuck Palahniuk „Kovos klubas“
- ✓ Carl Sagan „Demonų apsėstas pasaulis“
- ✓ Alessandro Baricco „Jūra vandenynas“
- ✓ Milan Kundera „Atsisveikinimo valsas“
- ✓ Umberto Eco „Rožės vardas“
- ✓ John Banville „Parodymų knyga“
- ✓ Michal Viewegh „Mergaičių auklėjimas Čekijoje“
- ✓ Pentii Lempiäinen „Skaičių simbolika“
- ✓ Milan Kundera „Juokingos meilės“
- ✓ Milan Kundera „Gyvenimas yra kitur“
- ✓ Dietrich Schwanitz „Vyrai“
- ✓ Finn Skårderud „Nerimas“
- ✓ John O'Donohue „Amžinybės atbalsiai“
- ✓ José Donoso „Tamsus nakties paukštis“
- ✓ Joseph Heller „22-oji išlyga“
- ✓ Karl Ove Knausgård „Anapus pasaulio“
- ✓ Frédéric Beigbeder „Meilė trunka trejus metus“
- ✓ Milan Kundera „Lėtumas“
- Umberto Eco „Baudolinas“
- Lucía Etxebarria „Meilė, smalsumas, prozakas ir abejonės“
- Gilbert Sinoué „Dienos ir naktys“
- Milan Kundera „Pokštas“

Kundera, Milan

Ku-183 Lėtumas : romanas / Milan Kundera ; iš prancūzų kalbos vertė Pranas Bieliauskas. – Vilnius : Tyto alba, 2002. – 140[4] p. – (Garsiausios XX a. pabaigos knygos)

ISBN 9986-16-248-3

„Lėtumas" (1995 m.) – tai pirmasis čekų rašytojo M. Kunderos, Prancūzijoje gyvenančio nuo 1975 m., romanas, parašytas prancūzų kalba. Jame pateikiama mūsų egzistencijos analizė. Kodėl lėtumo džiaugsmą pakeitė greitis, tapęs pagrindine ekstazės forma? Kur dingo anų dienų šlaistūnai – niekur neskubantys ir miegantys po žvaigždėmis? Kaip išnyko gundymo malonumai ir įsigalėjo orgazmo kultas? Tokius klausimus autorius kelia pasakodamas dvi meilės istorijas, kurias vieną nuo kitos skiria du šimtai metų.

UDK 885.0-3

MILAN KUNDERA

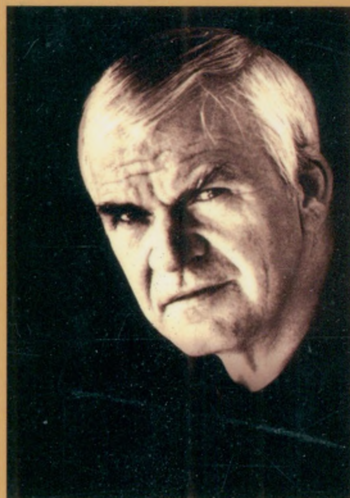
LĖTUMAS

Romanas

Iš prancūzų kalbos vertė *Pranas Bieliauskas*

Viršelio dailininkė *Eglė Jokūbonytė*

SL 1686. 2002 05 03. 3,80 leidyb. apsk. l. Tiražas 3000 egz. Užsakymas 572
Išleido „Tyto alba", J. Jasinskio 10, 2600 Vilnius
Spausdino AB „Standartų spaustuvė", S. Dariaus ir S. Girėno 39, 2038 Vilnius

„Esama paslaptingo ryšio tarp lėtumo ir atminties, tarp greičio ir užmiršimo."

Milanas Kundera (g. 1929) – prozininkas, dramaturgas, poetas, eseistas. Nuo 1975 metų gyvena Paryžiuje. „Lėtumas" – pirmasis M. Kunderos romanas, parašytas prancūzų kalba.

Sutrikusį ir pakerėtą skaitytoją autorius veda į vidurvasario naktį, į pilį ir pasakoja jam dvi gundymo istorijas, kurias vieną nuo kitos skiria dviejų šimtų metų laiko tarpas.
Kaip ir galima tikėtis, „Lėtume" plačiai pateikiama ir mūsų egzistencijos analizė. Lėtumas (ir greitis), santūrumas (ir ekshibicionizmas) – svarbiausios sąvokos, padedančios skaitytojui suprasti šiuolaikinį gyvenimą.

„Lėtumas" – beletristikos ir fantazijos, memuarų ir esė moduliacija, bet tokia gyva ir nerūpestinga, kad, regis, niekad nenusileidžia ant žemės".

(Independent)

„Greitas, trumpas, išmintingas ir įdomus".

(Independent on Sunday)

ISBN 9986-16-248-3

www.tytoalba.lt